

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN ENGELLİ BİREYLERE
YÖNELİK TUTUMLARININ KONJOİNT ANALİZİ
KULLANILARAK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNEY DENGİZ

MERSİN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**MERSİN
TEMMUZ - 2017**

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN ENGELLİ BİREYLERE
YÖNELİK TUTUMLARININ KONJOİNT ANALİZİ
KULLANILARAK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNEY DENGİZ

MERSİN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

Danışman

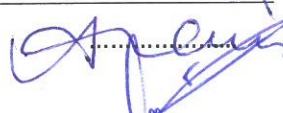

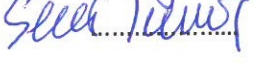
Doç. Dr. Binnaz KIRAN

MERSİN

TEMMUZ - 2017

ONAY

Güney DENGİZ tarafından Doç. Dr. Binnaz KIRAN danışmanlığında hazırlanan "Psikolojik Danışmanların Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının Konjoint Analizi Kullanılarak İncelenmesi" başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği/~~çokluğu~~ ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof.Dr. Alim KAYA	
Üye	Doç. Dr. Binnaz KIRAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Sezai DEMİR	

Yukarıdaki Jüri kararı Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 01.08.2017 tarih ve 26/12 sayılı kararıyla onaylanmıştır.


Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
 - Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
 - Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
 - Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi
- beyan ederim.

ETHIC DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

31 Temmuz 2017 / 31 July 2017

Güney DENGİZ

ÖZET

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARININ KONJOİNT ANALİZİ KULLANILARAK İNCELENMESİ

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireylere ait olan engel türü, engel düzeyi, yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin ne kadar önemli olduğunu ve bu faktörlerin alt düzeylerine ilişkin tutumlarının nasıl olduğunu incelemek amaçlanmıştır. Araştırmaya Mersin ve Gaziantep illerinde görev yapan toplam 386 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Araştırmada veri toplama ve veri analizleri konjoint analizi yardımıyla yapılmış olup ele alınan faktör ve düzeylerine ait kartlar oluşturularak okul psikolojik danışmanlarına bir senaryo aracılığı ile sunulmuş ve bu kartları sıraya dizmeleri istenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki, okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda en önemli faktör engelli kişilerin engel türü olmakla birlikte, bunun ardından engelli kişinin engel düzeyi ve yaşı gelmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda etnik köken ve cinsiyet faktörleri en az öneme sahip olan faktörlerdir. Okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylere ait olan faktörlerden en olumlu tutumlara sahip olduğu faktör düzeyleri engel türü için ortopedik engelli; engel düzeyi için hafif düzey; yaş için 7-12 yaş; cinsiyet için kadın ve etnik köken için fark etmemesi olarak bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının oluşumunda engelli kişinin “engel” bazlı özellikleri “demografik” özelliklerine göre daha fazla öneme sahiptir. Ayrıca okul psikolojik danışmanlarının kendisi ile aynı cinsiyete sahip olan ve örgün eğitim çağında bulunan engelli bireylere karşı daha olumlu tutumlara sahiptir. Ek olarak konjoint analizi “tutum”, “seçim” ve “görüş” ile ilgili çalışmalarda sahip olduğu avantajlar açısından farklı problemlerin incelenmesinde kullanılabilecek bir yöntemdir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Konjoint Analizi, Tutum, Psikolojik Danışman, Cinsiyet.

Danışman: Doç. Dr. Binnaz KIRAN, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ATTITUDES OF PSHYCHOLOGICAL COUNSELORS TOWARDS PEOPLE WITH DISABILITIES BY USING CONJOINT ANALYSIS

This study aims to examine how important the disability type, disability level, age, gender and ethnic origin factors belonging to disabled individuals are in the forming of attitudes of school counselor's working with disabled individuals and how the attitudes of these factors belonging to the sublevels are. 386 school counselors in Mersin and Gaziantep provinces have taken part in the study. Data collection and analysis has been gathered with the help of conjoint analysis, and cards created about the factor and levels at hand are presented to school counselors through a scenario and they are asked to put these cards in order. Findings obtained from the study have shown that the most important factor in the forming of attitudes of school counselors toward working with disabled individuals are the disability type, and then disability level and age of the disabled person. According to the findings obtained from this study, ethnic origin and gender factors are the least important factors in the forming of attitudes of school counselors toward working with disabled individuals. Factor levels having the most positive attitudes out of those of school counselors' toward disabled individuals have been found as orthopedic disability for disability type, mild levels of disability for disability level, 7-12 ages for age, female for gender and no difference for ethnic origin. According to the results obtained from the study, attitudes of school counselors towards people with disabilities are formed by the disabled persons "disability" rather more than the "demographic" traits of the disabled person. Besides, school counsellors have a more positive attitude towards disabled individuals of the same gender with him/herself and of formal education age. Additionally, conjoint analysis is a valid method to use in studies regarding "attitude", "choice" and "opinion" since it has many advantages while analyzing different problems and scenarios.

Keywords: Disability, Conjoint Analysis, Attitude, Psychological Counselor, Gender.

TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ

Öncelikle beni desteklemeye, bilgilendirmeye ve cesaretlendirmeye daha ders aşamasındayken başlayan, gerek tez konusu belirlemede gerekse tez sürecinde ne zaman olursa olsun beni her daim önemseyen ve ilgilenen, sadece akademik anlamda değil kişisel ve sosyal alanlarda da her zaman yardımlarına minnettar olduğum sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Binnaz KIRAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Almış olduğum derslerde yaptığı büyük katkıların yanı sıra merak ettiğim ya da yardımına ihtiyaç duyduğum konularda hiç çekinmeden sorabildiğim ve her seferinde güler yüzüyle beni karşılayan, ölçme ve değerlendirme adına öğrenmiş olduğum her şeyi kendisine borçlu olduğum sayın hocam Doç. Dr. Devrim ALICI'ya çok teşekkür ederim.

Beni sabırla dinleyen ve tez hakkında değerli katkılar ve öneriler sunan tez jürisi Prof. Dr. Sayın Alim KAYA ve Yrd. Doç. Dr. Sayın Sezai DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Başta İlknur NURKAN ve Serkan ANTİKACI olmak üzere hiçbir zaman yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen tüm iş arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletirim.

Yaşadığım yoğun, zorlu ve stresli bu süreçte beni varlığıyla dahi rahatlatabilen, gerek maddi gerekse manevi olarak beni her zaman destekleyen, yaşadığım bütün sıkıntılı zamanlara rağmen beni anlayışla karşılayabilen, hayatımda olduğu için kendimi her zaman şanslı gördüğüm sevgili eşim ve hayat arkadaşım Damla DENGİZ'e yürekten teşekkür ederim.

Ne olursa olsun her zaman arkamda olacaklarına inandığım, sadece tez çalışması değil hayatımın bütün alanlarında minnettar kaldığım sevgili annem Gülenay DENGİZ, sevgili ağabeyim Enver DENGİZ ve sevgili ablam Deniz DENGİZ KALYONCU'ya çok teşekkür ederim.

Güney DENGİZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONAY	
ETİK BEYAN	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR ve SİMGELER	xi
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	4
1.3.1. Problem Cümlesi	4
1.3.2. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Önemi	6
1.5. Sayıtlar	7
1.6. Sınırlılıklar	7
1.7. Tanımlar	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN	9
2.1. Kuramsal Çerçeve	9
2.1.1. Engellilik	9
2.1.1.1. Engellilik Tanımları	9
2.1.1.2. Engel Türleri	10
2.1.1.3. Engelliliği Açıklayan Modeller	12
2.1.1.3.1. Töresel (Morality) Model	12
2.1.1.3.2. Tıbbi Model	13
2.1.1.3.3. Sosyal Model	13
2.1.2. Engellilere Yönelik Tutumlar	14
2.1.2.1.Tutum Kavramı ve Öğeleri	14
2.1.2.1.1. Tutumun Bilişsel Öğesi	14
2.1.2.1.2. Tutumun Duygusal Öğesi	14
2.1.2.1.3. Tutumun Davranışsal Öğesi	15
2.1.2.2. Tutumların Oluşumu	15
2.1.2.2. 1.Tutum Objesiyle Doğrudan Deneyim	15
2.1.2.2.2. Anne-Babalar, Arkadaşlar ve Sosyal Çevre	15
2.1.2.2.3.Medya	16
2.1.2.3 Engellilere Yönelik Tutumların Kaynağı	17
2.1.3.Engelli Bireyler ve Eğitim	20
2.1.4. Okul Psikolojik Danışmanları ve Engelli Bireyler	22
2.1.5 Tutumların Ölçümü ve Konjoint Analizi	23
2.1.5.1 Doğrudan Ölçüm Yöntemleri	23
2.1.5.2 Dolaylı Ölçüm Yöntemleri	24
2.1.6. Konjoint Analizi	26
2.1.6.1. Konjoint Analizinde Kullanılan Bazı Kavramlar	27
2.1.6.2. Konjoint Analizinin Uygulanması	28
2.1.6.3. Konjoint Analizinin Aşamaları	28
1. Aşama: Problemin Tanımlanması ve Araştırma Amacının Belirlenmesi	30
2. Aşama: Özellik ve Düzeylerin Belirlenmesi	30

	Sayfa
3. Aşama: Tercih Fonksiyonlarının Belirlenmesi	31
a) İdeal Nokta Modeli	31
b) Doğrusal Model	31
c) Kısmi Fayda Modeli	32
4. Aşama: Veri Toplama Yönteminin Belirlenmesi	32
a) Full Profil Yöntemi	32
b) Trade Off Yöntemi	32
c) İkili Karşılaştırma Yöntemi	33
5. Aşama: Deneme Kombinasyonlarını Oluşturma	33
a) Faktöriyel Tasarım	33
b) Kesirli Faktöriyel Tasarım	33
6. Aşama: Katılımcıların Tercih Ölçeğini Belirleme	34
7. Aşama: Kart/Ekran Sunumunun Belirlenmesi	34
8. Aşama: Varsayımlar	34
9. Aşama: Kestirim Tekniğinin Belirlenmesi	35
10. Aşama: Sonuçların Değerlendirilmesi	35
a) Özellik Düzeylerine İlişkin Fayda Tahminlerinin İncelenmesi	36
b) Özelliklere İlişkin Bağlı Önemlilik Skorlarının Değerlendirilmesi	36
11. Aşama: Sonuçların Güvenirliğinin ve Geçerliğinin Değerlendirilmesi	37
a) Uyum İyiliğinin Test Edilmesi	37
b) Geçerlik Kartı (Holdout) Kullanımı	38
12. Aşama: Sonuçların Uygulanması	39
2. 2. İlgili Araştırmalar	40
2.2.1.Engellilere Yönelik Tutumlarla İlgili Yapılan Araştırmalar	40
2.2.2.Konjoint Analizi ile Engellilere Yönelik Tutumların İncelendiği Araştırmalar	59
3. YÖNTEM	53
3.1. Araştırma Modeli	53
3.2. Çalışma Grubu	53
3.3. Veri Toplama Araçları	54
3.4. Verilerin Toplanması	56
3.5. Verilerin Analizi	56
4. BULGULAR	57
4.1.Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	57
4.2. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulgular	59
4.3. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulgular	61
4.4. Eğitim Düzeylerine Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme Ve Bu Faktörlerin Düzeylerine İlişkin Bulgular	66
4.5. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	69
4.6. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	72
4.7. Engelli Yakınlarının Olup Olmamasına Göre Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	76

4.8. Engelli Bireylerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	78
4.9. Daha Önce Engellilere Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	81
4.10. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular	84
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	88
5.1. Tartışma ve Yorum	88
5.1.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Elde Edilen Bulguların Tartışma ve Yorumu	88
5.1.1.1. Engel Türü	88
5.1.1.2. Engel Düzeyi	89
5.1.1.3. Yaş	90
5.1.1.4. Cinsiyet	91
5.1.1.5. Etnik Köken	91
5.1.2. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine ve İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	92
5.1.3. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	93
5.1.4. Eğitim Düzeyleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme Ve Bu Faktörlerin Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	95
5.1.5. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	96
5.1.6. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	97
5.1.7. Engelli Yakınlarının Olup Olmamasına Göre Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	98
5.1.8. Engelli Bireylerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	98
5.1.9. Daha Önce Engellilere Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	99
5.1.10. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş,	

	Sayfa
Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	100
5.2. Sonuç ve Öneriler	102
KAYNAKLAR	104
EKLER	112
ÖZGEÇMİŞ	116



TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	54
Tablo 4.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlere Ait Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	57
Tablo 4.2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	58
Tablo 4.3. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	59
Tablo 4.4. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	61
Tablo 4.5. Farklı Yaş Grubunda Olan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	63
Tablo 4.6. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	65
Tablo 4.7. Eğitim Düzeyleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	67
Tablo 4.8. Farklı Eğitim Düzeylerindeki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	69
Tablo 4.9. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	70
Tablo 4.10. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	72
Tablo 4.11. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	73
Tablo 4.12. Farklı Okul Türlerindeki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	75
Tablo 4.13. Engelli Yakını Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	76
Tablo 4.14. Engelli Yakını Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	78
Tablo 4.15. Engellilerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	79
Tablo 4.16. Engellilerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	80
Tablo 4.17. Daha Önce Engellilere Yönelik Hizmet Veren Bir Okul ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	82

	Sayfa
Tablo 4.18. Daha Önce Engellilere Yönelik Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	84
Tablo 4.19. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları	85
Tablo 4.20. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	87



ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Konjoint Analizinin Uygulama Adımları	29
Şekil 2.2. Tercih Fonksiyonlarının İlişki Tipleri	31
Şekil 2.3. Fayda Katsayılarının Genel Görünümü	36
Şekil 2.4. Göreli Önem Skorlarının Genel Görünümü	37



KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖZİDA	Özürölüler İdaresi
DPI	Disabled People's International
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu



1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, problem cümlesi, alt problemleri, önemi, sınırlılık ve sayılılar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

İnsanlık tarihi boyunca ister fiziksel olsun isterse toplumsal beklentilere aykırı davrananlar olsun her zaman bireyler arasındaki farklılıklar dikkat çekmiştir. Kimi zaman bu farklılıklar normalden sapma olarak algılanmış, kimi zaman da bireyin üstüne yapışan bir damga olarak yer edinmiştir. Kuşkusuz bu damgalanmadan etkilenen gruplardan biri de engelli bireyler olmuştur (Goffman, 2014).

Ortak yaşam kültürünün oluştuğu zamandan bu yana var olan değerler ve gelenekler engellileri merhamet edilmesi gereken insan konumunda sınıflandırmıştır. Tarih boyunca süregelen acıma ve merhamet etme duyguları engellilere yönelik ayrımcılığın fark edilmemesine sebep olmakla birlikte engelli birey zayıf, muhtaç, kısıtlı ve acınacak bir varlık olarak algılanmıştır (Akbulut, 2012:3). Nitekim toplumlarda engelli bireylere yönelik düşük beklentiler devam etmekte, verilen mücadeleler yeterli etkiyi yaratamamış olmakta ve engelli bireyler görev ve sorumluluklarını yerine getirebilecek kapasitede olan bağımsız bireyler olarak algılanmalarını sağlayacak haklardan ve fırsatlardan mahrum kalmaktadır (Burcu, 2015:136-137).

Engelli bireylerin yapabileceklerini belirleyen şeyin toplum tarafından onlara yüklenen anlamlar olduğu ve bu anlamların mevcut olan yargıların devam etmesine neden olduğu artık bilinmekte olup yeni kültürde “engel”, bir grup olarak ayırmada değil diğerlerinden farklı gereksinimlere sahip olduğunun bir göstergesi anlamında kullanılmalıdır. (Burcu, 2015:120-122). Bu anlamda Disabled People’s International’ın (DPI) (1993) benimsemiş olduğu engellilik tanımına göre engellilik, toplumun normal yaşantısında bireylerin diğerleri ile eşit seviyeye ulaşamamasına ya da sınırlı düzeyde ulaşmasına sebep olan fiziksel ve sosyal bariyerler olarak tanımlanmalıdır. Bu bariyerleri ortadan kaldırmak için fiziksel çevre, eğitim ve iş fırsatlarında engelli bireylerin tam ve etkin olabilecekleri yapısal değişiklikler yapılması bir zorunluluktur.

Engellilere yönelik tutumların önemsenmesi ve olumsuzlukların önüne geçilmesine yönelik çalışmalar özellikle son yarım yüzyılda başlamıştır (Akbulut, 2012: 2). Bu anlamda var olan toplumsal ve kültürel algılara ilişkin adımlar 1970’li yıllarda atılmış olup konuyu tıbbi olarak ele almaya yönelik tepkiler oluşmaya başlamıştır. Konuyla ilgili ilk adımlar öncelikle İngiltere olmak üzere Avrupa’da atılmış ve engelli bireylerin kendileri tarafından gerçekleştirilmiş olup benzer gelişmeler Amerika’da da kendini göstermiştir. Türkiye’de ise AB süreci ile birlikte

engellilere yönelik sosyal söyleme doğru yönelme olmuştur (Burcu, 2015:1-5). Yine de Türkiye’de engelli bireylerin sosyal engellere karşı olan mücadeleleri Batı ülkelerinde olduğu gibi etkin değildir (Burcu, 2015:167).

Şişman’a göre (2014), engelli bireyin topluma etkin katılımı ve bağımsızlığı açısından bu değişikliklerin sağlanmasında eğitimin rolü önem arz etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından engelli bireylerin eğitimine ilişkin belirlenen amaçlar da bu gelişmelerle bağdaşmaktadır. Nitekim Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne göre (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006) engelli bireylerin eğitiminde ulusal eğitim sisteminin hedefleri üretebilen, mutlu, uyum sağlayabilen, iyi ilişkiler kurabilen ve toplum içinde bağımsız yaşayabilen bireyler yetiştirmektir.

Okul psikolojik danışmanlarının engellilerin eğitiminde oynadığı rol ve önem birçok yazar tarafından vurgulanmaktadır. Myers (2005) engelli öğrencilerin kişisel ve sosyal yeteneklerinin sınırlı olmasından dolayı daha da engelli olduklarını ve bu anlamda okul danışmanlarının sosyal ve kişisel beceriler gibi akademik olmayan ihtiyaçlara karşı hayati bir rol üstlendiklerini ifade etmektedir. Owens, Thomas ve Strong (2011), bu rolde okul danışmanlarının engelli öğrencilerin üretken ve iyi uyum göstermiş yetişkinler olmalarını garantilemekle görevlendirildiğini ifade etmektedirler. Milsom (2002) ise okul psikolojik danışmanları için engellileri destekleme ve savunmanın bir zorunluluk olduğunu, onlar adına koruma sağlarken aynı zamanda onlara kendi kendilerinin nasıl avukatı olacağını ve haklarını nasıl müdafaa edeceklerini öğretmeye çabalamaları gerektiğini ifade etmektedir.

Okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik önemi ulusal düzeyde düzenlemelerde de vurgulanmaktadır. Dahası ulusal eğitim sistemimiz içerisinde yer alan yapılanmada özel eğitim ve rehberlik hizmetleri bir arada yer almakta olup yapılan düzenlemelerin birbiriyle bütünleştiği görülmektedir. Bununla ilgili olarak başta Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (MEB, 2001) olmak üzere 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997), Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (MEB, 2006), Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (MEB, 2011) gibi yasal düzenlemelerde okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylere yönelik hizmetleri resmi olarak vurgulanmıştır.

Engelliler açısından üzerinde durulması gereken tutum kavramı; görme, işitme, zihin, beden ve dil ve konuşma alanlarında yetersizliği olan kişilere karşı diğerlerinin duygu düşünce ve davranışlarının bütünü olup, yapılan düzenlemelerin etkililiğinde belirleyici unsurlardan biridir (Gül, 2014:52-53). Engelli bireylerin toplumsal yaşama eşit katılımlarını sağlamada ulaşılması amaçlanan hedeflerin başarılı ya da başarısız olmasında bu alanda çalışan bireylerin

sahip oldukları tutumlar önemlidir (Özyürek, 2013:25). Bununla birlikte Akbulut (2012), eğitim sistemi içinde özel eğitim öğretmenliği hariç olmakla birlikte eğitimcilerin engellilere yönelik nasıl bir tutumla yaklaşması gerektiğine dair bir programın mevcut olmadığını ifade etmektedir. Yetersizliği olan bireylere ilişkin tutumlarımız, onlara yönelik yaklaşım, davranış ve düzenlemeleri kısıtlamaktadır (Özyürek, 2013).

Okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik verdikleri hizmetler düşünüldüğünde onların sahip olduğu tutumlar da bu hizmetlerin verimliliği açısından önemlidir. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için hazırlamış olduğu etik kurallar kitabında (2011) yer alan etik standartların bireysel farklılıklar kısmında açıkça belirtilmektedir ki, etnik köken, dil, din, cinsel eğitim, engelli olma, sosyo-ekonomik düzey gibi bireysel farklılıklar psikolojik danışmanların çalışmasını etkileyebilmektedir ve danışmanların herkese gereksinimleri ölçüsünde eşit davranmaları gerekmektedir. Benzer şekilde Amerikan Psikolojik Danışmanlar Derneği (ASCA) okul danışmanlarının engellilere ilişkin pozisyonunu şöyle açıklar; "Okul danışmanları engellerden ve diğer özel ihtiyaçlardan kaynaklanan zorluklara bakmaksızın bütün öğrencilerin potansiyelini fark etmelerini ve akademik standartlarını karşılamalarını veya geliştirmelerini sağlamaya kendilerini adanmışlardır." (ASCA, 2013). Mesleki yeterliliği ne olursa olsun kişiler engellileri farklı, olumsuz, kısıtlı ve sınırlı beklentilerle gördüklerinde onların topluma kazandırılmasında başarısızlık olacaktır (Özyürek, 2013). Engellilerin toplumla bütünleşmelerini sağlayacak stratejiler, programlar ve politikalar geliştirebilmek için tutum ve davranışların belirlenmesi önemlidir (Kaner, Ögülmüş, Büyüköztürk ve Dökmen, 2009).

Alan yazında engellilere yönelik tutumların ölçüldüğü çalışmalarda doğrudan (Furnham ve Pendred, 1983; Forlin, 1995; Choi ve Lam, 2001; Lifshitz ev Glaubman, 2002; Alghazo ve Gaad, 2004) ve dolaylı (Wang, Thomas, Chan ve Cheing, 2003; Tsang, Chan ve Chan, 2004; Wong ve diğerleri, 2004) olmak üzere farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle doğrudan metotlarda yer olan sorunlardan bir tanesi katılımcıların beklentilere göre hareket ettiği "sosyal arzu edilebilirlik" olmaktadır. Bununla birlikte özellikle engellilere yönelik tutumların ölçülmesinde sosyal bağlamdan ayırmamanın önemi vurgulanmakta olup engellilere yönelik tutumlar ele alındığı sosyal yapıya ve engelli bireyin özelliklerine göre incelenmelidir. Bu anlamda market araştırmalarında kullanılan konjoint analizi engellilere yönelik tutumların ölçülmesi kapsamında dikkat çekmeye başlamıştır. Engellilere yönelik tutumların ölçülmesinde dolaylı ve çok faktörlü bir yaklaşım olan bu yöntem sadece engel hakkında değil engelle ilişkili olan diğer faktörler hakkında da bilgi sunmakta olup geleneksel yöntemlere göre sosyal arzu edilebilirlikten daha az etkilenmektedir. Engellilere yönelik tutum ölçeği olarak konjoint analizi araştırmacılara birden çok faktör ve farklı sosyal bağlamlarda engelli bireye yönelik tutumların

oluşumunda katkıda bulunan faktörleri anlama olanağı sunmaktadır (Chan, Livneh, Pruett, Wang ve Zheng, 2009:345-351).

Toplum içerisinde engellilere yönelik olumsuz tutumlar onlara sunulan imkanlara ve hizmet alması gereken ihtiyaçlarına karşı “görünmez bir duvar oluşturarak” başarılı bir rehabilitasyonu etkilemektedir (Wong, Chan, Cardoso, Lam ve Miller, 2004). Engelli bireylerin sorunlarına çözüm getirebilmek için onlarla ilişkili olan sosyal ve kültürel anlamları ve etkileyen faktörleri analiz etmek gerekmektedir (Burcu, 2015:127). Buradan hareketle bu araştırmada engelli bireylerin toplumla bütünleşmesinde belirleyici bir unsur olan eğitimde engelli bireylere sundukları hizmetlerle ön plana çıkan psikolojik danışmanların tutumlarının konjoint analizi yardımıyla incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda ele alınan faktörlerin ne derece öneme sahip olduğunu ve faktör düzeylerine ilişkin tutumlarının nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu faktör ve düzeyleri:

- a) Engel türü için “ortopedik engelli”, “görme engelli”, “işitme engelli” ve “zihinsel engelli”,
- b) Engel düzeyi için “hafif”, “orta” ve “ağır”,
- c) Yaş için “0-6”, “7-12”, “13-17” ve “18 ve üstü”,
- d) Cinsiyet için “kadın” ve “erkek” ve
- e) Etnik köken için “aynı etnik kökenden olma” ve “etnik kökeni fark etmez” şeklindedir.

1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

1.3.1. Problem Cümlesi

1) Okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda;

- a) Engel türü için “ortopedik engelli”, “görme engelli”, “işitme engelli” ve “zihinsel engelli”,
- b) Engel düzeyi için “hafif”, “orta” ve “ağır”,
- c) Yaş için “0-6”, “7-12”, “13-17” ve “18 ve üstü”,
- d) Cinsiyet için “kadın” ve “erkek” ve
- e) Etnik köken için “aynı etnik kökenden olma” ve “etnik kökeni fark etmez” faktörlerinin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?

1.3.2. Alt Problemler

1. Farklı cinsiyetteki okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
2. Farklı yaş aralıklarındaki okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
3. Eğitim düzeyleri farklı okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
4. Özel eğitim dersi alan ve almayan okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
5. Farklı okul türlerinde çalışan okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
6. Engelli yakını olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
7. Engellilerle çalışma deneyimi olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
8. Daha önce engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışan ve çalışmayan okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının, cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?
9. Farklı deneyim sürelerine sahip okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türünün, engel düzeyinin, yaşının,

cinsiyetinin ve etnik kökeninin önemi ve bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumları nasıldır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Engellilik durumunun dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygın olduğu bilinmektedir. Hatta Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumunun birlikte yürüttüğü “Türkiye Özürlüler Araştırması” çalışmasına göre Türkiye toplam nüfusunun %12.29'u engellilerden oluşmaktadır (ÖZİDA, 2002). Türkiye'nin ve birçok ülkenin kabul ettiği Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin temel amacı “engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirmektir”. Bununla birlikte yapılan araştırmalarda engellilerin eğitim, sağlık, hukuk, istihdam, sosyal faaliyetlere katılım, topluma dahil olma ve bilgiye erişim vb. alanlarda yaşadıkları pürüzlere ve engellilerin sahip olduğu potansiyelin fark edilmesinin önüne bariyer ören tutum ve algılara rastlamak mümkündür (Altıparmak ve Sarı, 2012; Burcu, 2011; Kaner ve diğerleri, 2009; İşbir ve diğerleri, 2010). Mesleki yeterliliği ne olursa olsun kişiler engellileri farklı, olumsuz, kısıtlı ve sınırlı beklentilerle gördüklerinde onların topluma kazandırılmasında başarısızlık olacaktır (Özyürek, 2013).

Türkiye’de okullarda ve özel kurum ve kuruluşlarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti alan birçok engelli birey bulunmakta ve okul psikolojik danışmanlarının bu bireylere sundukları hizmetin kalitesi danışmanların tutumlarını önemli kılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015 - 2016 yılı istatistiklerinde örgün eğitim kurumlarında özel eğitim alan öğrenci sayısı 288489 ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden öğrenci sayısı 349681 olup psikolojik danışmanların bu öğrencilere yönelik görev ve hizmetleri çeşitli kanun ve yönetmeliklerde (573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri Yönetmeliği) açıkça ifade edilmektedir. Engellilere yönelik yasaların ve sunulan hizmetlerin kalitesi bu hizmetleri sunan profesyonellerin tutumlarına bağlı olmaktadır (İşbir ve diğerleri, 2010). Bu bakımdan engellilere hizmet veren mesleklerden biri olan psikolojik danışmanların tutumu önem arz etmektedir.

Engellilere yönelik tutumların çok boyutlu olması (Bowman, 1987), ele alınan sosyal bağlama göre değişebilmesi (Grand, Bernier ve Strohmer, 1982; Ajzen, 2005; Wright, 1988) ve tutum çalışmalarında bir hata kaynağı olan sosyal arzu edilebilirlik hatasından etkilenebilmesi (Keller ve Siegrist, 2010; Thomas, Curtis ve Shippen, 2011; Kim, Lu ve Hernandez, 2015) tutumların ölçülmesi konusunda farklı yöntemleri gerekli kılmaktadır. Konjoint analizi birçok faktörü bir arada bulundurarak çok boyutlu ölçüm yapabilmesi, dolaylı ölçüm yaparak ve katılımcıları tercih yapmak zorunda bırakarak sosyal arzu edilebilirliğin önüne geçmesi ve

gerçek yaşam durumlarını bir senaryo aracılığıyla içinde barındırarak spesifik gruplara spesifik bağlamlar sunabilmesi açısından bu sorunların önüne geçmektedir. Engelli bireylere yönelik bütünsel bakış açısı oluşturmada konjoint analizi katılımcılara engellilere yönelik tercihlerini farklı sosyal bağlamlarda ve birden çok karakteristik özellikler ile birlikte değerlendirme olanağı sunarak daha gerçekçi bir sonuç sağlamaktadır (Wong ve ark. 2004).

Uluslararası alan yazın incelendiğinde engellilere yönelik tutumlarda önemli olan faktörlerin konjoint analizi ile incelendiği çalışmalara rastlamak mümkündür (Wong, ve diğerleri, 2004; Tsang, Chan ve Chan, 2004; Wang, Thomas ve Chan, 2003; Rosenthal, Chan ve Livneh, 2006). Bununla birlikte Türkiye'deki alan yazın incelendiğinde engellilere yönelik tutumların incelendiği çalışmalar bulunmasına karşın engellilere yönelik tutumların konjoint analizi ile incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda planlanan bu çalışma Türkiye'de yeni ve ilk olarak ilgili alan yazını zenginleştirecektir.

1.5. Sayıtlar

Okul psikolojik Danışmanlarının engellilere yönelik kartları içtenlikle ve gönüllük esasına göre belirledikleri için verdikleri bilgilerin doğru olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırmada tasarlanan konjoint analizi modeli engellilere yönelik tutumlarda önemli olduğu düşünülen
 - a. Engel türü için "ortopedik engelli", "görme engelli", "işitme engelli" ve "zihinsel engelli",
 - b. Engel düzeyi için "hafif", "orta" ve "ağır",
 - c. Yaş için "0-6", "7-12", "13-17" ve "18 ve üstü",
 - d. Cinsiyet için "kadın" ve "erkek" ve
 - e. Etnik köken için "aynı etnik kökenden olma" ve "etnik kökeni fark etmez" faktör ve faktör düzeyleri ile sınırlıdır.
2. Bu çalışmanın model tasarımı kesirli faktöriyel tasarım, ana etkiler modeli ve veri derleme yöntemi olarak tam profil yöntemi ile sınırlıdır.
3. Bu çalışmada incelenen engellilere yönelik tutumlar, ele alınan senaryo/sosyal bağlam ile sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Engellilik: Toplumun normal yaşantısında bireylerin diğerleri ile eşit seviyeye ulaşamamasına ya da sınırlı düzeyde ulaşmasına sebep olan fiziksel ve sosyal bariyerlerdir (DPI, 1993).

Tutum: "Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir." (Kağıtçıbaşı, 2014).

Konjoint Analizi: Katılımcıların bir ürün ya da hizmete ilişkin tercihlerini ortaya koyan çok değişkenli bir analiz tekniğidir (Hair ve diğerleri, 2014).

Özellik (Faktör): “En az 2 düzeyden oluşan bağımsız değişkenlerdir” (Hair ve diğerleri, 2014: 345).

Düzy: “Özellikleri (faktörleri) tanımlayan spesifik değerlerdir” (Hair ve diğerleri, 2014: 346).

Deneme Kombinasyonu (Profil): Cevaplayıcılar tarafından değerlendirilen düzeylerin farklı kombinasyonlar ile bir araya getirilerek oluşturulan özel bir grubudur (Sönmez, 2001).

Ortogonalite: Değişkenler arasındaki ilişkinin bağımsız olmasıdır (Deniz, 2002).

Ana Etki: “Özelliklerin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisidir” (Hair ve diğerleri, 2014: 346).

Bağıl Önem: Katılımcıların tercih sıralaması yaparken hangi özelliklere ne kadar önem verdiklerinin göstergesi olan değerdir (Çamlıdere, 2005).

Fayda Katsayısı: Katılımcıların tercih sıralaması yaparken ele alınan özelliklerin düzeylerini ne düzeyde arzu ettiklerini saptamaya yarayan değerdir (Çamlıdere, 2005).

Bileşim Kuralı: Araştırmacıların katılımcılar tarafından kombinasyonu yapılan faktör ve düzeylerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin oluşturdukları varsayımdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde öncelikle engellilik (engelliler), tutumlar, psikolojik danışma ve engelliler ve konjoint analizi hakkında kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra bu konularla ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Engellilik

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti alan birçok engelli birey bulunmakta ve bu bireylere sağlanan hizmetlerin kalitesi psikolojik danışmanların tutumlarına bağlı olmaktadır. Bu tutumların önemli bir belirleyicisi de engellilik konusunun yeterince bilinmemesidir. Aşağıda engellilik tanımları, engel türleri ve engelliliği açıklamaya çalışan modellere yer verilmiştir.

2.1.1.1. Engellilik Tanımları

Alan yazın incelendiğinde engel ve özür kavramları ile ilgili bir çok yazarın ve kurumun yaptığı tanımlar dikkat çekmektedir. Bunlardan Eripek (1998) yaptığı tanımda özür ve engel tanımlarını ayrı olarak ele almış ve engel kavramını açıklamak için önce özür kavramını açıklamıştır. Buna göre özür bedenin belli bir bölümünün ya da organının işlevlerini yeterli düzeyde yerine getirememesi gibi tıbbi bir tanım iken engel ise özürlü bireyin toplumsal yaşamın gereklerini yerine getirmede karşılaştığı sınırlılık olarak sosyal bir anlam içermektedir.

Eripek'in tanımına benzer bir tanım ise Özyürek (2013) tarafından yapılmıştır. Özyürek'e göre yetersizlik bedenin biyofiziksel ve kimyasal yapısının zedelenmesi sonucu organın yokluğunu ya da bozuk olduğunu ve işlevini yerine getiremediğini belirten nesnel bir tanım olmasına karşın engel, bireyin yetersizliğinden kaynaklı toplumsal ve duygusal davranışlarında toplumun beklentilerine, normlarına ve diğer kişilerin bunlara yüklediği anlamlara karşı yaşadığı sapmadır ve öznelidir.

Eripek ve Özyürek'in ifade ettiği sosyal anlam Uluslar arası Sözleşmelerde yapılan tanımlamalarda da görünmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin de 2009 yılında kabul ettiği BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmede yer alan engelli tanımı "diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler" olarak geçmektedir.

Türk Dil Kurumu (2016) engelli ve özürlü tanımını eş anlamlı saymakla birlikte engelli kelimesinin anlamını "vücudunda eksik veya kusuru olan" olarak ifade etmektedir. Bu anlamda TDK'nın tanımı diğer tanımlardan ayrılarak "bozukluk" temasında bir tanımlama olmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise engelli tanımını normal birey ile engelli birey arasındaki farklılık bağlamında ele alıp daha çok performans dönük bir tanım yapmaktadır. Dünya Sağlık

Örgütü'nün bir kolu olan International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps'a (ICIDH) göre engellilik "sağlık uygulamaları bağlamında insanlar için normal bir aktiviteyi bozukluktan kaynaklı olarak eksik yapma ya da tamamen yapamama durumudur" (WHO, 1980).

5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve K.H.K. Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ise diğer tanımlamaları kapsayacak şekilde olup tanımlamada ek olarak engelli bireylerin ihtiyaçlarına da yer vermektedir. 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da (2005) tanımlanan özürlü tanımı "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi" ifade etmektedir.

Engelliler Hakkında Kanun (2005) ise engeli, "fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey" olarak tanımlanmaktadır. Kanunda geçen tanımlama diğer tanımlara benzer olmakla birlikte toplumun tutum ve olanaklarının engelliler üzerinde etkisini tanımına dahil etmektedir.

2.1.1.2. Engel Türleri

Engellilik tanımlarında olduğu gibi engellilik sınıflandırmalarında da farklı tanımlamalar mevcuttur. Bunlardan İşbir ve diğerlerinin (2010) hazırlamış olduğu Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Raporu'nda (2010) yedi özür türü tanımlanmaktadır:

Zihinsel Özürlü: "Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir."

İşitme Özürlü: "Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir."

Görme Özürlü: "Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir."

Ortopedik Özürlü: "Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir."

Dil ve Konuşma Özürlü: "Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir."

Ruhsal ve Duygusal Hastalığı Olan: “Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerini tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişidir.”

Süreçten Hastalık: “Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır.”

Başka bir sınıflandırma örneği ise Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (MEB, 2006) görülmekte olup, İşbir ve diğerlerinin (2010) belirttiği tanımlamaya benzer olmakla birlikte, bu yönetmelikte yer alan engel türleri “özel eğitime ihtiyacı olan bireyler” kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu anlamda MEB’in (2006) engel türleri de dahil olmak üzere özel eğitime ihtiyacı olan bireylere ilişkin 11 adet sınıflandırması mevcuttur:

Ortopedik yetersizliği olan birey: “Hastalıklar, kazalar ve genetik problemlere bağlı olarak kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey: “Yaşına ve gelişim seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerini en az iki ortamda ve altı ay süreyle gösteren, bu özellikleri yedi yaşından önce ortaya çıkan, özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Görme yetersizliği olan birey: “Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

İşitme yetersizliği olan birey: “İşitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybindan dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Özel öğrenme güçlüğü olan birey: “Dili yazılı ya da sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapma güçlüğü nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Serebral palsili birey: “Doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrasında meydana gelen beyin hasarının neden olduğu kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı motor becerilerde yetersizliğinden dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Süreğen hastalığı olan birey: “Sürekli ya da uzun süreli bakım ve tedavi gerektiren hastalığı nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Üstün yetenekli birey: “Zeka, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey.”

Zihinsel yetersizliği olan birey:“Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey.”

Dil ve konuşma güçlüğü olan birey:“Dili kullanma, konuşmayı edinme ve iletişimdeki güçlük nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

Duygusal ve davranış bozukluğu olan birey: “Yaşına uygun olmayan sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey.”

2.1.1.3. Engelliliği Açıklayan Modeller

Engellilere yönelik tanımlamalara bakıldığında birbirinden farklı anlamlar taşıdıkları görülmektedir. Bununla ilgili olarak Burcu (2011), engelliliğin kültürel bir anlamı olduğu ve varlığını sosyal ve kültürel alanlarda taşıyarak toplum içinde anlam kazandığını ifade etmektedir. Nitekim tarih boyunca farklı tanımlamalara maruz kalan engelli bireyler uğursuz, olağanüstü, tanrının gazabı, anormal, tuhaf gibi çeşitli yorumlara sebep olmuş, merak, rahatsızlık ya da acıma uyandırmış ve terbiye, şefkat ve karantina objesi olarak görülmüştür (Turner, 2006:1).

Bu tarihsel süreç içerisinde sorunun neden, kimden ve nasıl kaynaklandığına ilişkin 3 modelin olduğu söylenebilir. Bu modeller aşağıda verilmiştir.

2.1.1.3.1. Töresel (Morality) Model

Töresel (Morality) model, bilinen ve en eski olanıdır. Engelliliği şeytanilik, günahkarlık ve hurafeler ile açıklamaktadır (Sachs, 2003). İnsan evriminden önceleri dahi primat gruplarında toplumsal düzenin bir parçası olarak engelli bireylerin varlığına ilişkin antropolojik kanıtlar mevcuttur. Milattan öncesine dair kayıtlarda engelli çocukların doğumunun toplum tarafından geleceği tahmin etmede kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Bazı kültürlerde engelli bireyler Tanrı'nın gazabı olarak görülmüş ve tanrıları yatıştırmak için kurban edilmesi gerektiğine inanılmıştır (Braddock ve Parish, 2011: 104-110). Engelliler çok tanrılı dinlerin hakim olduğu zamanlarda sürülmüş, ölüme terk edilmiş (Öztürk, 2011: 18), Ortaçağ'da kötülük,

şeytanilik olarak nitelendirilmiş (Çağlayan, 2006 Akt. Özgökçeler ve Alper, 2010) ve endüstrileşme dönemine gelindiğinde ekonomik rekabet ortamına uymadığı düşünülerek toplumun dışına itilmiştir (Okur ve Erdugan, 2010).

2.1.1.3.2. Tıbbi Model

Olağanüstülüğün ve safsataların kırılmaya başlaması 1800'lü yıllarda ortaya çıkan tıbbi model ile olmakla birlikte tıbbi model engelliliğe sebep olan durumu kişinin var olan özelliklerine dayandırmasıyla mevcut olan olumsuz tutumların sadece yönünün değişmesine sebep olmuştur. Biyolojik olarak "normal" sayılan bedenin dışında yer alan farklılıkları anormallik olarak değerlendiren tıbbi model engelliliğe ilişkin kaynağı ilahi cezalandırmadan doğanın bir kusuru haline getirmiştir (Yardımcı, 2015). Bu anlamda tıbbi model engelliliğin anlamını bireyin kendisine yükleyen, engellilik konusuna sağlıklı-hasta, normal-anormal penceresinden bakan ve engelliliği tıbbi bir dille anlamlandıran bir yaklaşımdır. Tıbbi modelde odak engelli bireylerde bozukluk, patoloji ve sapma olduğu yönündedir. Kişiyi patolojik bir çerçevede kendi kaderine mahkum eden bu modelin engellilere yönelik benimsediği nesneleştirici, sınıflandırıcı yaklaşım engellilere yönelik olumsuz bakış açılarının oluşmasına ve devam etmesine zemin hazırlamıştır (Burcu, 2015:23-31). Bu duruma tepki olarak 1960'lı yıllarda İngiltere'de başlayıp 1970-1980'lerde tüm dünyaya yayılan özürlü hakları hareketi ortaya çıkmış ve mevcut paradigma sosyal modele doğru yönelmiştir (Yardımcı, 2015; Özgökçeler ve Alper, 2010).

2.1.1.3.3. Sosyal Model

Engellilere ilişkin var olan bu yaklaşımların yarattığı sorunlar sosyal model yaklaşımının gelişmesine yol açmıştır (Arıkan, 2002). 1970'li yıllarda ortaya çıkan bu yaklaşım engelliliği bireyin sahip olduğu yetersizliklerin bir sonucu olarak değil toplum tarafından oluşturulan bariyerler sebebiyle ortaya çıkan engellenmişlik durumu olarak ele almaktadır. Bu anlamda bireyi engelli kılan toplumun ayrımcı ve olumsuz tutumları ve bunların bir sonucu olarak eğitim, iş, sosyal ilişkiler, ulaşım, hizmet vb. alanlarda ortaya çıkan yoksunluk ve aksaklıklardır (Burcu, 2015:25-33). Sosyal modelin varsaydığı bu yaklaşım engelliliği toplumsal bir sorun haline dönüştürmekte, bu soruna ilişkin devletlere ekonomik, sosyal ve politik sorumluluklar yüklemekte ve sağlık, hizmet, eğitim, ekonomi ve çevresel alanlarda engellilerin özgürce var olabilmesini sağlayacak koşullar talep etmektedir (Okur ve Erdugan, 2010). Sosyal model engellilik konusunun tıbbın gündeminden siyaset ve yurttaşlık söylemlerine doğru yönelmesinde (Hughes ve Paterson, 2011: 63) engelli bireylerin özsaygı kazanmasında ve özgürleşmesinde (Shakespeare, 2011: 54-55) etkili olmuştur.

Özetle, engellilik tarihsel olarak önce ilahi ceza, karma, ahlaki kusur üzerinden, daha sonra biyolojik kusur üzerinden ve günümüzde toplumsal baskı, kültürel anlamlar ve çevresel engeller üzerinden açıklanmaktadır (Shakespeare, 2011: 51). Artık engelli bireyin toplumla bütünleşmesinin önünde yer alan sorunun kişilerin sahip olduğu lanetlerden ya da biyolojik kusurlardan değil bu duruma karşı toplumun sahip olduğu tutumlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Bu anlamda sosyal model yaklaşımına göre engellenmişliğin önüne geçmek için tutum konusunu ve engellilere yönelik tutumların yapısını incelemek önem arz etmektedir.

2.1.2. Engellilere Yönelik Tutumlar

2.1.2.1. Tutum Kavramı ve Öğeleri

Hepimiz nesnelere, kişilere, objelere vb. hemen her şeye dair değerlendirmeler yapar, onlara ilişkin birtakım duygulara sahip olur ve bazı tepkiler veririz. Hangi konsere gideceğimizi, kime oy vereceğimizi ve hangi yiyecekte uzak durduğumuzu belirlemeyi sağlayan şey onlara ilişkin tutumlarımızdan geçmektedir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012: 357). Tutumun ne olduğuna ilişkin birçok tanım mevcuttur. Kağıtçıbaşı'na göre (2014) tutum, "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir". Özyürek ise tutumu (2013) "kişilere, kümelere, nesne ya da düşüncelere yönelik oldukça süreklilik gösteren önceden biçimlenmiş duygu, düşünce ve inançlar bütünü" olarak ifade etmektedir. İnceoğlu'nun (2010) yaptığı tanıma göre tutum "bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir". Farklı yazarlar tarafından yapılan bu tanımlamalara bakıldığında tutumların duygu, düşünce ve davranış olarak 3 bileşende belirtildiği görülmektedir. Bu anlamda tutumun duygu, düşünce ve davranış olmak üzere üç temel ögesi bulunduğu söylenebilir. Bu ögeler:

2.1.2.1.1. Tutumun Bilişsel Ögesi

"Bireyin tutum nesnesine ilişkin bilgi, inanç ve düşünceleri tutumun bilişsel ögesini oluşturmaktadır" (Ünlü, 2011). Örneğin bir otomobil satın alırken onun yakıt tüketimi, kasa tipi gibi özelliklerini değerlendirebiliriz. Bu değerlendirmelerimiz onun bizde ne hissettirdiğine ilişkin değil birtakım nesnel pratik olgulara dayanmaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012: 359).

2.1.2.1.2. Tutumun Duygusal Ögesi

Tutumun duygusal ögesi "kişinin bir nesne, kişi ya da duruma yönelik duygu ve değerlendirmelerinden oluşmaktadır" (Ünlü, 2011). Otomobil örneğinde görülen değerlendirmelere karşın bazen bir otomobili bize havalı, hoş geldiği için de tercih edebiliriz.

Burada objeye ilişkin tutum bilişsel değerlendirmelerden çok nasıl hissettirdiği ile oluşmaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012: 359).

2.1.2.1.3. Tutumun Davranışsal Ögesi

Tutum objesine karşı gözlenen bütün davranışlar tutumun davranışsal ögesini kapsamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014: 133). Örneğin kişinin otomobili satın almak için kredi çekmesi tutumun davranışsal ögesine örnek olabilir.

2.1.2.2.Engellilere Yönelik Tutumların Oluşumu

Engellilere yönelik tutumları tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal ögeleri açısından ele aldığımızda engellilere aşağılık, kötümser ve muhtaç olarak bakıldığı, acıma ve merhamet duyulduğu ve engellilerin dışlanıp ayırıştırıldığı olumsuz durumların varlığı söz konusu olmaktadır. Peki bu olumsuz tutumlar nasıl oluşmaktadır? Bununla ilgili olarak Kağıtçıbaşı, (2014: 144-145) tutumların genellikle a) tutum objesiyle doğrudan deneyim, b) sosyal çevre ve c) medya olmak üzere 3 yolla geliştiğini belirtmektedir;

2.1.2.2. 1.Tutum Objesiyle Doğrudan Deneyim

Bir konu ya da objeye ilgili deneyim geçirmek o konu ya da objeye ilişkin tutum sahibi olmanın en açık yoludur (Kağıtçıbaşı, 2014: 144). Bu durum engellilere yönelik tutumlar açısından düşünüldüğünde engellilere ilişkin deneyim sahibi olmanın da tutumlara bir katkısı olabileceği düşünülebilir. Nitekim engelli yakını bulunanların bulunmayanlardan daha olumlu tutumlara sahip olduğu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Alver, Bozgeyikli ve Işıklar, 2011; Çolak ve Çetin, 2014; Aker, 2014). Benzzer şekilde Melekoğlu'nun (2013) farklı alanlardaki öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilerle etkileşime geçmesini sağlamak ve bunun özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutumlara olan etkisini incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik gözlem, etkinlik ve iletişim kurmalarını sağlayacak 5 haftalık bir proje faaliyeti geçirmeleri sağlanmış ve sonucunda öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Bazen herhangi bir tutuma sahip olmadığımız bir obje ile daha önce hakkında bir tutum sahibi olduğumuz başka bir obje arasında bağlantı kurduğumuzda sahip olduğumuz tutumu bu objeye taşıyız (Kağıtçıbaşı, 2014: 144). Bu konu engelliler açısından düşünüldüğünde engellilerin farklı tutum objeleriyle bağdaştırıldığı durumlara rastlamak mümkündür. Örneğin Vatandaş'ın (2002) belirttiğine göre dilenciler tarafından en yaygın bir biçimde kullanılan araçlardan biri engel durumu olmaktadır. Araştırmacının 2003 yılında yaptığı diğer bir çalışmanın bulgularında ise vatandaşların en çok yardım etmeyi tercih ettiği dilencilerin engelli

kişiler olduğu görünmektedir. Nitekim sevap, kazadan/beladan kurtulma vb. gibi amaçlarla yapılan bu yardımlar ve engelin bu objeye olan bağlantısı düşünüldüğünde engellilere yönelik bakış açısında engellinin yardım arayan, zavallı olarak görülmesine sebep olabileceği düşünülebilir.

2.1.2.2.2. Anne-Babalar, Arkadaşlar ve Sosyal Çevre

Kağıtçıbaşı, (2014: 145) tutumlarımızın birçoğunu anne-baba, arkadaş ve başka insanlardan edindiğimizi ifade etmektedir. Burcu (2013: 57) engelli olmanın toplumdan topluma değişen kültürel bir anlamı olduğunu ve engellilerin birçok sosyal ortamda bu anlamı yansıtan tanımlamalarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir. Bu anlamı betimleyen araştırmaların bulguları incelendiğinde sosyal çevre, aile, arkadaşlar ve edebiyat gibi alanlarda engellilere yönelik birçok olumsuz durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak Yavuz'un (2016) yaptığı araştırmada engelli velilerinin %85'i toplumda kendilerine garip bakıldığını, alay edildiğini ve korkuyla yaklaşıldığını belirtmektedirler. Özbaba'nın (2000) yaptığı çalışmada özürlü çocuk sahibi olmayan ailelerin %80,8'i çocuklarının özel eğitim gerektiren çocuklarla birlikte eğitim almasından rahatsız olduklarını dile getirmektedirler. Yaralıların (2010) yaptığı çalışmaya katılan engelli öğrencilerin ailelerinin %24,3'ü çocuklarının hiçbir zaman akran grupları içerisine alınmadıklarını belirtmektedirler. Polat (2009) ise atasözleri ve deyimlerin toplumun herhangi bir konuya ilişkin bakış açısını yansıttığını ve kültürel bir aktarım aracı olduğunu belirtmekte ve yaptığı çalışmada engellilere yönelik acıma, dışlanma, ikinci sınıf görülme ve engelli bireyin bir şeyi yapamayacağı gibi anlamlara yol açan atasözleri ve deyimler bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ünal, (2010) ise kültürün başka bir parçası olan çocuk edebiyatında engellilerin "eksik", "kusurlu" olarak algılandığı eserlerin bulunduğunu belirtmektedir.

2.1.2.2.3. Medya

Başta televizyon olmak üzere medya, tutumların oluşmasında etkilidir (Kağıtçıbaşı, 2014: 145). Medyanın tutum oluşturmadaki etkisine engelliler açısından bakacak olursak yapılan çalışmalar pek de olumlu görünmeyen bir tablo sunmaktadır. Özen (b.t.), medyada engelli kişilerin kötü, farklı, anormal, tehlikeli, suçlu, istenmeyen vb. olarak gösterilip bunun sonucunda engellilere yönelik ayrımcılık, aşağılanma ve izolasyon oluştuğunu belirtmektedir ve medyanın engellilere bakışını a) engellileri yok saymak ya da onlara çok sınırlı bir biçimde yer vermek, b) engellileri olumsuzlukların konusu yapmak ve c) engellilerin sıradan davranışlarının abartılması ve onlara olağanüstü güçler yüklenmesi şeklinde özetlemektedir. Özen'in belirttiklerine benzer olarak Ergüden'in (2008) araştırmasında ise çalışmaya katılan engelli bireylerden %71,7'si medyada engelli bireylerin yardıma muhtaç olarak ifade edildiğini;

%78,3'ü engellilerin kişisel özellikleri yerine engel durumuna vurgu yapıldığını; %70'i ise engelliliğin acıma duygusunu harekete geçirecek bir şekilde gösterildiğini düşünmektedirler. Medyada engellilerin ne kadar yer aldığına ilişkin olarak Sönmez, Karatekin ve Merey'in (2013) yaptıkları çalışmada engelli ve engelli haklarına ilişkin ulusal kanallarda yapılan yayınların yayın sürelerinde 7 dakika ve üzerinde olan yayınların toplam yayınlar içerisinde sadece %2,8'lik bir yer oluşturduğu görülmektedir. Polat ise (2011) yaptığı çalışmada "Başka Dilde Aşk" filmini engellilere yönelik kültürel tanımlamalar açısından incelemiş ve filmde engelli bireye ilişkin "eksik", "yetersiz", "utanılan", "güvenilmeyen" vb. kültürel tanımlamalar tespit etmiştir.

2.1.2.3 Engellilere Yönelik Tutumların Kaynağı

Tutumları oluşturan deneyim, anne, baba, arkadaşlar, sosyal çevre ve medya gibi unsurlar, engelli bireylere ilişkin yapılan çalışmaların ortaya koyduğu bulgular açısından değerlendirildiğinde toplum içinde acıma, küçümseme, merhamet etme, dışlama ve yok sayma gibi olumsuz tutumların varlığına kaynaklık eden durumların azımsanamayacak derecede var olduğu söylenebilir. Bununla birlikte alan yazın incelendiğinde engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların kaynağının sadece tutumlara kaynaklık eden öğeler ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Bu anlamda Livneh, (1982, 1988) engellilere yönelik tutumlar alanyazını kapsamlı olarak incelemiş ve olumsuz tutumların kaynağına ilişkin 12 ana kategori oluşturmuştur; Bunlar:

1. *Engelli bireylerde bulunmayan özelliklere ilişkin mutlak vurgu yapan sosyokültürel normlara koşullanma.* Sosyal ve kültürel normlar, standartlar ve beklentiler engellilere yönelik tutumların oluşmasına yol açmaktadırlar. Özellikle vücut bütünlüğü, vücut güzelliği, sağlık, gençlik, beceriklilik gibi oluşturulan sosyal standartlar ve sosyal ve ekonomik olarak rekabetçi bir düzlemde kişisel başarıya yapılan vurgu kültürel ve sosyal anlamda normları, standartları ve beklentileri yapılandırmakta olup engellilere yönelik olumsuz tutumlara kaynaklık etmektedir. Bununla birlikte engellilikten dolayı toplum üyelerinin sahip olduğu kültürel değerlerden herhangi bir şekilde sapma ve engelin marjinal bir durum ve bir kusur olarak algılanması, toplumun engelli bireye yönelik tutumlarına ağır bir yük bindirmektedir. Bundan dolayı engelli birey toplum tarafından "kabahatli", "yabancı", "farklı" olarak görülmektedir.
2. *Yetişkinlikteki basmakalıp inanç ve değerlerin gelişimini etkileyen erken çocukluk deneyimleri.* Sağlığın ve normalliğin önemine vurgu yapan çocuk yetiştirme pratikleri, ebeveynlerin sahip olduğu normlar, değerler ve tutumların aktarımı, işlenen hata ya da kural ihlaline karşı hastalık, engellilik ve sağlığın bozulmasına ilişkin tehditler çocuğun

endişe yüklü alt metinlerle yüklenmesine ve çocukta engelliliğe ilişkin olumsuz tutumlar oluşmasına sebep olmaktadır.

3. *Gerçekçi olmayan beklentilerin gelişebilmesini ve engeli bireyle karşılıklı etkileşimde çözülmemiş çatışmaların ortaya çıkabilmesini sağlayan psikodinamik mekanizmalar.* Bazı genel bilinçdışı süreçler engelsizler tarafından engellilere karşı tutumları ortaya çıkartan açıklayıcı mekanizmalar olarak ileri sürülmektedir. Bu mekanizmaların çoğu erken çocukluk döneminde oluşup çocukluk hatıraları ve deneyimleri olarak adlandırılrsa da tutumların oluşması ve gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunlardan bazıları engellinin yaşadığı durumdan dolayı acı çekmesi ve talihsizliğine boyun eğmesi gerektiğine duyulan inanç; hale etkisi aracılığı ile engelli kişiyle ilişkisi olmayan durumların ilişkilendirilmesi; engelli kişiyle kurulan ilişki sonucu toplum üyeleri tarafından problemlili görünüp sosyal olarak dışlanmaktan duyulan korku; engelli kişinin yaşadığı adaletsizliğe karşı kendisinin kusursuz bir vücuda sahip olmasının yarattığı suçluluk duygusu gibi psikodinamik süreçlerdir.
4. *Engelli bireylere ilişkin bilinçdışı korkuyu tetikleyen, engelliliğin bir günahın ya da şeytaniliğin bir sonucu olduğu algısı.* Bu kategori psikodinamik mekanizmalar içerisinde yer almakta olup tutumlar açısından önemli olduğundan ayrı bir kategori olarak sunulmaktadır. Engelli kişinin kendi ya da atalarının işlediği bir günah sonucu cezalandırıldığı ya da engelliliğin adaletsiz bir cezalandırma olduğu ve bundan dolayı engelli bireyin bu adaletsizliği dengelemek için şeytani davranışlar işlemeye, intikam almaya güdülenmiş olduğu gibi inançlar engellilere ilişkin şeytani ve günahkar bir anlam taşımakla birlikte olumsuz tutumların oluşmasında kaynaklık etmektedirler.
5. *Yapılandırılmamış sosyal, duygusal ve bilişsel durumların doğasında var olan kargaşa ve endişe.* Örneğin engelsiz bir birey ile engelli birey ilk defa iletişime geçtiğinde, uygun bir etkileşim için kabul gören sosyal kural ve düzenlemeler ile ilgili yapılandırılmamış bir durumla yüz yüze gelmektedir ve bu muğlak durumlar bilişsel ve duygusal süreçleri aksatmaktadır.
6. *Gözle görünür engeli olan bireylere yönelik olarak ortaya çıkan ve olumsuz tutumlara sebep olan estetistiksel tikslenme etkisi.* Engelli bireye ilişkin vücudunda belirgin bir bozukluğun olması ya da konuşmasını ya da hareketlerini etkileyen zihinsel ya da duygusal durumlar olduğunda yaşanan estetistiksel tikslenme engelsiz bireyde olumsuz tutumlara neden olmaktadır.
7. *Engelli bireyin varlığıyla tetiklenen bilinçdışı vücut imajının tehdit edilmesi.* Engelsiz birey ile engelli bireyin etkileşiminde engelsiz bireyin potansiyel "beden imajı" tehdit edilmekte ve engelsiz birey bilinçdışında zarar görme korkusu yaşamaktadır. Böyle bir durumda engelli bireyin görünümü engelsiz bireyde aynısının kendisine de olabileceği

korkusunu uyandırmaktadır. Bilinçdışı başka bir durum da iğdiş edilme korkusu olup engelli bireyde var olan vücut kaybı, engelsiz bireyin bilinçdışında iğdiş edilme korkusunu tetikleyebilmektedir. Bunlarla birlikte engelin bulaşması ya da kalıtımından duyulan korku da bu kategorinin içerisinde yer alan bir durum olup bu korku ve tehditler engelsiz bireyin engelli bireylere yönelik korku ve kaçınmaya sebep olan tutumlar geliştirmesine sebep olmaktadır.

8. *Azınlık ve marjinal bir grup olarak algılanmanın getirdiği basmakalıp ve değersizleştirici tepkiler.* Engelli bireyler sıklıkla statü olarak etnik ya da dini azınlık gruplar gibi görülerek marjinal gruplara karşı yönlendirilen benzer olumsuz ve stereotipik algı ve tepkilere maruz kalmaktadırlar.
9. *Engelin bilinçdışı ve sembolik olarak ölümü akla getirmesi.* Bir başka bilinçdışı süreç olarak engelsiz birey ile engelli bireyin etkileşiminde ortaya çıkan ölüm anksiyetesi, engelli bireyde var olan kaybın kişinin egosunda ölümü sembolize etmesine ve bilinçdışı ölümsüzlük hissi ile çatışmasına sebep olmaktadır.
10. *Engelli bireyler tarafından önyargıyı kışkırtan davranışların bir sonucu olarak ayrımcı uygulamalara maruz kalmaları.* Engelli bireylerin engelsiz bireylerce kabul edilmeyen, olumsuz olarak yapılandırılmış bağımlı olma, korkmuş ve güvensiz olma, durumundan ikincil kazanç elde etme gibi “kendini doğrulayan kehanet” davranışları yapması sonucu engelsiz bireylerde önyargıyı kışkırtmasına ve engellilere ilişkin düşük beklentiler oluşmasına yol açmaktadır.
11. *Olumsuz tutumlara aracılık eden engellilikle ilişkili faktörler.* Engelli bireylerle ilgili dışsal kaynaklı birtakım durumlar da olumsuz tutumlar açısından önemlidir. Özellikle engel tipi, engel düzeyi, sahip olunan engelin belirginlik derecesi, kozmetik bozukluk derecesi ve engelin tedavi edilebilirlik düzeyi gibi engelli bireylere ilişkin özellikler engellilere ilişkin tutumları etkilemektedir.
12. *Gözlemci olan bireylere ait demografik ve kişilik özelliklerine ilişkin faktörler.* Engelsiz bireylerin bazı demografik ve kişisel özellikleri açısından engelli bireylere yönelik tutumlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar arasında yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi ve daha önce engelli bireyle etkileşimde bulunup bulunmama gibi değişkenler yer almaktadır. Bununla birlikte etnik merkezîyetçilik, yetkecilik, dogmacılık, değişmezlik, narsislik, saldırganlık, düşük benlik saygısı, kendine ve bedenine karşı eksik memnuniyet, kaygı, kişilerarası yabancılaşma ve dışsal kontrol odağı gibi kişisel özellikler engellilere yönelik olumsuz tutumlarla ilişkilidir.

2.1.3. Engelli Bireyler ve Eğitim

Engelli bireylerin toplumun normal yaşantısına katılmasının önündeki bariyerleri yıkan en önemli etkenlerden biri eğitimidir. Besiri'ye göre (2009) özel eğitime gereksinim duyan engelli bireylerin topluma katılımını sağlamak ve topluma ve kendisine katkısı olabilmesi için engellilerin de eğitilip potansiyel haline dönüştürülmesi gereklidir. Engelli bireylerin öncelikle yetersiz, aciz şeklinde tanımlamalardan uzaklaşmaları ve sosyal gelişimlerini sağlamaları için eğitimin payı çok büyüktür (Burcu, 2015: 105).

Türkiye'de engellilerin eğitiminin önemine birçok yasal düzenlemede yer verilmiştir. Türkiye'nin de bulunduğu "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme"ye (2009) taraf olan birçok ülke artık engellilerin eğitim hakkını tanımakta, engellilerin eğitim gibi temel özgürlüklerden tam yararlanmasının önemini kabul etmekte, eğitim sisteminin her aşamasında engelli bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşılmasını teşvik etmekte ve engelleri nedeni ile eğitim sisteminden dışlanmaması gerektiğini ifade etmektedir. Anayasamızın 42. Maddesine göre (1982) "kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" ve "devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır". 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un (2005) 15. Maddesine göre "hiçbir gerekçeyle özürlülerin eğitim alması engellenemez". İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun (1961) 12. Maddesine göre "mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır". Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin (1997) genel esasları arasında "doğumdan başlayarak okul öncesi, okul çağı ve yetişkinleri kapsayacak biçimde tüm özürlülere eğitimde fırsat eşitliği sağlanması" yer almaktadır. Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997) ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin (MEB, 2006) temel ilkelerine göre özel eğitim gerektiren tüm bireyler toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde sosyal ve fiziksel çevreden mümkün olduğunda ayrılmadan ilgi, istek ve yeterlilikleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.

Çolak ve Çetin'e göre (2014) farklı branşlardaki eğitimcilerle birlikte geçirilen sürenin ortalama 15 yıl olduğu düşünülürse engellilikle ilgili engelleri kaldırmada eğitimcilerin ne kadar kilit bir rol oynadıkları yadsınmamaktadır. Aker'e (2014) göre engellilere yönelik eğitim sürecinin başarısını arttırmada önemli bir faktör öğretmenlerin sahip olduğu tutumlardır. Sınıfında bulunan özel gereksinimli bireye yönelik tutum, tavır ve davranışları onların engelli olmayan öğrenciler tarafından kabul edilmesinde ehemmiyet arz etmektedir. (Yaralı, 2015). Bu anlamda eğitimcinin engelli çocuklara karşı olumlu ve kabul eder tutum içinde olması hem

kendi, hem özel gereksinimi olan çocuklar hem de normal gelişim gösteren çocuklar tarafından önemlidir (Temel, 2000).

Alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin engellilere (Giavrimis, 2012) ve onlara sunulan kaynaştırma eğitimine (Cankaya ve Korkmaz, 2012; Anılan ve Kayacan, 2015; Öztürk, Ballıoğlu ve Şen, 2014) ilişkin genel olarak olumlu tutumlara sahip olduğunu belirten araştırma bulgularına rastlamak mümkündür. Bununla birlikte engelli bireylerin eğitimcilerin tutum ve davranışlarından dolayı ayrımcılığa maruz kaldığı birçok durum görülmektedir;

“Antalya’da anaokuluna giden otistik 5 yaşındaki B.A.G.’nin ailesi, öğretmenin çocuklarını dışladıkları iddiasıyla Milli Eğitim Müdürlüğü’ne şikayetçi oldu.” (Hürriyet, 2016).

“İlkokulda öğretmeni tarafından sınıfta istenmeyen Şide, 3’üncü üniversiteyi okumak istiyor.” (Milliyet, 2017).

“Eskişehir’de otizmli 12 yaşındaki kaynaştırma öğrencisi Barış Çetintaş’ın engelinden dolayı okuldan atıldığı ileri sürülürken, İl Milli Eğitim Müdürlüğü iddialar üzerine konuyla ilgili inceleme başlattı.” (Sözcü, 2017).

“Psikolojik danışmanlık yapan Cevat Sargın, kızının geçirdikleri trafik kazasının ardından ortopedik engelli kaldığını, güzel bir anaokulu süreci yaşadığını belirterek, “İlkokula başladıktan sonra ilkokul öğretmeni çocuğumuzu kabul etmedi. Çocuğu okuldan göndermek için her türlü suistimali yaptı. Duygusal istismar uyguluyor, dışlıyor, velileri kışkırtıyor. Şu an kızım ikinci sınıfta. Geçen yıl da aynı problemler oldu. Geçen yılki soruşturmada öğretmen suçlandırıldı. Öğretmen problemi sürdürmeye devam etti. Ama biz velilerle çatışmaya girmedik. İl Milli Eğitim Müdürlüğü, çoğunluğun dediği doğrudur mantığıyla olayı kapatmaya gitti” dedi.” (Milliyet, 2014).

Haberlere yansıyan örnek olaylarda görüldüğü üzere, engelli bireyin eğitiminin en önemli unsuru olan eğitimcilerin sahip olduğu tutum ve davranışlar, engelli bireyin eğitim aracılığı ile toplumda bir birey olarak var olmasında ve kendini gerçekleştirmesinde hayati bir role sahiptir. Bu anlamda eğitimcilerin sahip olduğu tutumların olumlu yönde değişmesini sağlayacak önlemler alınması gerekmektedir.

Tutumların bilgilendirme yoluyla daha olumlu hale getirilmesi mümkündür (Gözün ve Yıkmış, 2004; Akbuğa ve Gürsel, 2007; Şahin ve Güldenoğlu, 2013; Öztürk, 2007; Polat, 2001; Çiftçi, 1997; Küçükler, 1997; Sezer, 2012; Tavis ve Özyürek, 2009; Kayaoğlu, 1999; Altıntaş ve Şengül, 2014; Alptekin ve Batık, 2013; Dikici, 1990). Bununla birlikte Seçer (2011)’in yaptığı çalışmanın bulguları dikkat çekicidir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre okulunda okul psikolojik danışmanı bulunan sınıf öğretmenlerinin bulunmayanlara göre kaynaştırma eğitimine ilişkin genel tutumları, engelli öğrencinin yeterliliğine ilişkin tutumları ve kaynaştırmanın yararlarına ilişkin tutumları anlamlı düzeyde daha olumlu olarak

görülmektedir. Bu anlamda okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle nasıl bir bağı olduğunu incelemek önem arz etmektedir.

2.1.4.Okul Psikolojik Danışmanları ve Engelli Bireyler

Alan yazında engelli bireylerin eğitiminde okul psikolojik danışmanlarının önemi ve sorumlulukları sıklıkla vurgulanmaktadır. Kola'ya (2012) göre Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri özel gereksinimli öğrenciler için son derece önemli olmaktadır. Güven ve Balat (2006), okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerin eğitiminde önemli bir yere sahip olduğunu dile getirmektedir. Yüksel, Diken, Aksoy ve Karaaslan ise (2012) okul psikolojik danışmanlarının normal gelişim sürecinde aksamalar yaşayan öğrencilerle çoğunlukla ilk defa karşılaşan ve kendilerinden bu konuda hizmet vermeleri beklenen önemli bir meslek grubu olduğunu belirtmektedir. Amerikan Okul Danışmanları Derneği de okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerin eğitimindeki rolünü "Okul danışmanları engellerden ve diğer özel ihtiyaçlardan kaynaklanan zorluklara bakmaksızın bütün öğrencilerin potansiyelini fark etmelerini ve akademik standartlarını karşılamalarını veya geliştirmelerini sağlamaya kendilerini adanmışlardır." ifadesiyle ortaya koymaktadır (ASCA, 2013).

Okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerin eğitimindeki önemine ve hizmetine ulusal yasal düzenlemelerde de yer verilmektedir. Bu kapsamda yer alan yasal düzenlemelerden biri olan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (1997) 22. Maddesinde yer alan "Örgün ve yaygın eğitim kurumlarına devam eden bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri götürmek üzere eğitim öğretim kurumlarında kurulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisleri, kurumlarındaki özel eğitim gerektiren bireylere de eğitim ihtiyaçları ve özelliklerine göre bu hizmetleri sunar." ibaresi okul psikolojik danışmanlarının hizmetlerinin engelli bireyleri de kapsadığının altını çizmektedir. Aynı kanunun 21. Maddesinde yer alan "Rehberlik ve araştırma merkezleri, eğitim öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmaların yanı sıra özel eğitim gerektiren bireyleri de tanılamada belirtildiği şekilde inceler, tanırlar, yerleştirebilecekleri en uygun eğitim ortamını önerir ve bu bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunar." ibaresinde söz konusu kurumun tanılama, yönlendirme ve yerleştirme hizmetlerinde psikolojik danışma ve rehberlik alanının görev ve sorumluluklarından bahsetmektedir.

Ulusal eğitim sistemi içerisinde yer alan yasal düzenlemelerden okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylere yönelik sorumluluklarını açıklayan bir diğer düzenleme ise Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'dir (MEB, 2006). Bu yönetmeliğin 54. Maddesinde yer alan "Bulunduğu kurumun özelliklerini dikkate alarak diğer görevlerinin yanında; özel eğitim

gerektiren bireyin kendisini kabul etmesini sağlama, bireysel farklılıklarını anlama, gerçekçi olmayan tutumlarını değiştirme, temel problem çözme stratejilerini geliştirme ve ders dışı etkinliklere katılımını özendirme gibi çalışmaları etkili bir şekilde yürütür” ibaresi kişisel ve sosyal alanlarda engellilerle ilgili tanımlanan çeşitli hizmetlerin vurgusunu yapmaktadır. Aynı yönetmeliğin 37. Maddesinde “Etkinlik dağıtım çizelgesinde, aile rehberliği için uygun zaman ayrılır. Bu etkinlikler rehberlik ve psikolojik danışma servisi ve özel eğitim öğretmenleri tarafından eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi ile iş birliği içinde yapılır” ve 63. Maddesinde “Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine yönelik aile eğitimi hizmetlerini planlamak, yürütmek ve gerektiğinde ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.” ibareleri okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerin ailesine yönelik sorumlu olduğu hizmetlerin vurgusunu yapmaktadır.

Gerek alan yazında gerekse yasal düzenlemelerde görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanları engelli bireylerin kişisel, sosyal ve eğitsel gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Burcu'ya göre engelli bireylerin yetişkinliğe geçiş sürecinde arkadaşlık, aile ve sosyal çevresinde karşılaşılabileceği yalnızlık, sağlık, iş kısıtlılıkları, sözlü, sembolik ve fiziksel tacizler ve intihar gibi riskler söz konusudur (Burcu, 2015: 109-110). Okul psikolojik danışmanlarının mevcut hizmetleri düşünüldüğünde bu riskleri azaltma ya da ortadan kaldırmada sahip olduğu sorumluluklar hayati bir öneme sahiptir. Okul psikolojik danışmanlarının bu sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda onların özel gereksinimli bireylere (Batık, 2016) ve onların eğitimine (Koçyiğit, 2015) ilişkin tutumları önem taşımaktadır.

2.1. 5 Tutumların Ölçümü ve Konjoint Analizi

Engellilere yönelik tutumların incelenmesi konusu araştırmacılar tarafından oldukça ilgi gören bir konu olmakla birlikte günümüzde de dikkat çekmeye devam etmektedir (Chan ve diğerleri, 2014:344). Genel olarak tutumların ölçülmesinde kullanılan yöntemler doğrudan ve dolaylı olmak üzere 2 temel bölümde toplanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014).

2.1.5.1 Doğrudan Ölçüm Yöntemleri

Doğrudan yöntemler bu güne kadar engellilere yönelik tutumların ölçülmesinde en çok bilinen ve kullanılan yöntemlerdir (Chan ve diğerleri, 2009: 344). Doğrudan ölçümlerde katılımcılara bir tutum objesine ilişkin doğrudan sorular sorularak görüşleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014). Doğrudan ölçümlerle engellilere yönelik tutumların ölçüldüğü birçok yöntem kullanılabilir (Chan ve diğerleri, 2009: 345);

Görüş anketleri: Engellilere yönelik tutumların ölçülmesinde kullanılan en basit yöntemlerden biri olup yapılandırılmış anketlerde genellikle katılımcının cevap seti arasından

birini ya da onayladığı bütün cevapları seçmesi, yapılandırılmamış anketlerde ise katılımcıların görüşlerine ilişkin açıklamalar istenerek tutumları ölçülmektedir.

Sıralama yöntemi: Katılımcılardan önceden belirlenmiş bazı ölçütlere göre ölçekte yer alan öğeleri sıralamaları istenen doğrudan bir tutum ölçüm yöntemidir.

Q-sort yöntemi: Bu yöntemde ise ele alınan konuya ilişkin ifade ya da açıklamalar yığını bulunmaktadır ve katılımcılardan bu yığını önceden belirlenen bazı ölçütlere göre (onaylama, uygunluk vb.) ayrıştırması istenmektedir. Ayrıştırılan bu ifade yığınları katılımcıların cevap kümelerine ulaşmak için analiz edilebilmekte ve her bir kümenin içeriği katılımcıların özelliklerini saptamak için kullanılabilir.

Sıfat kontrol listesi: Farklı amaçlar için geliştirilmiş bir ölçek olmakla birlikte engellilere yönelik tutumları ölçmek amacıyla uyarlanabilmektedir. Örneğin katılımcılardan, engelliliği tanımlayan sıfatları işaretlemeleri istenebilir.

İkili karşılaştırma yöntemi: Konuya ilişkin olası tüm çiftler ölçme aracına dahil edilerek katılımcılardan her çift içerisinde daha önce belirlenen kriterlere göre (Örneğin hangi yetersizlik daha sınırlandırıcıdır) bir tanesini seçmesi istenmekte ve elde edilen veriler bireysel ya da tüm grubun sıralamalarını elde etmek için analiz edilmektedir.

Anlamsal farklılık ölçeği: Birbirine zıt iki sıfat bir skalanın uç noktalarına yerleştirilmekte ve katılımcılardan ele alınan her bir öğeye ilişkin değerlendirmelerini skala üzerinde uygun gördükleri yere işaretlemeleri istenmektedir.

Sosyal mesafe ölçeği: Katılımcılara birbirine eşit uzaklıkta olduğu varsayılan 7 sosyal durum (Örneğin evlenmek, yakın arkadaş, komşu vb.) sunulmakta ve engelli bireylere ilişkin sosyal etkileşim düzeyini ifade eden bu mesafe aralıklarını değerlendirmeleri istenmektedir (Chan ve diğerleri, 2009: 345-346).

2.1.5.2 Dolaylı Ölçüm Yöntemleri

Hata seçim yöntemi: Olgu temelli bir yöntem olup katılımcılara cevaplanması kolay bazı olgusal sorularla birlikte karışık olarak tutum objesine ilişkin zorlayıcı sorular verilmekte ve katılımcılar testin ele alınan konuya ilişkin bilgilerini ölçtüğüne inandırılmaktadır. Daha sonra katılımcıların sorulara doğru ya da yanlış yanıt verip vermediğine bakılmaksızın yanıtların tutum objesine ilişkin olumlu ya da olumsuz olup olmadığı değerlendirilmektedir (Chan ve diğerleri, 2009: 348).

Örtük çağrışım testleri: Tutumların ölçümünde sıklıkla kullanılan dolaylı yöntemlerden birisi de örtük çağrışım testleridir. Bu yöntemde katılımcılardan ele alınan konuya ilişkin görüntüleri bilgisayar ortamında iyi-kötü, güzel-çirkin gibi zıt kategorilere ayırmaları istenmekte olup bu öğeleri gruplandıkları kategoriler ve gruplandırma işleminde geçen zaman katılımcıların tutumlarına ilişkin bilgi sunmaktadır. Eğer katılımcının bir öğeye ilişkin

gerçek fikri olumsuz olduğu halde olumlu bir yerleştirme yapıyorsa bu öğeyi yerleştirmek için harcadığı süre daha fazla olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014: 159).

Konjoint Analizi: Engellilere yönelik tutumların araştırılmasında dikkat çeken dolaylı yöntemlerden biri de konjoint analizidir. Bir ölçüm tekniği olarak bu yöntem çoklu faktörler arasında dengeli bir kombinasyon sağlayarak bireysel ve grup bazlı karar verme süreci hakkında kapsamlı bilgi sunmaktadır. Katılımcılar tercih sıralamalarını, engelli kişilere ilişkin çoklu faktörler arasındaki değerlendirme ve karşılaştırma süreçleri altında şekillendirmektedirler.

Tutumların ölçülmesinde ciddi ölçme hataları ile karşılaşılabilir. Ajzen (2005: 31-32) tutum ve davranış arasındaki tutarlılığın her zaman beklenemeyeceğini belirtmektedir. Yazara göre bir durumdan başka bir duruma karşı gösterilen davranışlar arasındaki tutarsızlık kişisel özelliklerden, sosyal bağlamdan, gösterilecek davranışın biçiminden ve davranışsal alanla ilgili faktörlerden etkilenmektedir. Örneğin kör birisine ilişkin olumlu tutumları olan bir öğretmen hastanede gördüğü kör birisinin doğru polikliniğe gitmesine yardım edebilir ya da etmeyebilir. Davranıştaki bu farklılık, öğretmenin o anki duygusal durumundan, nezaketinden, kör kişinin özelliklerinden, hastanedeki farklılıklardan veya diğer kişisel ve bağlamsal faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Ya da körlere karşı olumlu tutumu olan bir öğretmen kör bir kişinin hastanede doğru polikliniğe gitmesine yardımcı olmasına karşın sınıfında kör bir öğrenci olmasını istemeyebilir. İki davranış arasındaki bu fark sadece kişisel veya durumsal faktörlerin yol açtığı farklılıktan değil aynı zamanda öğretmenin körlere ilişkin tutumunda davranışsal alanını temsil eden eylemlerden kaynaklanıyor olabilmektedir.

Ajzen'in (2005) belirttiklerine benzer olarak Wright (1988) engellilere yönelik araştırmalarda sosyal bağlamdan ayırma sorununa oldukça dikkat çekmekte olup gerçekçi bir tutum ölçümünün sosyal bağlamı ve spesifik engel türlerini temel alarak incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Grand, Bernier ve Strohmer (1982) engellilere yönelik tutumların sosyal bağlama göre anlamlı bir şekilde değiştiğini ortaya koymuş olup Ajzen (2005) ve Wright'ın (1998) belirttiği gibi tutumların sosyal durumlar temel alınarak ölçülmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Araştırmalarda ciddi hata kaynaklarından biri olarak sayılan sosyal arzu edilebilirlik katılımcıların gerçek davranışlarını değil, olması gereken davranışları gösterme eğilimidir (Erkuş, 2011). Bu anlamda katılımcıların duygusal yoğunluk, sosyal hassasiyet ve sosyal normlardan kaynaklı genele uyma durumunu yaşadığı durumlarda (Livneh ve Antonak, 1994 akt. Wong ve diğerleri, 2004) araştırmacıların engellilere yönelik tutumların belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin yararlığı konusunda endişe duyduğu görülmektedir. Bununla ilgili

olarak Kim ve Lu (2015) ise araştırmacıların engellilere yönelik tutumların ölçümünde sosyal arzu edilebilirlik kavramına karşı yetersiz dikkat gösterdiklerini ve bu durumun bir sorun olarak tartışıldığı sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğunu ifade etmektedirler. Engellilerle ilgili tutumun ölçülmesine yönelik yapılan araştırmalarda da bu konunun incelendiği (Keller ve Siegrist, 2010; Getachew, 2012; Kim ve Lu, 2015) ve bir kısıtlılık olarak belirtildiği (Thomas, Curtis ve Shippen, 2011) çalışmalara rastlanmaktadır.

Engellilere yönelik tutumların saptanmasına yönelik yapılan çalışmalar göstermektedir ki engellilere yönelik tutumlar tek boyutlu olmayıp birçok faktörden etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle farklı boyutları ortaya çıkarmak amacıyla konjoint analizi kullanılmaktadır. Konjoint analizi ile yapılacak bir tutum araştırmasında her türlü sosyal bağlam tanımlanabilmekte ve hatta birbirinden farklı sosyal bağlamlarda tutumların nasıl farklılaştığı incelenebilmektedir. Bu nedenle konjoint analizi bu araştırmanın temel araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Engellilere yönelik tutumların ölçümünde kullanılan konjoint analizi yöntemine yönelik detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.1.6. Konjoint Analizi

Engellilere yönelik tutumların araştırılmasında dikkat çeken dolaylı yöntemlerden biri de konjoint analizidir. Bir ölçüm tekniği olarak bu yöntem çoklu faktörler arasında dengeli bir kombinasyon sağlayarak bireysel ve grup bazlı karar verme süreci hakkında kapsamlı bilgi sunmaktadır. Katılımcılar tercih sıralamalarını, engelli kişilere ilişkin çoklu faktörler arasındaki değerlendirme ve karşılaştırma süreçleri altında şekillendirmektedirler. Böylelikle konjoint analizine dayanan bir araştırma tasarımı engelliliğe ilişkin daha bütüncül bir görüş sunmaktadır (Chan ve diğerleri, 2009: 349-350). Engellilere yönelik tutumlarda bir ölçme aracı olarak konjoint analizi araştırmacıların engelli bireylere yönelik tutumlarının oluşumuna katkıda bulunan faktörlerin çoklu özelliklere ve çoklu toplumsal bağlamlara dayalı olarak incelenmesini sağlamaktadır (Chan ve diğerleri, 2002; Tsang, Chan ve Chan, 2001. Akt. Wong ve diğerleri, 2004).

Chan ve diğerleri (2009: 350) engelli kişilere yönelik tutumların hiyerarşik sıralanması konusundaki geleneksel araştırmalarda sadece “engellilik sınıflandırmaları” (örneğin zihinsel engelli) vurgulanarak önemli bir konu olan “kişiler ve sahip olduğu özellikler” durumunun ihmal edildiğini belirtmektedir. Bahsedilen çalışmalarda katılımcıların, tercihlerini, tek bir özellik (örn. Engellilik türü) temelinde sıralaması istenmektedir. Konjoint analizi birçok faktörü bir arada bulundurarak çok boyutlu ölçüm yapabilmesi açısından tutumların ölçülmesinde sadece engele özgü özelliklerin öne çıkmasına engel olmaktadır. Çok faktörlü bir yaklaşım

olarak konjoint analizi yalnızca kişinin engelliliği hakkında değil, aynı zamanda engelliliğe bağlı diğer faktörler hakkında da bilgi sağlamaktadır.

Wong ve arkadaşları (2004) konjoint ölçümünün tutumlar anlamında dolaylı bir ölçme yolu olduğunu ve bireyleri seçim yapmak zorunda bıraktığını ifade etmektedir. Konjoint ölçümü geleneksel ölçümlerden daha gerçekçi, daha somut, daha elle tutulur ve sosyal arzu edilebilirlik hatasından daha az etkilenen bir ölçüm yapmaktadır (Shamir ve Shamir, 1995).

İlk olarak Luce ve Tukey'in (1964) ortaya koyduğu bu analiz tekniği (Orme, 2010), bir konuya ilişkin tercihlerin en iyi kestiriminin o konuyu oluşturan özelliklere karşı kişilerin yargılarından hareketle yapılacağını varsaymaktadır. 1970'lerde Paul Green tarafından pazarlama araştırmalarına uyarlanan bu analiz yöntemi müşterilerin bir ürün ya da hizmeti satın almaya ilişkin kompleks yargılarını o ürün ya da hizmeti oluşturan özelliklerin müşteriler açısından ne derece önemli olduğundan ve ne düzeyde tercih edildiğinden hareketle kestiriminden hareketle anlamaya çalışmaktadır (Orme, 2010). Konjoint analizi bireylerin karmaşık kararlar alma sürecinde bu kararların tek faktöre dayanmadığı varsayımına dayanmakta olup birçok faktörü birleştirerek bireylerin araştırılan konuya ilişkin kararlarının altında yatan gerçek değerleri saptamaya ve ele alınan konuya ait herhangi bir özelliğin tercih sürecindeki etkisini belirlemeye yarayan bir pazarlama araştırması tekniğidir (Aslan, 2006).

Konjoint analizinde araştırmacılar bir konuyla ilgili ele alınan özelliklerin ne kadar önemli olduğunu ve bireylerin karar verme sürecinde ne kadar etki ettiğini saptamak için bireyleri ele alınan özellik ve düzeyleri arasından seçim yapmak zorunda bırakırlar (Çamlıdere, 2005). Bu anlamda ele alınan nitel özellikler nicel olarak karşılaştırılmakta olup konu ile ilgili en çok arzu edilen düzeyler ve en çok öneme sahip olan özellikler bireylerin tercihlerinden hareketle analiz edilir (Dinç, 2010). Bir konuyu temsil eden özelliklerin kombinasyonlarına karşı katılımcıların verdiği tepkileri ve değerlendirmeleri anlamak için en uygun yöntem konjoint analizidir (Hair ve diğerleri, 2014: 343).

2.1.6.1. Konjoint Analizinde Kullanılan Bazı Kavramlar

Konjoint analizine ait bazı temel kavramlar şunlardır:

Özellik (Faktör): "En az 2 düzeyden oluşan bağımsız değişkenlerdir" (Hair ve diğerleri, 2014: 345). Örnek olarak konjoint analizi ile bir otomobili satın alma tercihlerini inceleyen bir araştırmada otomobilin yakıt tüketimi, fiyatı, kasa tipi gibi değişkenler karar verme sürecinde yer alan özellikler olarak tanımlanabilir.

Düzey: “Özellikleri tanımlayan spesifik değerlerdir” (Hair ve diğerleri, 2014: 346). Otomobil örneğinde tanımlanan özelliklere ilişkin düzeyler yakıt tüketimi için düşük, orta ve yüksek; fiyatı için 40.000 tl, 50.000 tl, 60.000 tl; kasa tipi için hatchback, sedan ve coupe şeklinde tanımlanabilir.

Deneme Kombinasyonu (Profil): Cevaplayıcılar tarafından değerlendirilen düzeylerin farklı kombinasyonlar ile bir araya getirilerek oluşturulan özel bir grubudur (Sönmez, 2001). Bu anlamda yukarıdaki örnekte yer alan özellik ve değişkenler cevaplayıcılar tarafından değerlendirileceğinde düzey sayılarının kombinasyonu olan $3 \times 3 \times 3 = 27$ deneme kombinasyonu olacaktır. Bu deneme kombinasyonlarından oluşan her bir nesne “profil” adını almaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 346).

Ortogonalite: “Değişkenler arasındaki ilişkinin bağımsız olmasıdır” (Deniz, 2002).

Ana Etki: “Özelliklerin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisidir” (Hair ve diğerleri, 2014: 346).

Bağıl Önem: Katılımcıların tercih sıralaması yaparken hangi özelliklere ne kadar önem verdiklerinin göstergesi olan değerdir (Çamlıdere, 2005).

Fayda Katsayısı: Katılımcıların tercih sıralaması yaparken ele alınan özelliklerin düzeylerini ne düzeyde arzu ettiklerini saptamaya yarayan değerdir (Çamlıdere, 2005).

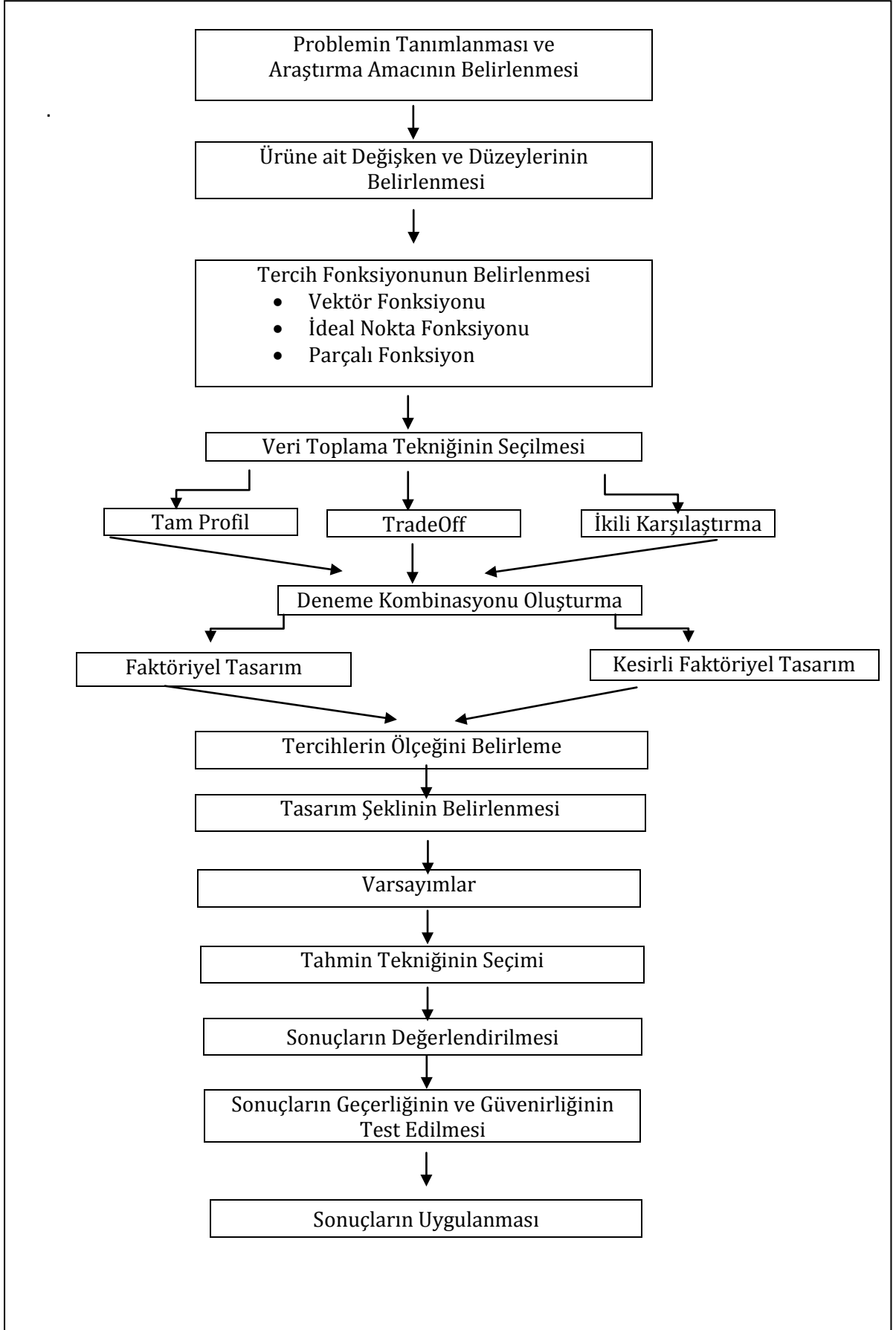
Bileşim Kuralı: Araştırmacıların katılımcılar tarafından kombinasyonu yapılan faktör ve düzeylerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin oluşturdukları varsayımdır.

2.1.6.2. Konjoint Analizinin Uygulanması

Konjoint analizinde araştırmacılar öncelikle ele alınan konuya ilişkin karar sürecinde etkili olabilecek özellik ve bunların düzeylerini belirler ve ardından bu özellik ve düzeylerin çeşitli kombinasyonlarına yer veren bir ölçme aracı oluşturur ve bu kombinasyonlar katılımcılara sıralandırılarak, puanlandırılarak, oranlatılarak ya da seçim yaptırılarak katılımcıların tercihleri belirlenmeye çalışılır (Çemrek, 2001). Katılımcıların tercihlerinden hareketle ele alınan özelliklerin önemini kestirmek için bağıl önemlilik; özellik düzeylerinin ne düzeyde arzu edildiğini kestirmek için fayda katsayısı değerleri hesaplanır.

2.1.6.3. Konjoint Analizinin Aşamaları

Konjoint analizinin uygulama aşamaları Şekil 2.1.’de (Yiğit, 2008) detaylı olarak açıklanmaktadır.



Şekil 2.1. Konjoint Analizinin Uygulama Adımları (Yiğit, 2008)

1. Aşama: Problemin Tanımlanması ve Araştırma Amacının Belirlenmesi

Konjoint analizinin temel amacı ele alınan konunun katılımcılar tarafından hangi özelliklere göre seçildiği ve hangi özelliklerinin arzu edildiğini saptamaktır (Çamlıdere, 2005). Asıl kullanım alanı market araştırmalarını kapsayan konjoint analizi, müşterilerin tercihlerini belirleme sürecinde öngörülen değişkenlerin yaptığı katkıyı belirlemeye çalışmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014). Bu anlamda konjoint analizi ile tasarlanan bir çalışmada “Ele alınan değişkenler arasında fiyat değişkeni müşteriler için ne kadar önemlidir?”, “Bir ürünün ne kadar fiyata sahip olması onu satın almaya istekli kılmaktadır?” gibi sorulara cevap aramaktadır. Okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumların araştırılması söz konusu olduğunda müşteri danışmana; ürün ya da hizmet engelli bireye, satın alma kararı tutuma; ürün ya da hizmete ilişkin özellikler ise engelli bireyin sahip olduğu özelliklere uyarlanmaktadır.

2. Aşama: Ürüne Ait Değişken (Özellik) ve Düzeylerin Belirlenmesi

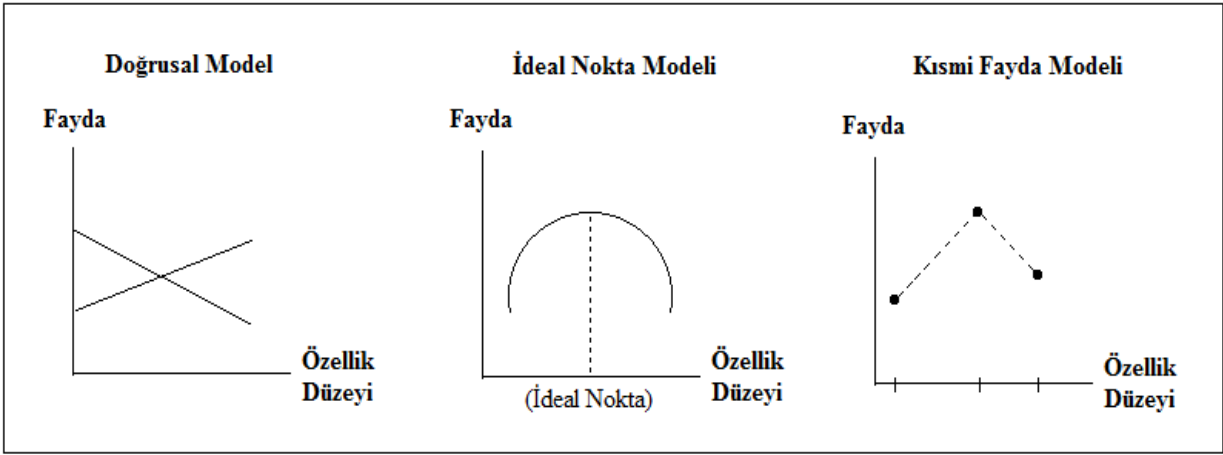
Konjoint analizinin sürecinde yer alan konulardan biri katılımcıların tercih sürecinde değerlendireceği hakim olan faktörleri belirlemektir. Araştırmanın en iyi sonucu vermesi için belirlenen özellik ve düzeyler konu ile ilgili belirleyici konumda olmalı, herkes tarafından aynı anlaşılmalı, pratikte işleyen kapasitede olmalı ve eğer düzeyler arasında artma ya da azalma söz konusu ise bu artma ya da azalmalar arasındaki aralık dengeli olmalıdır. Ayrıca ele alınan özellik ve düzey sayısının çok olması katılımcıların değerlendireceği profil sayısını arttırmakta ve işlemi katılımcılar açısından zor bir hale getirmektedir. Bu anlamda dahil edilen faktör ve düzey sayısı analizin güvenilirliğini etkilemektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 360-363).

Özellikler belirlenirken özellikler arası ilişkiden kaynaklanan imkansız kombinasyonların oluşması durumu söz konusu olabilmektedir. Özellikler arasında yer alan pozitif ya da negatif ilişkiler bu özelliklerin kombinasyonu ile oluşturulan profillerin gerçekçi görünmesini engelleyebilmektedir. Örnek olarak bir otomobilin beygir gücü ile yakıt tüketimi arasında negatif bir ilişki bulunacağı düşünüldüğünde bu özelliklerin her ikisine de yer verilmesi durumunda özelliklerin kombinasyonu ile oluşan profiller arasında yüksek beygir gücüne sahip düşük yakıt tüketimi olan bir profil katılımcılar açısından gerçekçi düşünülmecektir. Bununla birlikte yüksek yakıt tüketimi ve düşük beygir gücü olan bir profilin kimse tarafından tercih edilmeyeceği ortada olan bir gerçek olarak düşünülebilir. Başka bir imkansız kombinasyon durumu ele alınan özellik bir şeyin varlık ya da yokluğu içerirken başka bir özelliğin aynı şeyin ne düzeyde olduğunu içerdiğinde oluşmaktadır. Örneğin ele alınan özelliklerden birisi indirim var olup olmadığını içerirken başka bir özellik ne kadar indirim olduğunu ifade ediyorsa bu özellikler arasında yapılan kombinasyonlardan oluşacak profillerde indirim olmadığını içerirken aynı zamanda indirim miktarının yer almasına sebep

olabilmektedir. Bunun gibi özellikler arasında bağlantı durumları olduğunda eğer özellikler birleştirilemiyorsa özelliklerden birinin işlemde çıkarılmasını gerektirmektedir. (Hair ve diğerleri, 2014: 360-363).

3. Aşama: Tercih Fonksiyonlarının Belirlenmesi

Konjoint analizinin sağladığı avantajlardan birisi de ele alınan özellik ile ona ait fayda arasındaki ilişki hakkında varsayımlar oluşturarak farklı tipteki değişkenlerin ele alınabilmesini sağlamasıdır. Bu anlamda tercih fonksiyonlarının belirlenmesi katılımcıların tercih sürecinde değerlendireceği faktörlerin içerisinde yer alan düzeyler arasında nasıl bir ilişki olduğunu tanımlamaktır. Tercih fonksiyonları ilişki tipleri açısından ideal nokta, doğrusal ve kısmi fayda modeli olmak üzere 3 alternatife sahiptir. Tercih fonksiyonlarının ilişki tiplerini ifade eden grafikler Şekil 2.2.'de gösterilmektedir (Green ve Shrivasan, 1978).



Şekil.2.2. Tercih Fonksiyonlarının İlişki Tipleri (Green ve Shrivasan, 1978)

a) İdeal Nokta Modeli

Eğer bu model kullanılıyorsa araştırmacı özelliğe ilişkin düzeyler içinde ideal bir düzeyin bulunduğunu varsaymaktadır (Gustafsson, Herrmann ve Huber, 2007: 6). Kahvenin sıcaklığı, içeceklerin şeker oranı vb. gibi bazı özellikler her katılımcının kendi özel ideal miktarı olan özelliklerdir (Orme, 2010). Bunun gibi durumlarda dahil edilen düzeyler katılımcıların ideal noktasından uzaklaştıkça tercih edilme oranı da azalacaktır. İdeal nokta grafiğine bakıldığında faktörlerin tercih edilme oranlarının ideal faktör düzeyinden uzaklaştıkça düştüğü görülmektedir.

b) Doğrusal Model

Vektör modeli kullanılırken fayda ile özellik düzeyi arasında oransal bir ilişkinin olduğu varsayılmaktadır (Gustafsson, Herrmann ve Huber, 2007: 6). Bunun anlamı eğer özelliklerin düzeyleri artıyor ya da azalıyorsa aynı oranda tercihlerin de artacağı ya da azalacağını varsayılmasıdır. Para, hız vb. gibi süreklilik gösteren özellikler doğrusal ilişki tipi gösteren

özelliklerdir (Orme, 2010). Vektör modelini gösteren grafiğe bakıldığında faktörün düzeyi arttıkça katılımcıların tercihlerinde de doğrusal bir artma ya da doğrusal bir azalma olduğu görülmektedir.

c) Kısmi Fayda Modeli

Bu modelde özellik düzeyleri arasında bağımsız bir ilişki söz konusudur. Örneğin özellik olarak bir renk seçildiğinde her renk kendine has bir faydaya sahip olacağından dolayı farklı renkler arasındaki düzeyleri bir ilişki çerçevesinde kıyaslamamanın mantıksal bir fonksiyonu yoktur (Orme, 2010). Kısmi değer modeli günümüzde tercih fonksiyonları arasında en çok kullanılan model olmaktadır. Kısmi fayda modelini gösteren grafiğe bakıldığında faktör düzeylerinin birbirlerinden bağımsız bir tercih edilme oranına sahip olduğu görülmektedir.

4. Aşama Veri Toplama Yönteminin Belirlenmesi

Konjoint analizinde katılımcılara sunulan bilginin kapsamı ve yöntemlerin sahip oldukları biçimleri açısından birbirinden farklılıklar göstermekte olsalar dahi kabul gören ve yaygın olarak kullanılan 3 yöntem bulunmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 368).

a) Full Profil Yöntemi

Çoklu faktör yöntemi olarak da bilinen bu yöntem ele alınan konuya ilişkin faktörleri bütünüyle kapsamı açısından birçok araştırmacının favori yaklaşımı olmaktadır. Bir veri toplama seçeneği olarak bu yaklaşımda ele alınan konuya ilişkin tanımlanan bütün özellikleri içeren profiller oluşturulmakta ve bu profiller her faktör için tanımlanan düzeylerin kombinasyonları yer almaktadır (Orme, 2010). Her özelliğin bir düzeyinden oluşan bu kombinasyonlar katılımcılar tarafından sıralandırılarak ya da puanlandırılarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmektedir. Günümüzde konjoint analizinde en çok kullanılan veri toplama yöntemi olan full profil yönteminin avantajı katılımcıların ele alınan faktörleri bütüncül bir şekilde değerlendirmesini sağlamak olurken dezavantajı özellik düzeylerinden oluşturulan profillerin sayısı arttıkça katılımcılara yük oluşturmasıdır (Hauser ve Rao, 2004: 148). Bu anlamda full profil yaklaşımında bilgi bombardımanını engellemek için özellik sayısı 5-6 ile sınırlı kalmaktadır (Green ve Shrivasan, 1978).

b) Trade Off Yöntemi

Aynı zamanda iki faktör metodu olarak bilinen bu yöntemde ele alınan konuya ilişkin tanımlanan 2 faktör ve bu faktörlerin düzeyleri dikey ve yatay olarak bir matris tablosu içerisine yerleştirilmektedir (Gustafsson, Herrmann ve Huber, 2007). Katılımcılardan bu matriste yer alan özellik düzeylerine ilişkin kombinasyonları en çok arzu edilenden en az arzu edilene doğru sıra numarası vermesi istenmektedir. Bu yöntemin avantajı işlemin katılımcılar tarafından kolaylıkla yapılabilmesi (Green ve Shrivasan, 1978) olup bir seferde en fazla 2 faktör

içerebilmesi açısından daha fazla faktör gerektiren işlemler için uygun olmamaktadır (Orme, 2010).

c) İkili Karşılaştırma Yöntemi

İkili karşılaştırma yöntemi bir profilin diğer profil üzerindeki gücünü belirlemek için katılımcının ele alınan özellik ve düzeyleri ile tasarlanmış 2 profilin karşılaştırılmasını yaptığı yöntemdir. Bu yöntemde katılımcılara ele alınan konuya ilişkin özellik ve düzeylerinin kombinasyonları ile oluşturulan profillerden iki tanesi çoğunlukla oranlı bir ölçek üzerinde oranlatılmakta ya da her ikisinden biri seçtirilmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 369).

5. Aşama: Deneme Kombinasyonlarını Oluşturma

Konjoint analizinde veri toplama yöntemi belirlendikten sonra katılımcılardan toplanacak değerlendirmeler için gereken profiller oluşturulmaktadır. Araştırmacıların ele alınan faktör düzeylerinin kombinasyonları aracılığı ile oluşturacakları profil tasarımına ilişkin faktöriyel tasarım ve kesikli faktöriyel tasarım olmak üzere iki tasarım şekli mevcuttur.

a) Faktöriyel Tasarım

Bu tasarım özelliklere ilişkin olası tüm düzey kombinasyonlarını içeren profil tasarlama şeklidir. Örneğin 4 faktörlü ve her faktörün 2 düzeyinin bulunduğu faktöriyel bir tasarımda ($2 \times 2 \times 2 \times 2$) 16 mümkün deneme kombinasyonu oluşmaktadır. Az sayıda faktör ya da düzeyi içeren bir konjoint analizinde katılımcılar mümkün olan bütün kombinasyonları değerlendirebilmektedirler. Bununla birlikte faktör sayısının artması ile birlikte tasarım bir anda elverişsiz hale gelebilmektedir. Örneğin 4 faktörlü ve her faktörün 4 düzeyinin bulunduğu bir durumda ($4 \times 4 \times 4 \times 4$) değerlendirilecek profil sayısı 256'ya çıkmaktadır. Böyle bir durumda katılımcıların tutarlı ve anlamlı değerlendirmeler yapması mümkün görünmemektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 370).

b) Kesirli Faktöriyel Tasarım

Faktöriyel tasarımda ele alınan profil sayısının değerlendirilmesi katılımcılar açısından mümkün olmasa da profil sayısı kesirli faktöriyel tasarım aracılığı ile indirgenebilmektedir. Kesirli faktöriyel tasarım aracılığı ile ortogonal ve dengeli bir şekilde profil kümesinin bir alt kümesi oluşturulmaktadır. (Hair ve diğerleri, 2014: 271). Ortogonallik "faktör düzeylerine ilişkin faydaları bağımsız olarak kestirebilmek için gerekli olan matematiksel sınırlama" olarak tanımlanmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 346). Tasarımın dengeli olması ise ele alınan özelliklerin her bir düzeyinin farklı profil kombinasyonları içerisinde eşit ya da eşite yakın bir sayıya sahip olması anlamına gelmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 370). Örneğin 4 faktör ve her faktörün 4 düzeyli olduğu bir çalışmada değerlendirmesi gereken profil sayısı faktöriyel bir tasarım ile sadece 16 profile düşürülebilmektedir.

6. Aşama: Katılımcıların Tercih Ölçeğini Belirleme

Konjoint analizinde her birinin kendine özgü avantaj ve dezavantajı bulunan oranlı (Örn. 1-10 skala) veya sıralı olmak üzere iki ölçek türü kullanılmaktadır. Birçok araştırmacı sıralı ölçek kullanmaktadır çünkü seçim işlemini daha iyi ortaya koymaktadır. Tercihlerin sıralanarak ölçülmesinin avantajı katılımcılar açısından uygulaması daha kolay olduğundan sonuçlarının daha güvenilir olmasıdır. Buna karşın sıralı ölçekte yapılan tercih sıralamaları katılımcılarla birebir görüşmeyi gerektirdiğinden uygulama süreci ve yönetimi daha zordur. Oranlı ölçeğin en büyük avantajı ise mail vb. yollarla rahatlıkla veri toplanabilmesi ve analizinin daha kolay yapılabilmesi olmasına karşın katılımcılar oranlı ölçekte sıralı ölçekte olduğundan daha az ayırt edici yargılar sergileyebilmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 373).

7. Aşama: Kart/Ekran Sunumunun Belirlenmesi

Konjoint analizinde oluşturulan profiller katılımcılara sözlü anlatım, paragraf anlatımı ve resimsel anlatım olmak üzere 3 yolla sunulmaktadır. Sözlü anlatımda genel olarak ele alınan özellik düzeylerinden oluşturulan n sayıdaki profil kartları katılımcılara dağıtılarak katılımcılardan kartları sıralamasını ya da oranlanması istenmektedir. Paragraf yoluyla anlatımda ise katılımcılara oluşturulan kartlarla birlikte işlem hakkında bilgilendiren yazılı açıklamalar verilmektedir. Resimsel anlatımda ise yapılan işlem çeşitli görsellerle desteklenerek katılımcılar açısından daha ilgi çekici ve gerçekçi hale getirilmeye çalışılmaktadır (Green ve Shrivasan, 1978).

8. Aşama: Varsayımlar

Konjoint analizi sahip olduğu varsayımlar açısından oldukça esnek bir model olup diğer istatistiksel tekniklerde olduğu gibi normallik, eş varyanslık ve bağımsızlık gibi varsayımları bulunmamaktadır. Konjoint analizinin varsayımları genel olarak tasarım kısmında yer almakta olup istatistiksel temelde tasarlanan profiller varsayılan bileşim kuralı çerçevesinde yorumlanabilir olmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 374-375).

Bileşim kuralı araştırmacıların katılımcılar tarafından kombinasyonu yapılan faktör ve düzeylerin nasıl yorumlanacağını varsayımları olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacılar tarafından en çok kullanılan temel bileşim kuralı toplamsal modeldir. Toplamsal modelde her özelliğin sahip olduğu fayda, profillerde yer alan faktör düzeylerinin sahip olduğu faydaların bir toplamı olarak farz edilmektedir. Etkileşim etkileri modeli ise katılımcıların fayda toplamalarının özelliğin toplam faydasını ortaya koyduğu varsayımı açısından toplamsal modele benzemektedir. Bununla birlikte etkileşim etkileri modeli "Bütün, parçanın toplamından daha büyük ya da küçük olabilir" görüşüyle faktör düzeylerinin toplamının daha az ya da daha çok olabilmesine izin vermektedir. Toplamsal model katılımcılar tarafından daha az değerlendirme

gerektirmesi açısından daha kolaydır. Etkileşim etkileri modeli ise daha kompleks yargılar ortaya koymada daha açıklayıcı olabilmektedir. Bununla birlikte etkileşim etkilerinde yapılan değerlendirme sayısı doğrudan artacağından dolayı katılımcılar tarafından uygulanması zor olabilmekte ve bir sorun haline gelebilmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 364-365).

Konjoint Analizi'nin küçük örneklem hacmiyle çalışılması durumunda da temsil edici gücünün olduğu bilinmektedir (Dinç, 2010). Orme, (2010: 65) konjoint analizinde tipik olarak 150-1200 katılımcı sayısının uygulandığını belirtmekte olup pazar hakkında hipotez geliştirmek için 30-60 arasında katılımcının yeterli olduğunu belirtmektedir. Hair (2014: 373) ise genel anlamda kabul edilen örneklem sayısının 200 olduğunu belirtmesine karşın katılımcıların tercihlerinin nasıl çeşitlendiğine ilişkin genel bir çalışmada 50 katılımcının yeterli olacağını belirtmektedir.

9. Aşama: Kestirim Tekniğinin Belirlenmesi

Konjoint analizinde faktör düzeylerine ilişkin fayda kestirimlerinde kullanılacak olan yöntemler tercih ölçeğinin türüne bağlı olarak 3 farklı tipte yer almaktadır. Günümüzde sıklıkla kullanılan bilgisayar programları her iki tipte değerlendirmeyi (sıralı ya da oranlı) barındırabildiği gibi farklı ilişki tiplerinin (Doğrusal model, ideal nokta modeli ve kısmi fayda modeli) kestirimini yapabilmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 375).

Yapılan tercih işleminin ölçüm düzeyi isterim-istemem, alırım-almam, tercih ederim-tercih etmem gibi kategorik değerler aldığı durumlarda fayda kestirimlerinde kullanılan yöntemler LOGIT ve PROBIT yöntemleri olmaktadır (Dikici, 2006). Eğer tercihlere ilişkin sıralı düzeyde ölçüm yapılmışsa fayda kestirimleri yapılırken tipik olarak varyans analizinin sıralı veriler için modifiye edilmiş versiyonları kullanılmaktadır. Bu yönde en çok bilinen ve kullanılan programlar MONANOVA ve LINMAP olmaktadır. Eğer tercihlerin ölçeği metrik düzeyde ise kestirimlerde çoklu regresyon dahil birçok yöntem kullanılabilir. (Hair ve diğerleri, 2014: 375).

10. Aşama: Sonuçların Değerlendirilmesi

Konjoint analizinin bulguları hem her bir katılımcı için bireysel olarak hem de tüm katılımcıların yer aldığı kümelenmiş düzeyde yorumlanabilmektedir. Sonuçlar ister bireysel olarak hesaplanıp sonradan kümelendirilsin isterse de doğrudan kümelendirilsin aynı sonuç ortaya çıkmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 380).

Konjoint analizi, cevaplayıcıların oluşturulan deneme kombinasyonlarına karşı yaptıkları tercihleri değerlendirerek fayda katsayılarına ve bağıl önem değerlerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda oransal önem, cevaplayıcıların tercih sıralaması yaparken hangi özelliklere ne kadar önem verdiklerinin değerlendirilmesini sağlarken, fayda katsayısı ele alınan özelliklerin hangi düzeylerinin daha çok arzu edildiğini saptamaya yaramaktadır (Çamlıdere,

2005). Konjoint analizinde cevaplayıcılara uygulanan işlem sonrasında yapılan analiz, fayda katsayısı ve bağıl önemlilik skorları olmak üzere iki bulgu ortaya koymaktadır (Dinç, 2010).

a) Faktör Düzeylerine İlişkin Fayda Katsayılarının İncelenmesi

Her bir faktöre ilişkin düzeylerin katılımcılar tarafından ne kadar arzu edildiğinin göstergesi olan fayda katsayıları temelde kukla değişkenli regresyon tekniği ile hesaplanmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014: 278). Bu anlamda her bir faktöre ait olan düzeylerin sahip olduğu fayda skorlarının toplamı her zaman 0' a eşit olmaktadır (Orme, 2010). Fayda katsayılarının genel görünümü Şekil 2.3.'teki gibidir;

Faktör	Düzy	Fayda Katsayısı
K	A	0,604
	B	0,33
	C	-0,637

Şekil 2.3. Fayda Katsayılarının Genel Görünümü

Şekil 2.3.'te görüldüğü gibi K faktörünün C düzeyi negatif bir fayda katsayısına sahiptir. Burada yer alan C düzeyi katılımcılar tarafından en az arzu edilmiş olarak yorumlanmalıdır (Hair ve diğerleri, 2014: 378). Buna karşın C düzeyinin sahip olduğu bu katsayı onun katılımcılar tarafından arzu edilmediği ya da istenmediği anlamına gelmemektedir. X özelliğine ait olan düzeylere ilişkin fayda katsayıları birbirine bağılı olup bu anlamda değerler görel olarak yorumlanmalıdır. Bu anlamda X faktörünün düzeylerine ait fayda katsayıları, geriye kalan her şey eşit olduğunda A düzeyi B düzeyinden; B düzeyi ise C düzeyinden daha fazla istenmektedir/arzu edilmektedir şeklinde yorumlanabilmektedir (Orme, 2010). Engellilere yönelik tutumlar açısından bir faktörün alt düzeylerine ait olan fayda skorları katılımcıların o faktörün alt düzeylerine ilişkin tutumlarını yansıtmaktadır (Chan ve diğerleri, 2009: 350).

b) Faktörlere İlişkin Bağıl Önemlilik Skorlarının Değerlendirilmesi

Ele alınan konuya ilişkin özelliklerin görel önemliliğini kestirirken her özelliğin toplam fayda açısından ne kadar fark yarattığı göz önüne alınmaktadır. Bu fark ise düzeylerin sahip olduğu fayda katsayıları arasındaki aralık hesaplanarak elde edilmektedir (Orme, 2010). Daha önce belirtildiği gibi fayda değer kestirimleri + ve - görel değerler olduğundan dolayı faktörler arasında en büyük önemliliğe sahip olan faktör aynı zamanda düzey aralıkları arasında en geniş aralığa sahip olan faktör olmaktadır. Tüm faktörlerin toplam önem değeri her bir faktörün toplam önem değerine bölünerek yüzdelik karşılıkları görülebilmektedir (Hair ve diğerler, 2014: 383). Görel önemlilik skorlarına ilişkin örnek Şekil 2.4.'teki gibidir;

Özellik	Maksimum Düzy	Minimum Düzy	Aralık	Önemlilik
X	-0,657	0,98	.755	22,80%
Y	-0,756	0,302	1.058	32,00%
Z	-0,826	.667	1.493	45,20%
Toplam			3.306	100%

Şekil 2.4. Görelî Önem Skorlarının Genel Görünümü

Şekil 2.4.'te özelliklerin önemlilikleri incelendiğinde en önemli faktörün Z (%45) olduğu ve ardından sırasıyla Y ve X geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu örnek için Z faktörünün X faktöründen iki katı daha önemli olduğu söylenebilmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 384; Orme, 2010). Engellilere yönelik tutumlar açısından bağıl önemlilik skorları yapılan çalışma içerisinde dahil edilen faktörlerin katılımcıların tutumlarının oluşmasında ne derece öneme sahip olduğunu sunmaktadır (Chan ve diğerleri, 2009: 350).

Örnekte olduğu gibi faktörlerin önemlilik skorları arasında karşılaştırma yapmak mümkündür. Bununla birlikte unutmamak gerekir ki özelliklere ilişkin önemlilik skorları hesaplanırken bu sadece mevcut çalışma içerisinde yer alan özellikleri kapsamakta olup elde edilen bulgular bağıl olarak değerlendirilebilmektedir. Bu anlamda ele alınan özelliklere ilişkin önemlilik skorları yapılan çalışma içerisinde karşılaştırılabilmekte olup farklı özellik ve düzeylerden oluşan bir çalışma için söz konusu olmamaktadır (Orme, 2010).

11. Aşama Sonuçların Güvenirliğinin ve Geçerliğinin Değerlendirilmesi

a) Uyum İyiliğinin Test Edilmesi

Konjoint analizinde sonuçların doğruluğu hem bireysel hem de grup düzeylerindeki sonuçlarla değerlendirilmektedir. Her iki durumda da amaç tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğunu belirlemektir (Hair ve diğerleri, 2014: 379).

Konjoint analizinin iç geçerliliği bağımlı değişken girdisi ile tahmin edilen değeri arasındaki ilişki olarak ifade edilmekte olup model uygunluğunun test edilmesiyle ölçülmektedir. (Green ve Shrivasan, 1978). Bu geçerlilik ölçümü konjoint modelinin uyum iyiliğinin bir göstergesi olmaktadır (Darmon ve Rouzies, 1994).

Eğer seçim kartları sıralama düzeyinde (metrik olmayan) ise uyum iyiliğinin ölçülmesinde gerçek ve tahmin edilen sıralamalar arasındaki korelasyona (Spearman'ın sıra ilişkileri katsayısı, Kendall'ın Tau'su vb.) bakılmaktadır. Eğer tercihler oran (0-100 arasında gibi) düzeyinde metrik olarak ölçülmüşse o zaman regresyonda kullanıldığı gibi Pearson korelasyonuna bakılması uygundur. Eğer Pearson korelasyonu kullanılmışsa serbestlik

derecesinin hesaplanması için düzeltilmiş R^2 kullanılması arzu edilmektedir (Green ve Shrivasan, 1978).

Bireysel bazda uyum iyiliği hesaplamak için her bir cevaplayıcının uyum iyiliğine bakılmaktadır. Gerçek ve tahmin edilen tercihler arasındaki korelasyonun istatistiksel olarak anlamlılığına bakıldıktan sonra zayıf korelasyon gösteren verilerin çıkartılması gerekmektedir. (Hair ve diğerleri, 2014: 379).

b) Geçerlik Kartı (Holdout) Kullanımı

Konjoint analizinin yordama yeteneğini tespit etmek için cevaplayıcılar ana kart kümesinin yanında sözde holdout kümesini değerlendirmektedir. Bu kart kümesi ana kümeye benzemekle birlikte farklı bir profil setinden oluşmaktadır. Holdout kartlara verilen cevaplar modelin bulgularını değerlendirmek için değil yordamak için kullanılmaktadır (Haaijer ve Wedel, 2007: 202). Holdout kart olarak adlandırılan bu geçerlik kartları araştırma bulgularının ölçülmesinde kullanılan orijinal kart kümesinin içine dahil edilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılar holdout ve orijinal kartları birlikte değerlendirmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 379). Söz konusu işlemin temel amacı kestirimi yapılan konjoint modelinin holdout sonuçlarını mümkün olduğu kadar iyi yordamasıdır (Haaijer ve Wedel, 2007: 202).

Konjoint analizinde ölçümün kalitesini holdout kartlar aracılığı ile değerlendiren birçok çalışma yordama geçerliliği üzerine odaklanmaktadır (Darmon ve Rouzies, 1991). Özellikle gerçek hayat verisi bulunmadığı zaman holdout kümesi konjoint modelinin yordama geçerliliğinin test edilmesinde basit bir yoldur (Haaijer ve Wedel, 2007: 202). Konjoint modeli sürecinin dış dünyada temsil gücünü sağlamak gerektiğinde holdout kartlarla yapılan geçerlik işlemi dış geçerliliği değerlendirmede en çok kullanılan metot olmaktadır (Hair ve diğerleri, 2014).

Bazı araştırmacılar konjoint analizi ile yapılan ölçümün kalitesinin değerlendirilmesi için yapılan bu sürecin modelin iç tutarlılığına hizmet ettiğini belirtmektedir. Leigh, Mackay ve Summers (1984) bu geçerlik sürecinin tek bir uygulamadan elde edilen konjoint analizi bulgularının öncelikli olarak iç tutarlılığının bir göstergesi olduğunu ifade etmektedirler. Orme ise (2010) holdout kartlarına verilen cevaplar ile analiz için kullanılan cevapların tutarlılığı yordanabilirse bunun modelin güvenilirliğine büyük katkı sağladığını ve holdout kartları ile analizin kalitesini değerlendirmenin yordama geçerliğinden daha çok iç güvenilirliğinin göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Grover ve Vriens'e göre de (2006: 305) holdout soruları kullanmak bize modelin iç tutarlılığını ve modelin ne kadar genellenebilir olduğunu değerlendirmemizi sağlamaktadır.

Bu süreç bize holdout kartlardan elde edilen ve tercih sıralamalarının yordanmasında kullanılan özellikler ile ana analizde kullanılan özellik faydaları arasında ne kadar iyi düzeyde

bir kümelenme olduğunu sunar ve bu geçerlik genellikle Kendal'ın Tausu veya Spearman'ın sıralama korelasyonu ile ölçülmektedir (Darmon ve Rouzies, 1991).

12. Aşama: Sonuçların Uygulanması

Genel olarak market araştırmalarında kullanılan konjoint analizinden elde edilen sonuçlar katılımcıların bir ürün ya da hizmete ilişkin karar verme süreçlerini inceleyerek bu ürün ve hizmetlerin pazar payını belirlemede ve ürün geliştirme sürecinde kullanılmaktadır (Yiğit, 2008).

Engellilere yönelik tutumların ölçümünde konjoint analizi engellilerle ilgili bütüncül olarak sunulan bu faktör ve düzeylerden elde edilen veriler aracılığı ile ortaya çıkan bağıl önemlilik ve fayda skorlarının değerlendirilmesinde birtakım varsayımlara sahiptir. Bu anlamda bir değişkene ait bağıl önem skoru o değişkenin ele alınan senaryoya göre tutum oluşumunda nasıl bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Faktör düzeylerinin ne derece arzu edildiklerini ortaya koyan fayda skorları katılımcıların herhangi bir fakötrün düzeylerine karşı sahip oldukları tutumları ortaya koymaktadır (Chan ve diğerleri, 2009: 350). Örneğin engel türü (cinsiyete, etnik kökene, yaşa, eğitim düzeyine) bağıl olarak en yüksek önem puanına sahipse bu, tutum oluşum sürecinde ele alınan değişkenler arasında en önemli değişkenin engel türü olduğunu göstermektedir. Eğer bedensel engelli kişiler için elde edilen fayda puanı, zihinsel engelli olanlardan daha fazlaysa, engel türü özellikleri içinde, katılımcıların bedensel engelli kişilere karşı zihinsel engelli olanlardan daha olumlu yaklaştıklarını göstermektedir.

Özetle bir ölçüm yöntemi olarak konjoint analizi birçok faktör ve birçok düzeyin bütüncül olarak ele alınmasını sağlayan bir yöntem olup engellilere yönelik tutumlar açısından ele alınan bu faktör ve düzeylerinden elde edilen kombinasyonları farklı senaryo ve sosyal bağlamlar aracılığı ile sunabilmektedir. Katılımcılardan elde edilen bu verilerin analiziyle birlikte katılımcıların tercihlerinde ele alınan faktörlerin tutum oluşumunda nasıl bir öneme sahip olduğunu ve bu faktörlere ait düzeylerin hangilerinin birbirleri arasında daha olumlu ya da daha olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır.

2. 2. İlgili Araştırmalar

2.2.1.Engellilere Yönelik Tutumlarla İlgili Yapılan Araştırmalar

Engellilere yönelik tutumlarla ilgili araştırmalar incelendiğinde yurt dışı ve yurt içinde birçok araştırmaya rastlanmıştır. Bu kısımda ilk olarak engellilere yönelik toplumsal ve kültürel çalışmalar ele alınmış olup ardından engellilere yönelik faktörlerin, sosyal arzu edilebilirliğin engellilere yönelik tutumlar açısından incelendiği çalışmalar sunulmuş ve sonrasında ise eğitimcilerin ve psikolojik danışmanların engellilere yönelik tutumlarının incelendiği araştırmalara yer verilmiştir.

Engellilere yönelik toplumsal ve kültürel anlamda tutumların incelendiği araştırmalara bakıldığında engellilere yönelik tutumların bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğelerini yansıtan çalışmalara rastlandığı görülmektedir.

Engellilere yönelik tutumların bilişsel ögesinde zavallı, muhtaç ya da günahkar olarak algılanan, küçük gören olumsuz tutumlara rastlanmaktadır. Örneğin Başbakanlık Özürlüler İdaresi'nin (2009) 4144 kişiyle yaptığı araştırmada "Özürlü denildiğinde aklınıza ne geliyor" sorusuna en çok verilen (%24,2) yanıt "Yardıma muhtaç kişi" olarak görülmektedir. Altun'un (2009) hakaret anlamında kullanılan kelimelerle ilgili yaptığı araştırmada görülmektedir. Bu anlamda yapılan çalışmaya göre fiziksel ve zihinsel farklılıklar insanlar tarafından birer hakaret aracı olabilmekte ve kör, özürlü, sağır, sakat, bunak, moron, otistik, spastik gibi kelimelerin hakaret olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Aslan ve Şeker'in (2011) rehabilitasyon merkezine devam eden özel eğitim öğrencilerinin velileriyle yapmış olduğu çalışmada toplumun engelliliğe ilişkin bakış açısında herhangi bir kötülük veya günahın sonucunda böyle bir durumun meydana geldiğine yönelik algılara rastlandığı bulunmuştur. Su, (2016) köyde yaşayan engelli bireylerle yaptığı çalışmada katılımcıların toplumda kendilerinin acınan ve küçümsenen bireyler olarak algılandıklarını belirttikleri görülmektedir.

Engellilere yönelik tutumların duyuşsal ögesi ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda acıma ve merhamet duyguları karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda Burcu'nun (2011) Ankara ili örneğinde yapmış olduğu çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%39.4) engelli bireyleri acınacak halde, ilgi ve yardıma muhtaç olarak değerlendirmeleri tutumun duygusal ögesini yansıtmaktadır. Çayır ve Ergün'ün (2013) Milli Eğitim Bakanlığının ilk ve ortaöğretimde belirlemiş olduğu ders kitaplarını içerik ve söylem analizi ile inceledikleri çalışmasında bazı ders kitaplarında engelliliğin acıma ve merhamet duygularını yansıtan bir çerçevede sunulduğu görülmektedir. Buz ve Karabulut'un (2015) engelli kadınların deneyimlerini toplumsal cinsiyet

açısından inceledikleri çalışmanın bulgularında kültürel ve toplumsal olarak engellilere yaklaşımda acıma duygusunun yer aldığı görülmektedir.

Engellilere yönelik tutumların davranışsal ögesini yansıtan araştırmalar toplumda engellilere yönelik dışlayıcı ve ayrıştırıcı durumların var olduğunu göstermektedir. Bununla ilgili olarak Yaralılar'ın (2010) engelli öğrencilerin velileri ile yapmış olduğu araştırmada velilerin %69,9'u engelli olmayan çocukların ailelerinin kendi çocuklarıyla hiçbir zaman arkadaşlık kurmasını istemediklerini belirtmektedir. Özgökçeler ve Bıçkı'nın (2010) özürlü bireylerin sosyal dışlanma boyutlarını inceledikleri çalışmanın bulgularına göre çalışmaya katılan özürlü bireylerin %68'i kendilerine yönelik dışlayıcı tutumların varlığını ifade etmektedirler. Başbakanlık Özürsüzler İdaresinin (2010) yapmış olduğu çalışmanın bulgularında eğitim, istihdam, sağlık, adalete erişim, boş zaman ve dinlenme faaliyetlerine katılma, topluma dahil olma ve bilgiye erişim alanlarında görünen ayrımcılıklar engellilere yönelik tutumların davranışsal ögesine olumsuz bir örnek olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından özürsüzlerin sorun ve beklentilerinin araştırıldığı (2010) çalışmanın bulgularında özürlü bireylerin %22,3'ü ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir. Yavuz'un (2016) engelli bireylerin aileleri ile yaptığı çalışmada ankete katılan velilerin %85'inin zihinsel engellilerin toplum tarafından dışlandığını belirttikleri görülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde engellilere yönelik tutumların farklı engel türleri açısından incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan Furnham ve Pendred (1983) engellilere yönelik tutumları incelemiştir. Araştırmaya 48 kadın ve 48 erkek olmak üzere toplam 96 kişi katılmıştır. Araştırmada Yuker ve diğerleri (1960) tarafından geliştirilen "Engellilere Yönelik Tutumlar Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin maddeleri üslup açısından yeniden yapılandırılmış olup "engel" kelimesi yerine spesifik engel türü kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeli likert tipi olup 2 kısımdan oluşmaktadır. Ölçeğin birinci kısmında engelli bireylerin karakteristik özellikleri ile ilgili maddeler olup ikinci kısmında engelli bireylere nasıl davranılması gerektiği ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre katılımcıların engellilere yönelik tutumlarında engel türüne yönelik olarak anlamlı farklılıklar bulunmakta olup fiziksel engelliler yönelik tutumların zihinsel engellilere yönelik tutumlardan daha olumlu olduğu görülmüştür.

Choi ve Lam (2001) engellilere ilişkin tutumları kültürel faktörler açısından incelemiştir. Araştırmaya Koreli ve Koreli Amerikan olmak üzere toplam 359 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Antonak tarafından (1982) geliştirilen 6'lı likert tipi 24 maddeden oluşan "Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada katılımcılar ve Koreli ve Koreli Amerikan olarak ortopedik ve zihinsel engellilere yönelik

tutumların ölçüldüğü 4 gruba bölünmüştür. Araştırmanın sonucunda Koreli grubun ortopedik engellilere zihinsel engellilerden daha olumlu tutumları olduğu ortaya konulmuştur.

Bowman (1987) katılımcıların farklı engel türlerine sahip engellilerle birlikte farklı sosyal aktivitelere katılım oranlarını ölçmek amacıyla araştırmanın ilk bölümde katılımcılara engelli bireyler ile 5 sosyal aktiviteye (Evlilik, birlikte oy kullanma, ev arkadaşlığı, iş arkadaşlığı, flört) katılıp katılmayacağını sormuştur. İlk bölümde ortaya çıkan aktiviteye katılım oranları iş arkadaşlığı için %97, oy kullanma için %87, ev arkadaşlığı için %75, flört için %58 ve evlilik için %48 olarak bulunmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde ise aynı gruba aynı soruları sormuş fakat bu sefer sadece engelli olmanın dışında engel türlerini de tanımlamıştır. Engel türlerinin tanımlandığı ikinci bölümde toplam oranlar iş arkadaşlığı için %97'den %83'e, oy kullanımı için %87'den %50'ye, ev arkadaşlığı için %75'ten %45'e, flört için %58'den %27'ye, evlilik için %48'den %22'ye düşmüştür. Sonuç olarak araştırmada engelliler ile ilgili özellikler daha detaylı tanımlandığında katılımcıların sosyal yakınlık konusunda tutumlarının daha olumsuz olduğu görünmektedir.

Yukarıda verilen üç çalışmanın sonuçları göstermektedir ki engellilere yönelik tutumlar farklı engel türlerine karşı değişkenlik göstermektedir. Bununla birlikte engelsiz bireylerin fiziksel engelli gruplara karşı daha olumlu tutumları olduğu ve zihinsel engellilere yönelik tutumlarının fiziksel engellilerden olumsuz olduğu dikkat çekmektedir.

Engellilere yönelik tutumların sosyal arzu edilebilirlik açısından incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan Kim ve Lu (2015) engellilere yönelik tutumlarda sosyal arzu edilebilirliğin yarattığı etkiyi incelemiştir. Araştırmaya Güney Kore'de lisans eğitimine devam eden 230 öğrenci katılmıştır. Araştırmada tutumları ölçmek için Findler, Vilchinsky ve Werner (2007) tarafından geliştirilen 5'li likert tipi 34 maddeden oluşan ve duygu, biliş ve davranış olarak 3 alt boyutları bulunan "Engellilere Yönelik Çok Boyutlu Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Sosyal arzu edilebilirliği ölçmek amacıyla ise Crowne ve Marlowe (1960) tarafından geliştirilen ve Strahan ve Gerbasi (1972) tarafından uyarlanan 10 maddelik doğru yanlış şeklinde cevaplanan "Marlow Crowne II" ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre engellilere yönelik tutumların duygusal ve bilişsel alt boyutu ile sosyal arzu edilebilirlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup sosyal arzu edilebilirlik düzeyi yükseldikçe tutumlar olumlulaşmaktadır.

Sosyal arzu edilebilirliğin engellilere yönelik tutumlarla ilişkisini inceleyen başka bir araştırma ise Keller ve Siegrist (2010) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar engellilere yönelik tutumları ölçmek amacıyla araştırmaya katılan 950 katılımcıya Yucker, Block ve Young tarafından (1966) geliştirilen "Engellilere Yönelik Tutumlar Ölçeği"ni; sosyal arzu edilebilirliği

ölçmek için Crowne ve Marlowe tarafından (1960) ve Stöber (1999) tarafından Almancaya uyarlanan “Sosyal Arzu Edilebilirlik Ölçeği”ni uygulamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre engellilere yönelik tutumlar ile sosyal arzu edilebilirlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmakta olup sosyal arzu edilebilirlik düzeyi arttıkça engellilere yönelik tutumlar daha olumlu olmaktadır.

Getachew (2012) engellilere yönelik tutumlarda sosyal arzu edilebilirliğe ilişkin diğer araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardan daha farklı bir sonuç ortaya koymaktadır. Araştırmaya Etiyopya’da bulunan 339 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmada tutumları ölçmek için Findler, Vilchinsky ve Werner (2007) tarafından geliştirilen 5’li likert tipi 34 maddeden oluşan ve duygu, biliş ve davranış olarak 3 alt boyutları bulunan “Engellilere Yönelik Çok Boyutlu Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Sosyal arzu edilebilirliği ölçmek için ise Crowne ve Marlowe (1960) tarafından geliştirilen “Sosyal Arzu Edilebilirlik Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında Etiyopyalı öğrencilerin engellilere yönelik tutumlar açısından sosyal arzu edilebilirlik eğilimi göstermediği görülmektedir. Araştırmacı bu durumu Etiyopya toplumunda engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların kültürel olarak kabul edildiği için katılımcıların sosyal olarak “olumlu” olana cevap verme ihtiyacı hissetmediği şeklinde açıklamaktadır.

Yukarıdaki çalışmalar göz önüne alındığında engellilere yönelik tutumların duygusal ve bilişsel alt boyutu ile sosyal arzu edilebilirlik arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ve sosyal arzu edilebilirlik düzeyi arttıkça engellilere yönelik tutumların daha olumlu olduğunu göstermektedir. Ancak Etiyopyalı öğrencilerle yapılan çalışmada engellilere yönelik tutumlar açısından öğrencilerin sosyal arzu edilebilirlik eğilimi göstermediği bulunmuştur. Bu da engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların kültürel olarak kabul edildiği toplumlarda engellilere yönelik tutumların daha olumsuz olduğunu göstermektedir.

Engellilere yönelik kaynaştırma grubu öğretmenlerinin tutumlarının ölçüldüğü bazı çalışmalara da rastlanmıştır. Bunlardan Forlin (1995) eğitimcilerin kaynaştırmaya yönelik inançlarını incelemiştir. Araştırmaya Batı Avustralya’da görev yapan 230 öğretmen katılmıştır. Araştırmada katılımcıların kaynaştırmaya yönelik inançları açık uçlu sorularla incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre engelli bireylerin kaynaştırılmasına yönelik tutumlarda engel türü açısından öğretmenlerin kabul etme düzeyleri farklılaşmakta olup öğretmenlerin ortopedik engellilere karşı kabul düzeyi zihinsel engellilerden daha fazla olarak bulunmuştur.

Forlin, Douglas ve Hattie (1996) öğretmenlerin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını incelemişlerdir. Araştırmaya 273 eğitimci katılmıştır. Araştırmada engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik tutumlar açık uçlu sorular aracılığı ile incelenmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler zihinsel engelli öğrencileri “biraz” kabul etmekteyken fiziksel engelli öğrencileri “oldukça” kabul etmektedirler. Bununla birlikte öğretmenlerin engelli öğrencileri sınıflarında kabul etmesinde engel düzeyleri açısından en çok kabul edici oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olup ardından orta düzey gelmekte ve en az kabul edici oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görülmektedir.

Lifshitz ve Glaubman (2002) öğretmen adaylarının engellilere yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Araştırmaya toplam 595 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada Philips ve diğerleri tarafından (1990) geliştirilen ve daha sonra Crosby ve Hanzlik (1994) tarafından farklı engel türlerine göre engellilere yönelik tutumları ölçmek için uyarlanan “Genel Eğitimde Girişkenlik” ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmen adaylarının engelli bireylerin entegrasyonunda en istekli oldukları engel türünün ortopedik ve duyuşsal engelliler olduğu, en az istekli oldukları grubun da zihinsel engelliler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte araştırmada öğretmen adaylarının engelli bireylerin entegrasyonunda hafif ve orta düzeyde engellilere karşı ağır düzey engellilerden daha istekli oldukları bulunmuştur.

Alghazo ve Gaad (2004) öğretmenlerin normal sınıflarda kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere ilişkin tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya Abu Dabi’de görev yapan 250 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacıların ilgili alan yazını inceleyip oluşturdukları 18 maddelik 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların engel türleri içerisinde en çok olumlu oldukları engel türleri sırasıyla ortopedik engelliler, öğrenme güçlüğü, görme engelliler, işitme engelliler, davranışsal bozukluklar ve zihinsel engelliler olarak bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre erkek ve kadın katılımcılar açısından engel türlerine ilişkin tutumlarda anlamlı bir farklılık bulunmamasına karşın deneyim süreleri açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Araştırma sonuçları öğretmenlerin ortopedik engellilere karşı kabul düzeyinin zihinsel engellilerden daha fazla olduğu, zihinsel engelli öğrencilere göre fiziksel engelli öğrencilerin daha fazla kabul edildiği, hafif düzey engellilerle çalışmayı arzuladıkları, öğretmenlerin cinsiyetlerinin engel türlerine yönelik tutumları üzerinde etkili olmadığını göstermiştir.

Alan yazın incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının da incelendiği çalışmaların olduğu görülmüştür. Carney ve Cobia (1994) 190 yüksek lisans öğrencisi ile yaptığı çalışmada danışmanların engellilere yönelik tutumunun seçtikleri eğitim programı ve demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla katılımcılara “Engelli Bireylere Yönelik Tutum Envanteri”ni uygulamıştır. Çalışmada katılımcıların seçtikleri eğitim programları içerisinde en olumlu tutuma sahip olanlar sırayla Rehabilitasyon Danışmanlığı programı, daha sonra Okul Danışmanlığı programı ve en

son olarak Halk ve Kariyer danışmanlığı programı olarak bulunmuştur. Ek olarak cinsiyet, yaş ve tecrübe değişkenleri açısından bir farklılık bulunmamasına karşın deneyim değişkeni açısından tecrübe yılı 1 yıldan az olan katılımcıların sayısal üstünlüğünün çok fazla olduğu belirtilmiştir.

Rosenthal ve Berven (1999) rehabilitasyon danışmanlarının etnik faktörlere karşı vaka değerlendirmelerini araştırmıştır. Bu kapsamda araştırmacılar 99 rehabilitasyon danışmanlığı öğrencisini i seçkisiz olarak iki gruba ayırmış ve birbirinin aynısı olan vaka örneğini bir gruba Beyaz Amerikalı ve diğer gruba Siyah Amerikalı olarak belirtmişlerdir. Çalışmanın bulgularında siyah grup beyaz gruba göre daha yüksek psikopatolojiye ve daha az eğitim potansiyeline sahip olarak değerlendirilmiştir. Vaka örneği birbirinin aynısı olarak düşünüldüğünde diğer faktörlerle birlikte ırksal özellikler de katılımcıların yargılarında etkili olmuştur.

Polat (2001) Okul danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarını değiştirmede bilgi sahibi olmanın etkisini araştırmak amacıyla deneysel bir çalışma yapmıştır. Bu anlamda çalışmaya katılan 30 okul danışmanı seçkisiz olarak deney ve kontrol gruplarına atanmış ve her iki gruba da “Engelli Bireylere Yönelik Tutumlar Anketi”nin Türk versiyonu ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Deney grubuna katılan bireyler ile 6 oturumluk yapılandırılmış bir grup çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın ilk oturumu tanışma, engelli bireyler denilince akla gelen ilk şeyin ne olduğunun tartışılması ve engelliler hakkında bilgi broşürü dağıtılması süreçlerini içermektedir. İkinci oturumda engelli öğrenciler ile yaşanan kişisel deneyimler tartışılmıştır. Üçüncü oturumda “My Left Food” adlı film izlettirilmiştir. Dördüncü oturumda izlenen filmin tartışması yapılmıştır. 5. Oturumda görme engelli olan bir bey katılımcılara seminer vermiştir. 6. Oturumda ise geçmiş oturumların özeti yapılarak oturumlar sonlandırılmıştır. Çalışmanın sonuçları kontrol grubunda ön test ve son test arasında manidar bir farklılık bulunmamasına karşın deney grubunun ön test ve son test sonuçları manidar düzeyde daha olumlu bulunmuştur. Ek olarak bu araştırmada cinsiyete göre tutumlar arasında bir farklılık bulunmamasına karşın engelli bireyler ile geçmiş deneyimlere sahip olan danışmanların tutumları deneyim sahibi olmayan danışmanlara göre daha olumlu bulunmuştur.

Bafra ve Kargın (2009) sınıf öğretmenleri, okul psikolojik danışmanları ve rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarının özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) hazırlamaya ilişkin tutumlarını ve yaşadıkları güçlükleri incelemiştir. Araştırmaya %42,3’ü sınıf öğretmeni, %53,7’si rehber öğretmen ve %4’ü sosyal hizmet uzmanı veya özel eğitim öğretmenleri olmak üzere toplam 201 katılımcı katılmıştır. Araştırmacılar bireyselleştirilmiş eğitim planına ilişkin tutumlarını ölçmek için 15 maddeden oluşan ve 5’li likert tipi olan “BEP Hazırlama Sürecine Yönelik Tutumları Belirleme Ölçeği”;

bireyselleştirilmiş eğitim planına ilişkin yaşadıkları güçlükleri ölçmek için toplam 20 maddeden oluşan ve 5'li likert tipi olan "BEP Hazırlama Sürecinde Yaşanılan Güçlükleri Belirleme Ölçeği"ni uygulamışlardır. Araştırmanın bulgularına göre katılımcılar arasında okulda çalışanların okulda çalışmayanlara; hizmet içi eğitim alanların hizmet içi eğitim almayanlara; BEP hazırlama sürecine katılanların katılmayanlara ve sınıf öğretmenlerinin okul psikolojik danışmanları ve rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarına göre tutum puanları anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Bununla birlikte katılımcılar arasında okulda çalışmayanların okulda çalışanlara; hizmet içi eğitime katılmayanların katılanlara; BEP hazırlama sürecine katılmayanların katılanlara ve sınıf öğretmenlerinin okul psikolojik danışmanları ve rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarına göre BEP hazırlama sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin anlamlı bir şekilde daha fazla olduğu görülmektedir.

Onur (2009), okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylere sunulan kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya 60 devlet ve 12 resmi okulda toplam 72 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Araştırmada tutumları ölçmek için Antonak ve Larivee (1955) tarafından geliştirilen ve Gönül, Kırcaali ve İftar (1996) tarafından uyarlanan 4'lülükert tipi toplam 20 maddeden oluşan "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği" uygulanmıştır. Ölçekten alınan en düşük puan 20 ve en yüksek puan 100 olup puanlar yükseldikçe tutumlar olumsuzlaşmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının tutumlarının orta düzeyde olduğu görülmüştür. Bununla birlikte okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında okul türü, cinsiyet, yaş, mezun olunan program, yüksek lisans yapmış olma, özel eğitim konusunda lisans dersi almış olma, aile bireyleri arasında özel eğitime gereksinimi olan birey olma ve konuyla ilgili hizmet içi eğitime katılma gibi değişkenler açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Coşkun (2010) okul danışmanlarının engelli bireylere uygulanan BEP hakkındaki görüşlerini analiz etmek amacıyla 45 okul danışmanına anket uygulamıştır. Uygulanan anketin ilk kısmı çeşitli demografik bilgileri içerirken ikinci kısım BEP süreci ile ilgili 18 sorudan oluşmakta ve anketin son kısmı danışmanların BEP süreci ile ilgili yaşadıkları en büyük problemi belirtmelerini isteyen iki açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre katılımcıların %86.6'sı BEP sürecini işlevsiz bulmakta, %75.5'i BEP sürecindeki diğer paydaşların uygulama konusunda yetersiz olduğunu düşünmekte, %68.8'i bu süreçte ailenin katılımını yetersiz olarak değerlendirmekte %80'i BEP için öğrenme çevresini uygunsuz ve %82'si BEP için gerekli materyallerin yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca %62'si ana problem olarak öğretmenlerin ilgisinin azlığı ve bu süreçle ilgili hizmet içi eğitimlerin azlığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte bu çalışmada danışmanlar kendilerini BEP sürecinde yetersiz

hissetmekle birlikte büyük bir çoğunluğu (%88.8) uygulamalara karşı fikirleri olumsuz olmasına rağmen bu hizmete karşı yüksek motivasyon gösterip yararlarına inanmaktadırlar.

Thomas, Curtis ve Shippen (2011) farklı meslek gruplarından kişilerin fiziksel ve zihinsel engellilere ilişkin genel tutum, sağlanan hizmetlere ilişkin kaygı ve anlayışlılık açısından farklılık olup olmadığını araştırmak için 69 rehabilitasyon çalışanı, 50 danışman ve 53 genel eğitimiye Shippen ve diğerleri tarafından hazırlanmış olan (Shippen ve diğerleri, 2005, akt. Thomas, Curtis ve Shippen, 2011) "Engelli Algısı Anketi"ni uygulamıştır. Araştırmanın bulgularına göre genel anlamda engellilere yönelik tutumlar açısından en olumlu tutum rehabilitasyon çalışanlarında olup ikinci sırada danışmanlar ve son sırada genel eğitimciler yer almaktadır. Fiziksel engelliler için genel tutum açısından danışmanların rehabilitasyon çalışanlarından daha olumsuz tutumlara sahip olduğu bulunmuştur. Zihin engelliler için genel tutum açısından genel eğitimcilerin rehabilitasyon çalışanlarına göre daha olumsuz tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Fiziksel engelli bireyler ile çalışırken danışmanların rehabilitasyon çalışanlarından daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları bulunurken anlayışlılık düzeyleri de daha düşük olarak bulunmuştur. Zihinsel engelliler ile çalışırken genel eğitimcilerin kaygı düzeyleri rehabilitasyon çalışanlarından daha yüksek olmasına karşın anlayışlılık düzeyleri daha düşük olarak bulunmuştur.

Alver, Bozgeyikli ve Işıklar (2011) rehberlik ve psikolojik danışma alanında okuyan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin engelli bireylere sunulan kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını incelemek amacıyla 324 öğrenciye "Bilgi Formu" ve Kırcaali ve İftar (1998) tarafından hazırlanan 5'li Liket tipi "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği" uygulamışlardır. Araştırmanın bulgularında cinsiyet ve özel eğitim kurumlarında çalışmayı istemeye ilişkin toplam puan açısından manidar bir farklılık bulunmamasına karşın bir engelli yakına sahip olanlar ile olmayanlar arasında toplam puan açısından manidar düzeyde farklılık bulunmuştur. Bulgular engelli yakını bulunanların daha olumlu bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir.

Sakız ve diğerleri (2015) okul danışmanlarının engelli bireylerin kaynaştırılmasına yönelik algılarını araştırmışlardır. Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme formatıyla açık uçlu sorular aracılığıyla yapılmış ve kavramsal analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları bu araştırmaya katılan okul danışmanlarının engelli bireylere ve onlara sunulan danışmanlık hizmetlerine karşı olumlu tutumlara sahip olduğunu gösterirken danışmanların belirttiği ana problem bu konu ile ilgili kavramsal ve teorik bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesinde yaşanan zorluklar olarak bulunmuştur.

Çimşir ve Carney (2016) okul psikolojik danışmanlarının engelli öğrencilere ilişkin tutumlarını ve onlara sunulan hizmetlere ilişkin hazır bulunuşluklarını incelemek amacıyla 105

psikolojik danışmanı katılımcıya tutumlarını incelemek için “Engelli Bireye İlişkin Tutumlar Ölçeği- O Formu” ve hazır bulunuşluklarını incelemek için “Okul Danışmanları Hazırlık Anketi – Gözden Geçirilmiş” uygulamışlardır. Yuker, Block ve Campbell (1960) tarafından engelli bireylere yönelik tutumları ölçmek amacıyla geliştirilen “Engelli Bireye İlişkin Tutumlar Ölçeği- O Formu” 6’lı likert tipi 20 maddeden oluşmaktadır. 0 ile 120 puan aralığında olan bu ölçekten alınan puanların artması tutumların daha olumlu olması anlamına gelmektedir. Milsom (2001) tarafından geliştirilen Okul Danışmanları Hazırlık Anketi – Gözden Geçirilmiş (ODHA – G) ölçeğinin ilk maddesi okul danışmanlarına ilgilendikleri engelli öğrenci sayısını, 2. ve 3. maddesi okul danışmanlarının engelli öğrencilere sağlanan hizmetlere karşı ne kadar hazır hissettiklerini ve 4. maddesi ise okul danışmanlarının engelli öğrencilere hangi hizmetleri sağladıklarını ölçmektedir. Araştırmanın bulgularına göre araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının %8’i engellilere yönelik hiçbir eğitim almamış olup %46’sı şimdiye kadar engelli öğrencilerle herhangi bir deneyime sahip değildir. Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının engelli öğrencilere ilişkin en çok verdikleri hizmet (%95) okulun çoklu disiplinler takımına destek olmak ve aile ve öğretmenler ile işbirliği ve danışmanlık yapmak olarak görülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engelli öğrencilere ilişkin tutumları ile hazır bulunuşlukları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta olup olumlu tutumlara sahip olan katılımcıların hazır bulunuşluklarına ilişkin algıları daha yüksek olmaktadır.

Batık (2016) psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarına müfredatın etkisini incelemiştir. Kontrol grupsuz ön test son test modeli ile yapılan araştırmada 2012-2013 eğitim öğretim yılı güz döneminde birinci sınıfa başlayan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde okuyan 104 öğrenciye ön test olarak Dökmen (2000) tarafından geliştirilen 5’li likert tipinde 30 maddeden oluşan “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Aynı ölçeği 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminin sonunda mezun aşamasında iken son test olarak uygulayan araştırmacının elde ettiği bulgulara göre ölçekten alınan ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmakla birlikte öğrencilerin lisans öğretiminin başında daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmektedir.

Engellilerin yaşamında özellikle eğitim hayatında önemli bir yer tutan okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının da incelendiği çalışmaların sonuçları; engellilere yönelik en olumlu tutuma sahip öğrencilerin Rehabilitasyon Danışmanlığı programı ve Okul Danışmanlığı programına devam edenler olduğu, engelli bireyler ile geçmiş deneyimlere sahip olan danışmanların tutumlarının deneyim sahibi olmayan danışmanlara göre daha olumlu olduğu, engelliler hakkında bilgisi olanların diğerlerine göre daha olumlu tutuma sahip

oldukları görülmüştür. Ayrıca kaynaştırma eğitimine okul psikolojik danışmanlarının daha olumlu baktığı, zihinsel engellilerle çalışırken daha fazla kaygı duydukları, engelli yakını bulunanların daha olumlu bir tutuma sahip olduğu, okul danışmanlarının engelli bireylere karşı olumlu tutumlara sahip olduklarını ancak bu konu ile ilgili kavramsal ve teorik bilgilerini uygulamaya dökmekte zorlandıklarını göstermektedir. Danışmanların engelli öğrencilere ilişkin en çok verdikleri hizmetin aile ve öğretmenler ile işbirliği ve danışmanlık yapmak olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

2.2.2.Konjoint Analizi ile Engellilere Yönelik Tutumların İncelendiği Araştırmalar

Phillips, Johnson ve Maddala (2002) tutum ölçümünde kullanılan likert tipi ölçek ile konjoint analizini karşılaştırmıştır. Araştırmaya toplam 395 kişi katılmıştır. Araştırmada likert tipi ölçek ve konjoint analizi ölçeği katılımcılara uygulandıktan sonra katılımcılar odak grup görüşmesine alınmıştır. Araştırmanın bulgularında likert tipi ölçek ile konjoint analizi genel olarak birbiriyle tutarlı bulunmakla birlikte konjoint analizinin ele alınan değişkenlerin daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağladığı ve bu sayede altta yatan tercihler ve dolayısıyla gerçek kararları daha iyi yansıtabildiği ortaya konmuştur. Bununla birlikte katılımcılarla yapılan odak grup görüşmesinde katılımcının likert ölçeğinde fiyat konusundaki derecelendirmede “ucuz” görünmekten çekindiği halde konjoint analizinde bunu yaşamadığını belirtmesi dikkat çekici olmuştur. Bu durum sosyal arzu edilebilirliğe karşı konjoint analizinin daha avantajlı olabileceğine karşı örnek teşkil etmektedir.

Wang ve arkadaşları (2003) konjoint analizini üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını araştırmak için kullanmıştır. Bu anlamda üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tercih ve tutumlarını 5 demografik özelliklerle (engel durumu, yoğunluğu, yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi) incelemişlerdir. Wang ve ark. engellilere karşı tutumları etkileyen 5 demografik özelliğe ilişkin bütün olasılık kombinasyonlarını içeren 16 tane karttan oluşan bir ölçme aracı geliştirmişlerdir. Araştırmaya 83 kadın Amerikan ve 89 kadın Tayvanlı olmak üzere toplam 172 kişi katılmıştır. Katılımcılara varsayımsal bir refakat programına akıl hocası ya da refakatçi olarak katılacakları bildirilmiş ve onlara bu 16 kartı bireysel tercihlerine göre çalışacakları engelli bireyleri en çok tercih edilenden en az tercih edilene göre sıralamaları istenmiştir. Wang ve arkadaşlarının ulaştıkları sonuca göre a) Genç ve eğitilmiş ve ılımlı kadın engelliler daha çok tercih edilmektedir b) Fiziksel engelleri olan engelliler Tayvanlı öğrenciler tarafından daha çok tercih edilirken gelişim bozukluğu olan engelliler Amerikalılar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Wang ve arkadaşlarının vardıkları sonuca göre engel bazlı faktörlerin tercihlerde önemli etkisi olmasına rağmen tercihlerin şekillenmesi demografik özellikler tarafından etkilenmektedir.

Wong ve arkadaşları (2004) Wisconsin, Illinois, New York, ve California Üniversitelerinde rehabilitasyon danışmanlığı alanında yüksek lisans yapan 98 rehabilitasyon danışmanlığı öğrencisinin engellilere yönelik tutumlarını ve farklı sosyal bağlamlarda tutumların nasıl değişkenlik gösterdiğini incelemek amacıyla konjoint analizi yöntemi ile ölçmüşlerdir. Çalışmada engellilere yönelik tutumlarla ilişkisi bulunan 6 demografik özellik a)engel türü (3 düzeyli: gelişimsel bozukluk, zihinsel engel ve fiziksel engel); b)cinsiyet (2 düzeyli: kadın ve erkek); c)etnik köken (5 düzeyli: siyah, beyaz, asyalı, latin, kıızılderili); d) yaş (3 düzeyli: ergen/genç yetişkin, orta yaşlı, yaşlı); e) çalışma durumu (2 düzeyli: çalışıyor, çalışmıyor) ve f) eğitim durumu (4 düzeyli: lise altı, lise, üniversite terk, üniversite mezunu) kullanılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılara konjoint kartları gönüllü/refakatçi, bir iş arkadaşı-yardımcı işçi ve yakın arkadaş olarak üç sosyal bağlamda sunulmuştur. Her bir bağlama ilişkin senaryo hazırlanmış ve daha önceden hazırlanan 38 kartın en çok tercih edilenden en az tercih edilene doğru sıralanması istenmiştir. Araştırmada kullanılan konjoint analizinin bulguları her özelliğin her düzeyde sağladığı yararı belirten fayda skorları ve her özelliğin karar sürecindeki önemini belirten önemlilik skorları olarak iki kısımda yer almaktadır. A, B ve C senaryolarına ilişkin araştırmanın bulgularında katılımcıların tercihlerinde gözlemlenen özelliklerin önem sırası engel, eğitim, yaş, etnik köken, çalışma ve cinsiyet şeklindedir. Bu özelliklere ilişkin tanımlanan düzeylerin içerisinde katılımcılar için tercihler açısından en üst sırada yer alan fayda skoru bulguları eğitim açısından üniversite mezunu, yaş açısından genç yetişkin olmak, iş durumu açısından çalışıyor olmak, etnik köken açısından Latin Amerikalılık, cinsiyet açısından kadın olmak ve engel türü açısından fiziksel engellilik olarak bulunmuştur.

Tsang, Chan ve Chan (2004) konjoint analizi yöntemi ile iş ve uğraşı terapisi öğrencilerinin tutumlarını incelemek için toplam 5 faktörün yer aldığı (Engel türleri, yaş, cinsiyet, agresif davranış öyküsü, iş durumları) 16 karttan oluşan bir konjoint ölçeği oluşturmuşlardır. Öğrencilere varsayımsal olarak kendi alanlarında yeni bir tesis oluşturmaları ve bu tesiste yardım alacak bireyleri oluşturulan 16 kart aracılığıyla kendi tercihlerine göre sıralamaları istenmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki engel tipi katılımcılar arasındaki tercihlerde en belirleyici özellik olmuştur. Katılımcıların tercihlerinde etki yapan ikinci faktör ise agresif davranış öyküsü olmuştur. Öğrencilerin en çok tercih ettikleri, agresif davranış sergileme öyküleri bulunmayan fiziksel engelli kadınlar olmakta olup en az tercih edilen grup ise işsiz, psikiyatrik sorunları olan, agresif davranışlar sergileyen erkekler olmaktadır.

Rosenthal, Chan ve Livneh (2006) rehabilitasyon danışmanlarının engellilere yönelik tutumunu konjoint analizi ile inceledikleri çalışmada engellilere yönelik tutumları 2 farklı sosyal bağlamda incelemişlerdir. Senaryolardan biri katılımcılara engellilere yönelik önemli bir işe

alım kararı verdikleri bir durum olarak tanımlanırken diğeri ise kılavuzluk ya da yoldaşlık yaptıkları bir bağlamda tanıtılmış ve her iki senaryoya göre kartları sıralamaları istenmiştir. İşe alım kararı verdikleri senaryo için katılımcılara engel türü, cinsiyet, etnik köken, mezuniyet ortalaması, staj deneyimi ve iş deneyimi değişkenlerinden oluşan 55 kart sunulmuştur. Katılımcıların kılavuzluk ya da yoldaşlık yaptıkları senaryo için engel türü, cinsiyet, etnik köken, branş, yaş ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinden oluşan 55 kart sunulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre yoldaşlık ya da kılavuzluk yaptıkları senaryoda katılımcılar için karar verme sürecinde en önemli değişkenler engelli bireyin yaşı ve engel türü olarak bulunurken işe alım senaryosunda engelli bireyin iş deneyimi ve staj değerlendirmesi olarak bulunmuştur. Araştırmanın sonucuna göre engellilere yönelik tutumlar farklı sosyal bağlamlara ve farklı karakteristik özelliklere göre değişiklik göstermektedir.

Parashar, Chan ve Leirerer (2008) Hindistanlı göçmenlerin engellilere yönelik tutumlarını incelemek amacıyla 40'ı Hindistan'da ve 50'si Amerika'da yaşayan, farklı branşlarda yüksek lisans yapan 90 Hindistanlı öğrenciyle Yuker ve Hurley tarafından (1987) engelli bireylerle kurulan etkileşimi ölçmek amacıyla geliştirilen 5'li likert tipi 20 sorudan oluşan "Engelli Bireylerle Etkileşim Ölçeği" ve engel türü, cinsiyet, yaş, eğitim ve iş statüsü değişkenlerinin engellilere yönelik tutumların şekillenmesinde yaptığı katkıyı belirlemek amacıyla konjoint analizi uygulaması yapmışlardır. Ele alınan değişken düzeylerinin kombinasyonunu içeren konjoint analizi profil tasarımı kesirli faktöriyel tasarımla 38 adet kart elde edilmiştir. Katılımcılardan haftada 3-5 saat olmak üzere sosyal faaliyetlerde engelli bireylere gönüllü bir katılımcı olarak eşlik etmeye ilişkin bir senaryo sunularak bu 38 profili senaryoya bağlı olarak en çok tercih ettiklerinden en az tercih ettiklerine göre sıraya dizmeleri istenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların yaptıkları tercih sıralamalarında ele alınan tercihlerin oluşumundaki önem sırası engel türü, yaş, eğitim, iş ve cinsiyet şeklindedir. Ek olarak Amerika'da ve Hindistan'da yaşayan öğrencilerin bağlı önemlilik skorları arasındaki farklılığın incelenmesi için yapılan t testi sonuçlarına göre iki grubun önem skorları arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Ek olarak engelli bireylerle ilişki kurma düzeyi ile tutum oluşumunda incelen faktörlerin bağlı önem düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre engelli bireylerle ilişki kurma düzeyi ile engel türüne ilişkin bağlı önem düzeyleri arasında negatif; yaşa ilişkin bağlı önem düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Engelli bireylerle ilişki kurma düzeyi azaldıkça engel türü; ilişki kurma düzeyi arttıkça ise yaş tutumlarının oluşumunda daha önemli bir faktör haline gelmektedir.

Engellilere yönelik tutumların konjoint analizi ile incelendiği araştırmaların sonuçlarına bakıldığında engellilere yönelik tutumların oluşumunda genel olarak "engel" temelli faktörler

“demografik” faktörlerden daha yüksek öneme sahip olup engel türü en önemli faktör olmaktadır. Bununla birlikte genel olarak fiziksel engelli, genç, kadın ve eğitimli olan engelli bireylere yönelik tutumlar daha olumlu olmaktadır. Araştırmaların sonuçları engellilere yönelik tutumların farklı sosyal bağlamlara ve farklı karakteristik özelliklere göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır



3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma amaçlanan durumları konjoint analizi yardımıyla ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Bilimin betimleme amacına hizmet eden betimsel çalışmalar var olan bir durumu ortaya koymayı amaçlamaktadır (Erkuş, 2013: 107-108). Yukarıda açıklandığı gibi konjoint analizi kendi uygulama aşamalarına sahip bir analiz yöntemidir. Bu bölümde örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi kısımları ile birlikte konjoint analizinin aşamaları detaylı olarak aktarılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Kolaylıkla bulunabileni örnekleme “yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örneklemedir” (Erkuş, 2013: 122). Bu araştırmada kolaylıkla bulunabileni örnekleme tekniği kullanılmış olup araştırmanın çalışma grubunu Mersin ve Gaziantep illerinde görev yapan okul psikolojik danışmanları oluşturmaktadır. Araştırmaya Mersin’den 114 ve Gaziantep’ten 272 olmak üzere toplam 386 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Daha önce belirtildiği gibi katılımcılar içerisinde uyum iyiliği skorları zayıf olan verilerin analiz sürecinde dahil edilmemesi gerekmektedir (Hair ve diğerleri, 2014: 379). Bu anlamda hem analize hem de holdout kartlara ilişkin hesaplanan uyum iyiliği skorlarında zayıf korelasyon gösteren 95 adet veri analizden çıkartılmış çalışmanın bulgularında 291 okul psikolojik danışmanının tercih sıralamaları kullanılmıştır. Yapılan analiz sonrasında uyum iyiliği skorlarında zayıf korelasyon gösteren 95 verinin büyük bir çoğunluğunun grup halinde yapılan veri toplama işleminde olduğu görülüp bunun bir sınırlılık olduğu düşünülmektedir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.1.’de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	Kadın	Erkek	Toplam
Eğitim Düzeyi			
Lisans	161	96	257
Lisansüstü	14	20	34
Özel Eğitim Dersi			
Aldım	140	79	219
Almadım	35	37	72
Yaş			
21-25	99	35	134
26-30	44	33	77
31-35	9	22	31
36 ve Üstü	23	26	49
Engelli Yakın			
Var	46	35	81
Yok	129	81	210
Engellilerle Çalışma Deneyimi			
Var	127	81	208
Yok	48	35	83
Engellilere Yönelik Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışma			
Çalıştım	104	64	168
Çalışmadım	71	52	123
Deneyim Süresi			
0-5 Yıl	132	60	192
6-15 Yıl	26	40	66
16 ve Üstü	17	16	33
Okul Türü			
İlkokul	67	23	90
Ortaokul	57	40	97
Lise	33	38	71
Özel Eğitim Okulu	18	15	33

3.3. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılanların ifadelerine göre, cinsiyetini, yaşını, daha önce engellilere yönelik hizmet verip vermediğini, daha önce özel eğitim dersi alıp almadıklarını, daha önce özel eğitim hizmeti veren bir okul ya da kurumda çalışıp çalışmadıklarını ve engelli bir yakınları olup olmadığını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan formdur. Hazırlanan bu formun örneği Ek.1’de sunulmuştur.

Konjoint Analizinin Tasarımı: Çalışmaya engellilere yönelik tutumlarda önemli olduğu düşünülen 5 faktör (engel türü, engel düzeyi, yaş, cinsiyet ve etnik köken) dahil edilmiştir. Bu faktörlerin belirlenme sürecinde ilgili alan yazında daha önce önemi belirtilen ve engellilere

yönelik tutumların konjoint analizi ile incelendiği araştırmalarda sıklıkla kullanılmış olan faktörlerden yararlanılmıştır. Çalışmaya dahil edilen faktörler ve düzeyleri;

1. Engel türü için görme engelli, zihinsel engelli, ortopedik engelli ve işitme engelli,
2. Engel düzeyi için hafif, orta ve ağır,
3. Yaş için 0-6, 7-12, 13-17 ve 18 ve üstü,
4. Cinsiyet için kadın ve erkek,
5. Etnik köken için danışmanla aynı etnik köken ve etnik kökeni fark etmez şeklindedir.

Tanımlanan düzeylere ilişkin tercih fonksiyonu faktör düzeylerinin birbirlerinden bağımsız bir tercih edilme oranına sahip olduğunu varsayan kısmi fayda modeli olarak belirlenmiştir.

Engellilere yönelik tutumların oluşumunu konjoint analizi yardımıyla inceleyen diğer araştırmalarda farklı faktörler ve faktör düzeyleri kullanılabilir. Bunun nedeni farklı örneklem gruplarının olması ve farklı senaryoların ele alınmasıdır. Örneğin engellilere yönelik tutumların oluşumunu konjoint analizi ile inceleyen bazı araştırmalarda engellilere yönelik tutumlarla ilgili faktörler arasında eğitim düzeyine de yer verildiği görünmektedir. Bu araştırma okul psikolojik danışmanlarının okul ve benzeri kurumlarda engelli bireylerle çalışması bağlamında tasarlandığından yaş düzeyleri de bu bağlama göre tasarlanmıştır. Daha önce belirtildiği gibi konjoint analizinde faktörler arasında çelişki olması tasarımı anlamsız ve geçersiz kılabilir. Okul bağlamında incelenen bu çalışmada eğitim düzeyine yer vermek yaş faktörü ile anlamsız kombinasyonlar yaratacaktır (Örneğin: 0-6 yaşında lisans mezunu vb.).

Engel türü faktörüne ait belirlenen düzeyler ortopedik engelliler, görme engelliler, zihinsel engelliler ve işitme engelliler şeklindedir. Belirlenen bu 4 engel türünün dışında da engel türleri bulunduğu bilinmesine karşın faktör ve düzey sayısının artmasının güvenilirlik ve geçerliği düşüreceği bilindiğinden konuyla ilgili olarak birtakım önceliklere gidilmiştir. Bu anlamda engel türü için belirlenen bu faktörler öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde resmi okulları bulunan engel türleridir. Bunun yanı sıra ÖZİDA ve TUİK'in (2002) yapmış olduğu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de en sık görülen engel türleri ortopedik (%1.25), görme (%0.60), zihin (%0.48), dil ve konuşma (%0,38) ve işitme engellilerdir (%0,37). Buna karşın dil ve konuşma engelinin oluşma sebeplerinden ikisi işitme engellilik ve zihinsel engellilik olmaktadır. Ayrıca araştırmada ortaya konulan dil ve konuşma engellilerin frekansının %10,31'inin işitme engellilerden, %10,49'unun da zihinsel engellilerden oluştuğu bilinmektedir. Bu anlamda faktör düzeylerinin belirlenmesinde işitme engellilere öncelik verilmiştir.

Araştırmada planlanan toplama derleme yöntemi bütün özellik ve düzeylerin deneme kombinasyonlarını katılımcılara sunan full profil yöntemidir. Full profil yöntemine göre

tanımlanan değişken ve düzeyleri açısından oluşturulacak deneme kombinasyonu $4 \times 4 \times 3 \times 2 \times 2 = 192$ varsayımsal karttan oluşmakta olup katılımcıların bu sayıda kartı değerlendirmelerinin mümkün olmamaktadır. Bu anlamda istatistiksel paket programları aracılığıyla yapılan ortogonal tasarımda tanımlanan değişken ve düzeylerine ilişkin 16 adet analiz kartı ve geçerlilik için de 4 adet holdout kart oluşturulmuş ve Ek.2’de sunulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Tam profil yöntemine göre oluşturulan bu kartlarda yer alan özellik ve düzeyler katılımcılara hem sözlü hem de paragraf anlatımı aracılığıyla sunulmuş olup toplanan verilerde sıralama düzeyinde tercih ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılarla bireysel ve 5’li gruplar halinde görüşülmüştür. Öncelikle özellikler ve düzeylerine ilişkin açıklamalar yapılmış ve 16 adet analiz kartı ile birlikte 4 adet holdout kart karışık bir şekilde sunulmuştur. Katılımcılardan oluşturulan bu 20 kartı kendilerine verilen senaryoya göre değerlendirerek en çok arzu ettiklerinden en az arzu ettiklerine göre sıraya dizmeleri istenmiştir. Katılımcılara verilen senaryo şu şekildedir;

Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri vermek üzere göreve başladınız ve yöneticileriniz sizden hangi bireylerle çalışmak istediğinizi belirlemenizi istiyorlar. Size verilen her bir kartı birer “engelli birey” olarak değerlendiriniz ve bu kartları en çok çalışmak istediğiniz engelli bireyden en az çalışmak istediğiniz engelli bireye doğru ve en çok istediğiniz profil en üste gelecek şekilde sıraya diziniz.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcıların yaptıkları tercih sıralamaları bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her bir özelliğe ait oransal önem değerleri ve her bir düzeye ait fayda skorları istatistiksel paket programı yardımıyla hesaplanmıştır. Kurulan modelin tutarlığını ve geçerliğini ortaya koymak için hem analize hem de holdout kartlara ilişkin uyum iyiliği, Kendall’ın Tau’su aracılığı ile hesaplanmıştır. Konjoint analizinde önemlilik skorları arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını test etmek için t testine ilişkin varsayımların karşılanamaması nedeniyle başvuru yöntem Wilcoxon işaretli sıralar testi olmaktadır (Tano, Kamuanga, Faminow ve Swallow, 2003; Mahadevia, Shah, Leibman, Kleinman ve Dowd, 2004; Biesma, Pavlova, Merode ve Groot, 2007; Yue, Hall, Behe, Campbell, Dennis ve Lopez, 2010). Bu araştırmada bağlı önemlilik skorları arasındaki farklılıklar Wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığı ile test edilmiştir. Faktörlerin ikiyeşerli olarak karşılaştırılmasından 10 adet karşılaştırma ortaya çıkmış olup bunun gibi çoklu karşılaştırma durumlarında ortaya çıkan birinci tip (aslında olmayan bir bulgunun var gibi görünmesi) hatanın önüne geçmek için önerilen (Armstrong,

2014) Bonferroni düzeltmesi uygulanmış ve elde edilen bulguların manidarlık düzeyleri 0.05'ten 0.005'e indirgenmiştir ($p < 0,05/10 = 0,005$).

4. BULGULAR

4.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın problemini yanıtlamak amacıyla yapılan konjoint analizi sonuçlarını gösteren Tablo 4.1.'de faktörlere ilişkin bağıl önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlere Ait Bağıl Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,922		
Zihinsel		-2,458	4
İşitme		-,143	3
Görme		,803	2
Ortopedik		1,798	1
Engel Düzeyi	36,851		
Ağır		-3,196	3
Orta		,380	2
Hafif		2,816	1
Yaş	10,611		
0-6		-,068	4
7-12		,071	1
13-17		,010	2
18 ve Üstü		-,014	3
Cinsiyet	3,352		
Kadın		,059	1
Erkek		-,059	2
Etnik Köken	5,265		
Aynı		-,229	2
Fark Etmez		,229	1

Pearson's R : ,998, $p < 0,001$
Kendall's tau :1,000, $p < 0,001$
Kendall's tau for Holdouts :1,000, $p < 0,05$

Tablo 4.1.'de tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p < 0,001$) modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Yine, gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan

holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) Katılımcıların engel türleri içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler (1,798) olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler (.803) ve işitme engelliler (-,143) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü zihinsel engelliler (-2,458) olarak görülmektedir.
- b) Katılımcıların engel düzeyleri içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler (2,816) olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler (.380) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler (-3,196) olarak görülmektedir.
- c) Katılımcıların yaş düzeyleri içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (.071) olarak bulunmuş olup ardından 13-17 yaş (0,10) ve 18 ve üstü yaş (-,014) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,068) olarak görülmektedir.
- d) Katılımcıların cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı (.059) daha olumlu tutuma sahip olduğu görülmektedir.
- e) Katılımcıların etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikiye bölünmüş olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağıl Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik Köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
Z	-3,351	-13,301	-14,621	-13,714	-13,240	-14,610	-13,561	-12,502	-10,055	-,639
p	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,523

Tablo 4.2. incelendiğinde etnik köken ile cinsiyet faktörlerinin karşılaştırılması dışında diğer faktörler arasında bağıl önem skorları açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir

($p < 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.1.'de verilen bağıl önemlilik skorları incelendiğinde engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Engel türü faktörü diğer tüm faktörlerden,
- Engel düzeyi faktörü yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden ve
- Yaş faktörü cinsiyet ve etnik kökenden daha yüksek öneme sahiptir.
- Cinsiyet ve etnik köken faktörleri birbirleri ile benzer öneme sahip olup diğer tüm faktörlerden daha az öneme sahiptir.

4.2. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.3.'te katılımcıların cinsiyetlerine göre faktörlere ilişkin bağıl önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağıl Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Erkek			Kadın		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	42,370			44,951		
Zihinsel		-2,265	4		-2,586	4
İşitme		-,293	3		-,044	3
Görme		,677	2		,887	2
Ortopedik		1,881	1		1,743	1
Engel Düzeyi	37,709			36,282		
Ağır		-3,228	3		-3,174	3
Orta		,423	2		,351	2
Hafif		2,805	1		2,824	1
Yaş	10,603			10,616		
0-6		-,263	4		,061	1
7-12		,043	3		,053	2
13-17		,099	2		-,011	3
18 ve Üstü		,121	1		-,103	4
Cinsiyet	3,352			3,305		
Kadın		-,098	2		,163	1
Erkek		,098	1		-,163	2
Etnik Köken	5,895			4,847		
Aynı		-,230	2		-,229	2
Fark Etmez		,230	1		,229	1
Pearson's R	:	,998, $p < 0,001$,998, $p < 0,001$		
Kendall's tau	:	,979, $p < 0,001$,967, $p < 0,001$		
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, $p < 0,05$		1,000, $p < 0,05$		

Tablo 4.3.'te tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) hem erkek hem de kadın katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) hem kadın hem de erkek katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) Hem kadın hem de erkek katılımcıların engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- b) Hem kadın hem de erkek katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- c) Kadın katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş ($,061$) olarak bulunmuş olup ardından 7-12 yaş ($0,53$) ve 13-17 yaş ($-,011$) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş ($-,068$) olarak görünmektedir.
- d) Erkek katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında ise en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş ($,121$) olarak bulunmuş olup ardından 13-17 yaş ($,099$) ve 7-12 yaş ($,043$) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş ($-,243$) olarak görünmektedir.
- e) Kadın katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları bulunmuşken erkek katılımcıların erkeklere karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.
- f) Hem kadın hem de erkek katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem kadın hem de erkekler için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Cinsiyet	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"Kadın"	Z -2,917	-10,313	-11,325	-10,804	-10,123	-11,342	-10,793	-9,605	-7,744	-,729
	p ,004	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,466
"Erkek"	Z -1,750	-8,346	-9,234	-8,426	-8,554	-9,229	-8,282	-7,994	-6,427	-,164
	p ,080	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,869

Tablo 4.4.'te hem kadınlar hem de erkekler için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte hem kadın hem de erkek katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Ayrıca erkek katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık görünmemektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.3.'te verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde cinsiyetleri farklı okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Kadın katılımcılar için engel türü faktörü diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Erkek katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olup diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Hem kadın hem de erkek katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden daha önemlidir.
- Hem kadın hem de erkek katılımcılar için etnik köken ve cinsiyet faktörleri benzer öneme sahip olup diğer bütün faktörlerden daha az öneme sahiptir.

4.3. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.5.'te katılımcıların yaş düzeylerine göre faktörlere ilişkin bağlı önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.5. Farklı Yaş Grubunda Olan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	21-25 Yaş			26-30 Yaş			31-35 Yaş			36 ve Üstü		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,157			48,365			39,546			41,421		
Zihinsel		-2,729	4		-2,138	4		-2,153	4		-2,429	4
İşitme		-,259	3		-,090	3		,153	2		-,077	3
Görme		1,332	2		,513	2		,024	3		,342	2
Ortopedik		1,657	1		1,715	1		1,976	1		2,163	1
Engel Düzeyi	39,019			30,887			44,846			34,792		
Ağır		-3,425	3		-2,667	3		-3,957	3		-2,881	3
Orta		,360	2		,397	2		,551	2		,290	2
Hafif		3,065	1		2,269	1		3,406	1		2,591	1
Yaş	9,707			11,740			9,957			12,551		
0-6		,132	2		-,179	4		-,137	4		-,327	4
7-12		,172	1		,067	2		,008	2		-,102	3
13-17		-,084	3		,013	3		-,121	3		,347	1
18 ve Üstü		-,220	4		,099	1		,250	1		,082	2
Cinsiyet	3,588			2,764			3,559			3,499		
Kadın		,140	1		,016	1		-,032	2		-,033	2
Erkek		-,140	2		-,016	2		,032	1		,033	1
Etnik Köken	4,528			6,244			2,092			7,737		
Aynı		-,199	2		-,345	2		,024	1		-,293	2
Fark Etmez		,199	1		,345	1		-,024	2		,293	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001		,997, p<0,001			,998, p<0,001			,997, p<0,001		
Kendall's tau :	:	,983, p<0,001		,975, p<0,001			,967, p<0,001			,975, p<0,001		
Kendall's tau for holdouts :		1,000, p<0,05		1,000, p<0,05			1,000, p<0,05			1,000, p<0,05		

Tablo 4.5.'te tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p < 0,001$) bütün yaş gruplarındaki katılımcılar modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p < 0,05$) bütün yaş gruplarındaki katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) 21-25, 26-30 ve 36 ve üstü yaş aralıklarındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- b) 31-36 yaş aralığındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engellilerde olmakla birlikte ardından işitme engelliler ve görme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- c) Bütün yaş aralığındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- d) 21-25 yaş aralığındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (.172) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 0-6 yaş (0,132) ve 13-17 yaş (-,084) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş (-,220) olarak görünmektedir.
- e) 36 ve üstü yaş aralığındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş 13-17 yaş (.347) olarak bulunmuş olup ardından 18 ve üstü yaş (.082) ve 7-12 yaş (-,102) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,327) olarak görünmektedir.
- f) 26-30 ve 31-35 yaş aralıklarındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş 18 ve üstü yaş olup ardından sırasıyla 7-12 ve 13-17 yaş düzeyleri gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş olarak görünmektedir.

- g) 21-25 ve 26-30 yaş aralığındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları bulunmuşken 31-35 ve 36 ve üstü yaş aralığındaki katılımcıların erkeklere karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görülmektedir.
- h) 21-25, 26-30 ve 36 ve üstü yaş aralıklarındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülmektedir.
- i) 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların ise engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında danışmanla aynı etnik kökenden olması seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla her bir yaş grubu için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır (0,05/10=0,005). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağıl Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Yaş	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"21-25"	Z -1,630 p ,103	Z -9,137 p ,000	Z -9,830 p ,000	Z -9,507 p ,000	Z -9,635 p ,000	Z -9,943 p ,000	Z -9,571 p ,000	Z -8,065 p ,000	Z -6,921 p ,000	Z -,349 p ,727
"26-30"	Z -3,471 p ,001	Z -6,818 p ,000	Z -7,626 p ,000	Z -6,918 p ,000	Z -5,803 p ,000	Z -7,511 p ,000	Z -6,354 p ,000	Z -6,527 p ,000	Z -4,686 p ,000	Z -1,094 p ,274
"31-35"	Z -,324 p ,746	Z -4,313 p ,000	Z -4,763 p ,000	Z -4,861 p ,000	Z -4,863 p ,000	Z -4,862 p ,000	Z -4,861 p ,000	Z -4,145 p ,000	Z -4,861 p ,000	Z -2,243 p ,025
36 ve Üstü	Z -1,216 p ,224	Z -5,421 p ,000	Z -6,094 p ,000	Z -5,357 p ,000	Z -4,945 p ,000	Z -5,950 p ,000	Z -5,134 p ,000	Z -5,676 p ,000	Z -3,371 p ,001	Z -2,098 p ,036

Tablo 4.6.'da her bir yaş grubu için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında faktörler arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir (p<0,005). Bununla birlikte bütün yaş gruplarındaki katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken faktörleri arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (p>0,005). Ayrıca "21-25", "31-35" ve "36 ve üstü" yaş aralıklarındaki katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi faktörleri arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir (p>0,005). Bu bağlamda Tablo 4.5.'te sunulan bağıl önem skorları incelendiğinde farklı yaş gruplarındaki okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda;

- a) "26-30" yaş aralığındaki katılımcılar için engel türü diğer bütün faktörlerden daha önemlidir.
- b) "21-25", "31-35" ve "36 ve üstü" yaş aralığındaki katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden daha önemlidir.
- c) Bütün yaş aralığındaki katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- d) Bütün yaş aralığındaki katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken birbirine benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha az öneme sahiptir.

4.4. Eğitim Düzeylerine Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme Ve Bu Faktörlerin Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.7.'de farklı eğitim düzeylerindeki okul psikolojik danışmanlarının faktörlere ilişkin bağıl önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Eğitim Düzeyleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Lisans			Lisans Üstü		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,260			48,924		
Zihinsel		-2,318	4		-3,515	4
İşitme		-,170	3		,059	3
Görme		,864	2		,346	2
Ortopedik		1,625	1		3,110	1
Engel Düzeyi	37,576			31,370		
Ağır		-3,228	3		-2,500	3
Orta		,389	2		,309	2
Hafif		2,899	1		2,191	1
Yaş	10,719			9,790		
0-6		-,036	3		-,309	4
7-12		,105	1		-,184	3
13-17		,099	2		,059	2
18 ve Üstü		-,073	4		,434	1
Cinsiyet	3,506			2,187		
Kadın		,071	1		-,037	2
Erkek		-,071	2		,037	1
Etnik Köken	4,939			7,728		
Aynı		-,202	2		-,430	2
Fark Etmez		,202	1		,430	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001			,998, p<0,001	
Kendall's tau	:	,967, p<0,001			,983, p<0,001	
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05			1,000, p<0,05	

Tablo 4.7.'de tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) bütün eğitim düzeylerindeki katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) bütün eğitim düzeylerindeki katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- Hem lisans hem de lisansüstü eğitim almış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görülmektedir.
- Hem lisans hem de lisansüstü eğitim almış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip

oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.

- c) Lisans eğitimi almış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (,105) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 13-17 yaş (0,99) ve 0-6 yaş (-,036) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş (-,073) olarak görünmektedir.
- d) Lisansüstü eğitim almış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş (,434) olarak bulunmuş olup ardından 13-17 yaş (,059) ve 7-12 yaş (-,184) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,309) olarak görünmektedir.
- e) Lisans eğitimi almış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları bulunmuşken lisansüstü eğitim almış olan katılımcıların erkeklere karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- f) Hem lisans hem de lisansüstü eğitim almış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.8.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Farklı Eğitim Düzeylerindeki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Eğitim Düzeyi	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet -Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"Lisans"	Z -2,596 p ,009	-12,415 ,000	-13,718 ,000	-12,958 ,000	-12,470 ,000	-13,739 ,000	-12,904 ,000	-11,584 ,000	-9,751 ,000	-,333 ,739
Lisansüstü	Z -2,531 p ,011	-4,767 ,000	-5,088 ,000	-4,591 ,000	-4,441 ,000	-5,013 ,000	-4,155 ,000	-4,783 ,000	-2,693 ,007	-2,746 ,006

Tablo 4.8.'de hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Ayrıca lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar için yaş ile etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık görünmemektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.7.'de verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde farklı eğitim düzeylerindeki okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda;

- Hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Yaş faktörü lisans düzeyi katılımcılar için etnik köken ve cinsiyet faktöründen daha önemli bir faktörken lisanüstü katılımcılar için sadece cinsiyetten daha önemlidir.
- Lisans düzeyi katılımcılar için etnik köken ve cinsiyet faktörleri en az öneme sahip faktördür.
- Lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılar için cinsiyet faktörü en az öneme sahip faktördür.

4.5. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.9.'da katılımcıların özel eğitim dersi alıp almamalarına göre faktörlere ilişkin bağlı önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.9. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Ders Alan			Ders Almayan		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,756			44,426		
Zihinsel		-2,498	4		-2,337	4
İşitme		-,102	3		-,271	3
Görme		,884	2		,559	2
Ortopedik		1,716	1		2,049	1
Engel Düzeyi	37,881			33,718		
Ağır		-3,295	3		-2,896	3
Orta		,405	2		,304	2
Hafif		2,890	1		2,592	1
Yaş	10,590			10,675		
0-6		-,006	2		-,257	4
7-12		,071	1		,073	2
13-17		-,040	4		,163	1
18 ve Üstü		-,025	3		,021	3
Cinsiyet	3,061			4,236		
Kadın		,070	1		,024	1
Erkek		-,070	2		-,024	2
Etnik Köken	4,713			6,945		
Aynı		-,211	2		-,283	2
Fark Etmez		,211	1		,283	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001			,999, p<0,001	
Kendall's tau	:	,983, p<0,001			,967, p<0,001	
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05			1,000, p<0,05	

Tablo 4.9.'da tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) hem özel eğitim dersi almış hem de almamış olan katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) hem özel eğitim dersi almış hem de almamış katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- Hem özel eğitim dersi almış hem de almamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- Hem özel eğitim dersi almış hem de almamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip

oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.

- c) Özel eğitim dersi almış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (.071) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 0-6 yaş (0,006) ve 18 ve üstü yaş (-,025) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 13-17 yaş (-,040) olarak görünmektedir.
- d) Özel eğitim dersi almamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında ise en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 13-17 yaş (.163) olarak bulunmuş olup ardından 7-12 yaş (.07,) ve 18 ve üstü yaş (.021) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,257) olarak görünmektedir.
- e) Hem özel eğitim dersi almış hem de almamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- f) Hem özel eğitim dersi almış hem de almamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem özel eğitim dersi almış hem de almamış katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikiyeşerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.10.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Özel Eğitim Dersi Alma	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet	
"Aldım"	Z p	-2,655 ,008	-11,515 ,000	-12,674 ,000	-11,943 ,000	-11,552 ,000	-12,654 ,000	-12,008 ,000	-10,859 ,000	-9,294 ,000	-1,097 ,273
"Almadım"	Z p	-2,167 ,030	-6,620 ,000	-7,285 ,000	-6,679 ,000	-6,461 ,000	-7,319 ,000	-6,272 ,000	-6,170 ,000	-4,064 ,000	-,358 ,720

Tablo 4.10.'da hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte hem ders almış hem de almamış olan katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.9.'da verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde özel eğitim dersi alan ve almayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- Hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip olup her ikisi de diğer faktörlerden daha az önemlidir.

4.6. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.11.'de katılımcıların okul türüne göre faktörlere ilişkin bağlı önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.11. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	İlkokul			Ortaokul			Lise			Özel Eğitim		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	42,423			42,954			46,031			46,320		
Zihinsel		-2,483	4		-2,052	4		-2,729	4		-3,000	4
İşitme		-,275	3		,144	3		,194	3		-,523	3
Görme		,678	2		,776	2		,824	2		1,182	2
Ortopedik		2,081	1		1,131	1		2,099	1		2,341	1
Engel Düzeyi	37,076			39,481			34,267			34,065		
Ağır		-3,259	3		-3,405	3		-2,923	3		-2,995	3
Orta		,363	2		,406	2		,400	2		,304	2
Hafif		2,896	1		2,999	1		2,523	1		2,691	1
Yaş	10,025			9,964			12,541			9,957		
0-6		,158	1		-,067	4		-,194	4		-,417	4
7-12		,064	2		,049	2		,088	2		,121	2
13-17		-,072	3		,062	1		,007	3		,091	3
18 ve Üstü		-,150	4		-,044	3		,099	1		,205	1
Cinsiyet	3,670			3,183			3,337			3,010		
Kadın		,124	1		,044	1		,014	1		,023	1
Erkek		-,124	2		-,044	2		-,014	2		-,023	2
Etnik Köken	6,806			4,419			3,824			6,648		
Aynı		-,262	2		-,233	2		-,099	2		-,405	2
Fark Etmez		,262	1		,233	1		,099	1		,405	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001		,996, p<0,001			1,000 p<0,001			,998, p<0,001		
Kendall's tau :	:	,967, p<0,001		,967, p<0,001			,967, p<0,001			,979, p<0,001		
Kendall's tau for holdouts :	:	1,000, p<0,05		1,000, p<0,05			1,000, p<0,05			1,000, p<0,05		

Tablo 4.11.'de tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'in tau değeri ($p < 0,001$) bütün okul türlerindeki katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'in tau değerine bakıldığında ($p < 0,05$) bütün okul türlerindeki katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) Bütün okul türleri için katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- b) Bütün okul türleri için katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- c) İlkokulda çalışan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş ($,158$) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 7-12 yaş ($,064$) ve 13-17 yaş ($-,072$) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş ($-,150$) olarak görünmektedir.
- d) Ortaokulda çalışan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında ise en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 13-17 yaş ($,062$) olarak bulunmuş olup ardından 7-12 yaş ($,049$) ve 18 ve üstü yaş ($-,044$) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş ($-,067$) olarak görünmektedir.
- e) Lise ve özel eğitimle ilgili bir okul ya da kurumda çalışan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 7-12 yaş ve 13-17 yaş gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş olarak görünmektedir.
- f) Bütün okul türleri için katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.

g) Bütün okul türleri için katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek her bir okul türünde çalışan katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikiyeşerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır (0,05/10=0,005). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.12.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağıl Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Okul Türü	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet	
"İlkokul"	Z	-1,209	-7,407	-8,018	-7,034	-7,491	-8,115	-7,129	-6,490	-4,331	-,511
	p	,227	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,609
"Ortaokul"	Z	-1,530	-7,927	-8,460	-8,193	-8,217	-8,545	-8,160	-7,153	-6,329	-,209
	p	,126	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,834
"Lise"	Z	-2,525	-6,034	-7,325	-7,079	-5,662	-7,168	-7,016	-6,534	-6,356	-,503
	p	,012	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,615
"Özel Eğitim Okulu"	Z	-1,537	-4,919	-5,013	-4,744	-4,370	-4,937	-4,376	-4,541	-2,538	-1,129
	p	,124	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,011	,259

Tablo 4.12.'de her bir okul türünde çalışan katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte bütün okul türlerindeki katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri arasında ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Ayrıca özel eğitim okulunda çalışan katılımcılar için yaş ile etnik köken faktörleri arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bağlamda Tablo 4.11.'de verilen bağıl önemlilik skorları incelendiğinde farklı okul türlerinde çalışan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Bütün okul türlerindeki katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- İlkokul, ortaokul ve lisede çalışan katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- Özel eğitim okulunda çalışan katılımcılar için yaş ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip olmakla birlikte yaş faktörü cinsiyet faktöründen daha önemlidir.

- d) İlkokul, ortaokul ve lisede çalışan katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer faktörlerden daha az öneme sahiptir.

4.7. Engelli Yakınlarının Olup Olmamasına Göre Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.13.'te katılımcıların engelli yakınlarının olup olmamasına göre faktörlere ilişkin bağıl önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.13. Engelli Yakını Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağıl Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Engelli Yakını Olan			Engelli Yakını Olmayan		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	42,342			44,531		
Zihinsel		-2,259	4		-2,535	4
İşitme		-,534	3		,007	3
Görme		,926	2		,756	2
Ortopedik		1,867	1		1,771	1
Engel Düzeyi	37,186			36,721		
Ağır		-3,251	3		-3,175	3
Orta		,422	2		,363	2
Hafif		2,829	1		2,811	1
Yaş	11,539			10,253		
0-6		-,188	4		-,021	4
7-12		,0201	1		,021	1
13-17		,022	2		,006	2
18 ve Üstü		-,034	3		-,006	3
Cinsiyet	4,032			3,089		
Kadın		,046	1		,064	1
Erkek		-,046	2		-,064	2
Etnik Köken	4,901			5,405		
Aynı		-,216	2		-,234	2
Fark Etmez		,216	1		,234	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001		,999, p<0,001		
Kendall's tau	:	,983, p<0,001		,967, p<0,001		
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05		1,000, p<0,05		

Tablo 4.13.'te tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için

Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) Hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- b) Hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- c) Hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 13-17 yaş ve 18 ve üstü yaş gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş olarak görünmektedir.
- d) Hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- e) Hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.14.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Engelli Yakını Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Engelli Yakını	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"Var"	Z -1,526 p ,127	-6,771 ,000	-7,467 ,000	-7,212 ,000	-6,736 ,000	-7,572 ,000	-7,297 ,000	-6,094 ,000	-5,842 ,000	-,132 ,895
"Yok"	Z -3,013 p ,003	-11,442 ,000	-12,566 ,000	-11,687 ,000	-11,406 ,000	-12,514 ,000	-11,425 ,000	-10,983 ,000	-8,201 ,000	-,659 ,510

Tablo 4.14.'te hem engelli yakını bulunan hem de bulunmayan katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte hem engelli yakını olan hem de olmayan katılımcılar için cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.13.'te verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde engelli bir yakını bulunan ve bulunmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Engelli yakını olmayanlar için engel türü en önemli faktördür.
- Engelli yakını olanlar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Hem engelli yakını olan hem de olmayanlar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- Hem engelli yakını olan hem de olmayanlar için cinsiyet ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip faktörler olmakla birlikte diğer faktörlerden daha az önemlidir.

4.8. Engelli Bireylerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.15.'te katılımcıların daha önce engelli bireylerle çalışma deneyiminin olup olmamasına göre faktörlere ilişkin bağlı önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.15. Engellilerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Deneyimi Olan			Deneyimi Olmayan		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,571			44,801		
Zihinsel		-2,339	4		-2,756	4
İşitme		-,230	3		,072	3
Görme		,748	2		,943	2
Ortopedik		1,821	1		1,741	1
Engel Düzeyi	36,764			37,068		
Ağır		-3,165	3		-3,273	3
Orta		,406	2		,314	2
Hafif		2,759	1		2,959	1
Yaş	10,975			9,699		
0-6		-,089	4		-,015	2
7-12		,063	1		,093	1
13-17		,031	2		-,042	4
18 ve Üstü		-,005	3		-,036	3
Cinsiyet	3,263			3,573		
Kadın		,040	1		,107	1
Erkek		-,040	2		-,107	2
Etnik Köken	5,427			4,860		
Aynı		-,238	2		-,206	2
Fark Etmez		,238	1		,206	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001			,999, p<0,001	
Kendall's tau	:	1,000, p<0,001			1,000, p<0,001	
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05			1,000, p<0,05	

Tablo 4.15.'te tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- Hem engellilerle çalışma deneyimi olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- Hem engellilerle çalışma deneyimi olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu

tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.

- c) Engellilerle çalışma deneyimi olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (.063) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 13-17 yaş (.031) ve 18 ve üstü yaş (-,005) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,089) olarak görünmektedir.
- d) Engellilerle çalışma deneyimi olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (.093) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 0-6 yaş (-,015) ve 18 ve üstü yaş (-,036) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 13-17 yaş (-,042) olarak görülmektedir.
- e) Hem engellilerle çalışma deneyimi olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- f) Hem engellilerle çalışma deneyimi olan hem de olmayan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem çalışma deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikiyeşerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır (0,05/10=0,005). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.16.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. Engellilerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağıl Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Deneyim	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet - Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"Evet"	Z -2,773 p ,006	-10,998 ,000	-12,336 ,000	-11,480 ,000	-10,822 ,000	-12,323 ,000	-11,448 ,000	-10,648 ,000	-8,508 ,000	-1,166 ,244
"Hayır"	Z -1,871 p ,061	-7,508 ,000	-7,872 ,000	-7,542 ,000	-7,679 ,000	-7,867 ,000	-7,285 ,000	-6,555 ,000	-5,378 ,000	-,611 ,541

Tablo 4.16.'da hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağıl önemlilik

skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p<0,005$). Bununla birlikte hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri arasında ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağıl önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.15.'te verilen bağıl önemlilik skorları incelendiğinde engellilerle çalışma deneyimi olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- a) Hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- b) Hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar açısından yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- c) Hem deneyimi olan hem de olmayan katılımcılar açısından cinsiyet ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer bütün faktörlerden daha az önemlidir.

4.9. Daha Önce Engellilere Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.17.'de katılımcıların daha önce engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışma değişkenine göre faktörlere ilişkin bağıl önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.17. Daha Önce Engellilere Yönelik Hizmet Veren Bir Okul ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	Çalışmış Olan			Çalışmamış Olan		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	43,833			44,044		
Zihinsel		-2,368	4		-2,581	4
İşitme		-,115	3		-,183	3
Görme		,771	2		,848	2
Ortopedik		1,711	1		1,917	1
Engel Düzeyi	37,349			36,171		
Ağır		-3,209	3		-3,178	3
Orta		,381	2		,378	2
Hafif		2,829	1		2,799	1
Yaş	10,632			10,582		
0-6		-,097	4		-,028	4
7-12		,094	1		,041	1
13-17		,037	2		-,026	3
18 ve Üstü		-,034	3		,014	2
Cinsiyet	3,035			3,784		
Kadın		,044	1		,079	1
Erkek		-,044	2		-,079	2
Etnik Köken	5,151			5,420		
Aynı		-,236	2		-,220	2
Fark Etmez		,236	1		,220	1
Pearson's R	:	,997, p<0,001			,999, p<0,001	
Kendall's tau	:	,967, p<0,001			,983, p<0,001	
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05			1,000, p<0,05	

Tablo 4.17.'de tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- a) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.

- b) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- c) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışmış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (,094) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 13-17 yaş (,037) ve 18 ve üstü yaş (-,034) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,097) olarak görünmektedir.
- d) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışmamış olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (,041) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 18 ve üstü yaş (,014) ve 13-17 yaş (-,026) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,028) olarak görülmektedir.
- e) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- f) Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır ($0,05/10=0,005$). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.18.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. Daha Önce Engellilere Yönelik Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Çalışma	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet -Engel Türü	Etnik Köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"Evet"	Z -2,539 p ,011	-10,221 ,000	-11,215 ,000	-10,486 ,000	-10,130 ,000	-11,166 ,000	-10,374 ,000	-9,713 ,000	-7,673 ,000	-,769 ,442
"Hayır"	Z -2,220 p ,026	-8,509 ,000	-9,409 ,000	-8,867 ,000	-8,525 ,000	-9,438 ,000	-8,751 ,000	-7,901 ,000	-6,583 ,000	-,117 ,907

Tablo 4.18.'de hem çalışmış hem de çalışmamış olan katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri arasında ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.17.'de verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışan ve çalışmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar açısından yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- Hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar açısından cinsiyet ve etnik köken faktörleri benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer bütün faktörlerden daha az önemlidir.

4.10. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemini yanıtlamak amacıyla yapılan analiz sonuçlarını gösteren Tablo 4.19.'da katılımcıların deneyim sürelerine göre faktörlere ilişkin bağlı önemlilik skorları ve faktör düzeylerine ilişkin fayda skorları sunulmuştur. Ayrıca faktör düzeyleri içerisinde en olumlu ve en az olumlu faktör düzeylerini belirten sıralamaya yer verilmiştir.

Tablo 4.19. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Ele Alınan Faktörlere İlişkin Bağlı Önemlilik ve Fayda Skorları

Faktör ve Düzeyleri	0-5 Yıl			6-15 Yıl			16 ve Üstü		
	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra	Önem Skoru	Fayda Skoru	Sıra
Engel Türü	44,331			42,181			45,024		
Zihinsel		-2,507	4		-2,121	4		-2,848	4
İşitme		-,290	3		,352	2		-,280	3
Görme		1,142	2		-,121	3		,682	2
Ortopedik		1,655	1		1,890	1		2,447	1
Engel Düzeyi	37,072			38,072			33,122		
Ağır		-3,250	3		-3,250	3		-2,773	3
Orta		,370	2		,453	2		,292	2
Hafif		2,880	1		2,797	1		2,481	1
Yaş	10,150			10,714			13,088		
0-6		,005	2		-,167	4		-,295	4
7-12		,128	1		,004	3		-,121	3
13-17		-,042	3		,008	2		,318	1
18 ve Üstü		-,091	4		,155	1		,098	2
Cinsiyet	3,402			3,205			3,355		
Kadın		,112	1		-,013	2		-,106	2
Erkek		-,112	2		,013	1		,106	1
Etnik Köken	5,046			5,829			5,410		
Aynı		-,206	2		-,307	2		-,208	2
Fark Etmez		,206	1		,307	1		,208	1
Pearson's R	:	,998, p<0,001		,997, p<0,001			,998, p<0,001		
Kendall's tau	:	1,000, p<0,001		,967, p<0,001			,983, p<0,001		
Kendall's tau for holdouts	:	1,000, p<0,05		1,000, p<0,05			1,000, p<0,05		

Tablo 4.19.'da tercih değerlendirmelerini kestiren modelin ne kadar tutarlı olduğuna ilişkin hesaplanan Kendall'ın tau değeri ($p<0,001$) deneyim sürelerine göre bütün katılımcılar açısından modelin tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gözlenen ve kestirimi yapılan tercih sıralamaları arasındaki tutarlılığa ilişkin hesaplanan holdout kartlar için Kendall'ın tau değerine bakıldığında ($p<0,05$) deneyim sürelerine göre bütün katılımcılar açısından kurulan modelin tutarlı ve geçerli bir model olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda her bir faktöre ait alt boyutlar ele alınıp fayda skorları açısından incelenmiştir. Buna göre;

- 0-5 yıl arası deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından görme engelliler ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.
- 6-15 yıl arası ve 16 ve üstü yıl deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip

oldukları engel türü ortopedik engelliler olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla işitme engelliler ve görme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü ise zihinsel engelliler olarak görünmektedir.

- c) Deneyim sürelerine göre bütün katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi hafif düzey engelliler olarak bulunmuş olup ardından orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları engel düzeyi ağır düzey engelliler olarak görünmektedir.
- d) 0-5 yıl arası deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 7-12 yaş (,128) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 0-6 yaş (,005) ve 13-17 yaş (-,042) gelmekte ve en az olumlu tutum 18 ve üstü yaş (-,091) düzeyinde görünmektedir.
- e) 6-15 yıl arası deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş (,155) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 13-17 yaş (,008) ve 7-12 yaş (,004) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,167) olarak görünmektedir.
- f) 16 ve üstü yıl deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında yaş içerisinde sıralama açısından en olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 13-17 yaş (,318) olarak bulunmuş olup ardından sırasıyla 18 ve üstü yaş (,098) ve 7-13 yaş (-,121) gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip oldukları yaş düzeyi 0-6 yaş (-,295) olarak görünmektedir.
- g) 0-5 yıl arası deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından kadınlara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- h) 6-15 yıl ve 16 ve üstü yıl deneyime sahip olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet içerisinde sıralama açısından erkeklere karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.
- i) Deneyim süreleri açısından bütün katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında etnik köken içerisinde sıralama açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesi seçeneğine karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları görünmektedir.

Bu faktörlere ait bağıl önem skorları arasındaki farklılıkları incelemek amacıyla bütün deneyim sürelerindeki katılımcılar için Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmış olup faktörler ikiye ayrılarak karşılaştırılmıştır. Faktörlerin karşılaştırılmasında 10 farklı test yapılmış olup

birinci tip hatayı önlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır (0,05/10=0,005). Yapılan karşılaştırmaların sonuçları Tablo 4.20.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.20. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Ele Alınan Faktörlerin Bağlı Önem Skorları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Deneyim Süresi	Engel Düzeyi - Engel Türü	Yaş - Engel Türü	Cinsiyet -Engel Türü	Etnik köken - Engel Türü	Yaş - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Engel Düzeyi	Etnik Köken - Engel Düzeyi	Cinsiyet - Yaş	Etnik Köken - Yaş	Etnik Köken - Cinsiyet
"0-5 Yıl"	Z -2,703 p ,007	Z -10,902 p ,000	Z -11,845 p ,000	Z -11,194 p ,000	Z -11,007 p ,000	Z -11,860 p ,000	Z -11,069 p ,000	Z -9,807 p ,000	Z -7,935 p ,000	Z -,025 p ,980
6-15 Yıl	Z -1,144 p ,253	Z -6,250 p ,000	Z -6,993 p ,000	Z -6,376 p ,000	Z -6,363 p ,000	Z -7,063 p ,000	Z -6,462 p ,000	Z -6,276 p ,000	Z -4,803 p ,000	Z -,470 p ,638
16 ve Üstü	Z -1,732 p ,083	Z -4,356 p ,000	Z -5,013 p ,000	Z -4,781 p ,000	Z -3,744 p ,000	Z -4,826 p ,000	Z -4,451 p ,000	Z -4,602 p ,000	Z -3,980 p ,000	Z -1,315 p ,188

Tablo 4.20.'de bütün deneyim sürelerindeki katılımcılar için ayrı ayrı incelenen faktörler arası karşılaştırmaların sonuçlarına bakıldığında, faktörler arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p < 0,005$). Bununla birlikte deneyim sürelerine göre bütün katılımcılar için engel türü ile engel düzeyi faktörleri arasında ve cinsiyet ile etnik köken faktörleri arasında bağlı önemlilik skorları açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,005$). Bu bağlamda Tablo 4.19.'da verilen bağlı önemlilik skorları incelendiğinde farklı deneyim sürelerine sahip okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda;

- Deneyim süreleri açısından bütün katılımcılar için engel türü ve engel düzeyi faktörleri birbirine benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha önemlidir.
- Deneyim süreleri açısından bütün katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.
- Deneyim süreleri açısından bütün katılımcılar için cinsiyet ve etnik köken faktörü birbirine benzer öneme sahip olmakla birlikte diğer tüm faktörlerden daha az önemlidir.

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü, engel düzeyi, yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin ne kadar öneme sahip olduğu ve katılımcıların bu faktörlerin düzeylerine ilişkin tutumlarının nasıl olduğu araştırılmıştır. Daha önce belirtildiği gibi engellilere yönelik tutumların oluşumunu konjoint analizi yardımıyla inceleyen diğer araştırmalarda farklı faktörler ve faktör düzeyleri kullanılabilir. Engellilere yönelik tutumların oluşumunu konjoint analizi ile inceleyen her bir araştırmanın birbirinden farklı faktörlere yer vermesi bulguları bütün olarak karşılaştırmayı engellese de benzer faktör ve düzeylere ilişkin bulgular değerlendirilebilir. Bu anlamda diğer araştırmalarda bulunan benzer faktör ve düzeylere ilişkin bulgular aşağıda tartışılmaktadır.

5.1.1. Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Elde Edilen Bulguların Tartışma ve Yorumu

Okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda elde edilen bulguların tartışılmasında her bir faktör ayrı ayrı ele alınmış olup aşağıda verilmiştir.

5.1.1.1. Engel Türü

Bu araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türünün diğer bütün faktörlerden anlamlı düzeyde daha önemli olduğu bulunmuştur. Bu bulgu farklı faktör ve düzeylerini ele alsalar da engellilere yönelik tutumların oluşumunu inceleyen diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Engel türü değişkeni Tsang, Chan ve Chan (2004), Rosenthal, Chan ve Livneh (2006) ve Parashar, Chan ve Leirerer'in (2008) yapmış olduğu çalışmalarda engellilere yönelik tutumların oluşumunda en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte Wong ve diğerlerinin (2004) yapmış olduğu çalışmada engel türü ve yaş en önemli faktörler olup bu faktörlerin arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Wang, Thomas, Chan ve Cheing'in (2003) çalışmasında ise tutumların oluşumunda Amerika'lı öğrenciler için en önemli faktör olarak engel türü bulunmuşken, Tayvan'lı öğrenciler açısından engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörler olup aralarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın bulgularında okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarında engel türü içerisinde en olumlu tutum ortopedik engellilere yönelik

olupardından sırasıyla görme ve işitme engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip olan engel türü zihinsel engelliler olarak görülmektedir. Tsang, Chan ve Chan (2004), Wang, Thomas, Chan ve Cheing (2003) ve Wong ve diğerlerinin (2004) yaptığı çalışmalarda ortopedik engellilerin en avantajlı engel türü olduğu bulunurken, zihinsel engellilerin ortopedik engellilere göre daha dezavantajlı oldukları görülmektedir. Bununla birlikte Parashar, Chan ve Leirerer'in (2008) yapmış olduğu çalışmada da görme engellilerin zihinsel engellilerden daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmektedir. Engellilere yönelik tutumların konjoint analizi yardımıyla incelendiği araştırmalarda birbirinden farklı engel türleri ele alınmakta olup ortopedik, görme, işitme ve zihinsel engellileri bir arada ele alan başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın bulguları sadece konjoint analizi ile yapılan çalışmalara değil engel türü içeren diğer tutum çalışmaları ile bazı açılardan benzerlik göstermektedir. Lifshitz ve Glaubman'ın (2002) yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının engelli bireylerin entegrasyonunda en istekli oldukları engel türünün ortopedik ve duyuşal engelliler olduğu, en az istekli oldukları grubun da zihinsel engelliler olduğu görülmektedir. Bunlardan Furnham ve Pendred (1983) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların fiziksel engellilere karşı zihinsel engellilerden daha olumlu tutumlara sahip olduğunu belirtmektedir. Alghazo ve Gaad'ın (2004) Birleşik Arap Emirlikleri'nde çalışan öğretmenlerin engelli bireylerin kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını incelediği çalışmada öğretmenlerin en kabul edici oldukları engel türünün fiziksel engelliler olduğu fiziksel engel türleri içerisinde de görme engelliler işitme engellilerden daha olumlu olarak algılanmakta ve en az kabul edici tutumlar zihinsel engellilerde görülmektedir. Forlin'in (1995) okul müdürlerinin ve öğretmenlerin engelli bireylerin kaynaştırılmasına yönelik tutumlarını incelediği çalışmada katılımcıların fiziksel engellileri zihinsel engellilerden daha kabul edici buldukları görülmektedir. Ayrıca Choi ve Lam'ın (2001) engellilere yönelik tutumları incelediği çalışmada Koreli öğrencilerin fiziksel engelli bireylere zihinsel engelli bireylerden daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür. Yukarıda belirtilen çalışmalarla benzer sonuçların elde edilmiş olması araştırmanın diğer çalışmaları desteklediğini göstermektedir.

5.1.1.2. Engel Düzeyi

Araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının oluşumunda engel düzeyi faktörü yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden anlamlı düzeyde daha yüksek öneme sahip olup engel türü faktöründen sonra en önemli faktör olarak bulunmuştur. Farklı faktörleri ve faktör düzeylerini barındırmasına karşın bu bulgu Wang, Thomas, Chan ve Cheing'in (2003) konjoint analizi yardımıyla engellilere yönelik

tutumların oluşumunu incelediği çalışma ile bazı açılardan benzerlik göstermektedir. Araştırmacıların yapmış olduğu çalışmada Amerika'lı öğrencilerin tutumlarının oluşumunda engel düzeyi engel türünden anlamlı düzeyde daha az önemli faktör olup cinsiyetten daha önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Bununla birlikte Amerika'lı grupta engel düzeyi faktörü ile yaş faktörü arasında önemlilik açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Tayvan'lı öğrencilerde ise engel düzeyi yaş ve cinsiyet faktörlerinden anlamlı düzeyde daha önemli bir faktör olurken engel türü ile engel düzeyi arasında önemlilik açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın bulgularında okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle ilgili çalışmaya yönelik tutumlarında engel düzeyi içerisinde en olumlu tutum sıralama açısından hafif düzey engellilerde olup ardından sırasıyla orta düzey engelliler gelmekte ve en az olumlu tutuma sahip olunanların ise ağır düzey engelliler olduğu görülmektedir. Wang, Thomas, Chan ve Cheing'in (2003) çalışmalarında engel düzeyi açısından hafif düzey engellilere yönelik tutumların en olumlu olduğu, en az olumlu tutuma sahip olunan düzeyin ise ağır düzey engelliler olarak görülmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada ortaya konan bulgular Wang, Thomas, Chan ve Cheing'in araştırma bulgularını destekler şekildedir.

Araştırmanın bulguları konjoint analizi ile yapılan çalışmaların dışında engel düzeyini ele alan tutum çalışmalarından bazıları ile benzerlik göstermektedir. Örneğin, Lifshitz ve Glaubman'ın (2002) yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının engelli bireylerin entegrasyonunda hafif ve orta düzeyde engellilere karşı ağır düzey engellilerden daha istekli oldukları bulunmuştur. Forlin, Douglas ve Hattie'nin (1996) çalışmalarında öğretmenlerin engelli öğrencileri sınıflarında kabul etmesinde engel düzeyleri açısından en çok kabul edici oldukları engel düzeyinin sırasıyla hafif düzey, orta düzey olduğu ve en az kabul edici oldukları düzeyin ise ağır düzey engelliler olduğu görülmektedir. Bu anlamda bu çalışmada engel düzeyine ilişkin ortaya konan bulgular diğer araştırmalardan farklı tipte olsa da konu itibarı ile destekler şekildedir.

5.1.1.3. Yaş

Araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının oluşumunda engellilerin yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden anlamlı düzeyde daha önemli olmakla birlikte engel türü ve engel düzeyi faktörlerinden anlamlı düzeyde daha az önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Farklı faktörleri ve faktör düzeylerini barındırmalarına karşın bu bulgunun konjoint analizi yardımıyla engellilere yönelik tutumları inceleyen birtakım araştırmalarla benzeyen ve farklı olan tarafları bulunmaktadır. Wang, Thomas ve Chan ve Cheing'in (2003) çalışmalarında yaş, engel türü ve engel düzeyi

faktörlerinden anlamlı düzeyde daha az önemli bir faktör olup cinsiyet faktöründen anlamlı düzeyde daha önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Parashar, Chan ve Leirerer (2008) yaş faktörünün engel türü faktöründen daha az önemli olmakla birlikte cinsiyet faktöründen daha önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Rosenthal, Chan ve Livneh (2006) de yaş faktörünü engel türünden daha az önemli ve cinsiyetten daha fazla önemli bir faktör olarak bulmuşlardır. Bu anlamda araştırmanın bulguları belirtilen çalışmaları destekler niteliktedir. Bununla birlikte araştırmanın bulgularının desteklemediği araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan Tsang, Chan ve Chan'ın (2004) yapmış olduğu çalışmanın bulgularına göre yaş faktörü engel türü faktöründen daha az öneme sahip bir faktörken cinsiyet önemlilik açısından anlamlı bir farklılığa sahip olmamaktadır. Wong ve diğerlerinin (2004) yaptığı çalışmada ise yaş, cinsiyet faktöründen daha önemli olmasına karşın yaş ile engel türü ve etnik köken faktörleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmanın bulgularında okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya ilişkin tutumlarında en olumlu baktıkları yaş gruplarının 7-12 ve 13-17 olduğu görülmektedir. Tercih edilen yaş gruplarının ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin yaş düzeyleri ile aynı olduğu dikkat çekmektedir. Yani Kağıtçıbaşı'nın (2014) da belirttiği gibi tutum objesi ile yaşanan doğrudan deneyimler tutumları etkilemektedir. Bu anlamda okul psikolojik danışmanlarının yakın çevresinde bulunan yaş gruplarındaki engelli bireylere yönelik daha olumlu tutumlara sahip olmalarının söz konusu yaş grupları ile yaşanan deneyimlerden kaynaklanabileceği düşünülebilmektedir.

5.1.1.4. Cinsiyet

Araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumları incelendiğinde bütün çalışmalarda engellilerin cinsiyeti en az öneme sahip faktör olarak bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmanın bulgularında; okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet faktörü açısından kadınları erkeklerden daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Konjoint analizi ile yapılan engellilere yönelik tutum çalışmalarına bakıldığında bütün çalışmalarda cinsiyet faktörü açısından kadınların erkeklerden daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu nedenle araştırmanın bulguları ilgili alan yazını destekler niteliktedir (Wang, Thomas ve Chan ve Cheing, 2003; Tsang, Chan ve Chan 2004; Wong, ve diğerleri 2004; Rosenthal, Chan ve Livneh, 2006; Parashar, Chan ve Leirerer, 2008).

5.1.1.5. Etnik Köken

Araştırmanın bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarının oluşumunda etnik faktöründen az öneme sahip olduğu bulunmuştur. Bununla

birlikte etnik köken faktörü ile cinsiyet faktörü arasında önemlilik açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak Wong ve diğerlerinin (2004) yapmış olduğu çalışmada etnik köken faktörü yaş kadar önemli bir faktör olup cinsiyet faktöründen anlamlı düzeyde daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu anlamda etnik köken açısından ortaya konan bulguların Wong ve diğerlerinin (2004) bulgularını desteklemediği görülmektedir.

Ayrıca bu çalışmada okul psikolojik danışmanlarına engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda etnik köken fark etmez seçeneğinin daha çok tercih edildiği bulunmuştur. Wong ve diğerlerinin (2004) yaptıkları çalışmada ise etnik köken faktörü açısından Beyaz Amerikalı'ların daha çok tercih edildiği görülmektedir. Benzer şekilde Rosenthal ve Berven'in (1999) yaptıkları çalışmada Siyah Amerika'lı bireylerin Beyaz Amerika'lı bireylere göre daha olumsuz değerlendirildikleri görülmüştür. Her iki araştırmada da etnik köken farklılıklarına göre tutumların değiştiği görülmüştür. Ülkemizde etnik köken kavramının yurt dışındakilerden farklı değerlendirilmesi bu farklılığın kaynağını oluşturabilir. Ek olarak bu farklılığın çalışmada yer alan etnik köken faktörüne sadece aynı/fark etmez şeklinde faktör düzeyleri tanımlanmasından kaynaklanabileceği ihtimal dahilinde olup bu bağlamda araştırmada etnik kökenlere ayrı ayrı yer verilmemesinin bir sınırlılık olduğu düşünülmektedir.

5.1.2. Cinsiyetleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine ve İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda kadın okul psikolojik danışmanları için engel türü diğer tüm faktörlerden daha önemli iken, erkek okul psikolojik danışmanları için engel türü ve engel düzeyi arasında önemlilik açısından bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu anlamda kadınlar için engel türü engel düzeyinden daha önemliyken erkekler için böyle bir ayrım bulunmamaktadır. Yine de her iki grup açısından da en önemli iki faktör engel türü ve engel düzeyi olmaktadır. Ayrıca her iki grup açısından yaş faktörü cinsiyet ve etnik kökenden daha önemli bir faktör olmakla birlikte hem kadın hem erkekler açısından cinsiyet ve etnik köken faktörleri en az öneme sahip olan faktörlerdir. Ortaya konan bu bulguların desteklediği ya da desteklemediği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmada kadın ve erkeklerin engel türlerine, engel düzeylerine ve etnik kökene ilişkin tutumları sıralama açısından birbirine benzemektedir. Alghazo ve Gaad (2004) çalışmalarında cinsiyet açısından kadın ve erkeklerin engel türlerine ilişkin tutumlarının

farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Engel türü açısından bu bulgu Alghazo ve Gaad'ın (2004) araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Bununla birlikte yaş ve cinsiyet faktörlerine göre kadın ve erkek katılımcıların tutumları sıralama açısından farklılıklar barındırmaktadır. Bu çalışmada kadınların engelli bireylerle çalışmada küçük yaş gruplarına karşı daha olumlu oldukları görünürken erkeklerin tam tersi olarak büyük yaş gruplarına karşı daha olumlu oldukları görülmektedir.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların cinsiyetleri açısından farklılaştığı (Kargın, 1997; Güven ve Çevik, 2011; Engin, Tösten, Kaya ve Köselioğlu, 2014; Yaralı, 2015) bulunmuşken bazılarında tutumların farklılaşmadığı (Sarı ve Bozgeyikli, 2003; Bek, Güven ve Başer, 2009; Alver, Bozgeyikli ve Işıklar, 2011; Fazlıoğlu ve Doğan, 2013, Çolak ve Çetin, 2014; Tahsin, 2014) görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların cinsiyetleri açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

Daha önce bahsedildiği gibi bu araştırma ve diğer konjoint analizi araştırmalarında (Wang, Thomas ve Chan ve Cheing, 2003; Tsang, Chan ve Chan 2004; Wong, ve diğerleri 2004; Rosenthal, Chan ve Livneh, 2006) genel anlamda katılımcıların kadın engellilere karşı daha olumlu tutumları olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada cinsiyetleri farklı okul psikolojik danışmanlarının engellilere yönelik tutumlarına ilişkin bulgulara göre kadın okul psikolojik danışmanlarının kadınlara erkek okul psikolojik danışmanlarının ise erkeklere karşı daha olumlu tutumları olduğu görülmektedir. Konjoint analizi ile yapılan diğer çalışmalarda farklı cinsiyetteki katılımcıların engellilere yönelik tutumları incelenmemiş olmakla birlikte bir çalışma hariç (Parashar, Chan ve Leirerer, 2008) diğer bütün çalışmaların örneklem grubunun ya sadece kadınlardan oluştuğu ya da büyük bir çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Bu açıdan engellilere yönelik tutumlarda kadın engellilerin erkek engellilerden daha olumlu karşılanmasının kadın örneklem grubunun baskınlığından kaynaklanabileceği şüphesinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

5.1.3. Farklı Yaş Gruplarındaki Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Faktör Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre 26-30 yaş aralığındaki katılımcıların engellilere yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü faktörü diğer tüm faktörlerden daha önemli bir faktördür. Bununla birlikte 21-25, 31-35 ve 36 ve üstü yaş aralığındaki katılımcılar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi faktörleri arasında herhangi ayırım bulunmamaktadır. Yine de bütün yaş grupları açısından da en önemli iki faktör engel türü ve engel düzeyi olmaktadır. Ayrıca bütün yaş grupları açısından yaş faktörü cinsiyet ve etnik kökenden daha önemli bir faktör olmakla birlikte cinsiyet ve etnik köken faktörleri tutum oluşumunda en az öneme sahip olan faktörlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre farklı yaş gruplarındaki katılımcıların ele alınan engel türü, yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından farklılıklar göstermektedir.

Bütün yaş gruplarında engellilerle çalışmada engel türleri içerisinde en olumlu baktıkları engel türü ortopedik engelliler olmaktadır. Bununla birlikte diğer tüm yaş gruplarında katılımcıların engellilerle çalışmada engel türleri içerisinde görme engellilere işitme engellilerden daha olumlu baktıkları görülürken 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların engel türü sıralamasında işitme engellilere görme engellilerden daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Diğer tüm yaş gruplarındaki katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında en az olumlu baktıkları yaş düzeyi 0-6 yaş olarak görülürken 21-25 yaş aralığındaki katılımcıların 18 ve üstü yaştaki engellilere en az olumlu baktığı görülmektedir. Ayrıca 26-30 ve 31-35 yaş arasındaki katılımcıların en çok 18 ve üstü yaştaki engelli bireylerle çalışmak istedikleri görülürken 21-25 yaş aralığındaki katılımcıların en az çalışmak istedikleri yaş grubu 18 ve üstü yaştaki engelli bireyler olarak görülmektedir. 30 yaşa kadar olan katılımcıların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarında cinsiyet faktörü açısından kadın engellilere daha olumlu baktıkları görülürken 31 ve üstü yaşlardaki katılımcıların erkek engellilere daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Diğer bütün yaş gruplarındaki katılımcıların etnik köken açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesinden yana oldukları görülürken 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların danışanın kendileriyle aynı etnik kökenden olmasına karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Farklı yaş gruplarındaki katılımcıların diğer tüm faktörlere ilişkin tutumları sıralama açısından değişse bile engel düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından aynı olup engellilerle çalışmada hafif düzey engelliler orta düzeylerden, orta düzeyler ise ağır düzeylerden daha olumlu algılanmaktadır.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların yaşları açısından farklılaştığı (Özdemir, 2010; Fazlıoğlu ve Doğan, 2013) bulunmuşken bazılarında tutumların farklılaşmadığı (Kargın, 1997; Tahsin, 2014) görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların yaş grupları açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.1.4. Eğitim Düzeyleri Farklı Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme Ve Bu Faktörlerin Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan katılımcılar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte lisansüstü katılımcılar için etnik köken faktörü yaş kadar önemli bir faktörken lisans düzeyi katılımcılar için yaş faktörü etnik kökenden daha önemli bir faktördür.

Eğitim düzeyleri farklı okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engel türü, engel düzeyi ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların yaş ve cinsiyet faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından farklılık göstermektedir.

Hem lisans hem de lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar engellilerle çalışmada ortopedik engellilere karşı diğer engel türlerinden daha olumlu bakmakta olup bu sıra görme, işitme ve en son zihin engelliler olarak devam etmektedir. Bununla birlikte her iki grup da hafif düzey engellilere orta düzey engellilerden, orta düzey engellilere ise ağır düzey engellilerden daha olumlu bakmaktadır. Ayrıca her iki grubun etnik köken açısından danışanın etnik kökeninin fark etmemesinden yana oldukları görülmektedir.

Engellilerle çalışmada lisans düzeyindeki katılımcıların kadın engellilere karşı daha olumlu baktığı görülmekteyken lisansüstü düzeydeki katılımcıların erkeklere karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir. Ayrıca lisans düzeyindeki katılımcıların en az çalışmak istedikleri yaş düzeyi 18 ve üstü yaştaki engelliler iken lisansüstü katılımcılar için en çok çalışmak istedikleri yaş düzeyi 18 ve üstü yaş engelli bireylerdir.

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde lisansüstü katılımcıların daha çok erkeklerden lisans düzeyindeki katılımcıların ise daha çok kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Tercih sıralamaları açısından yaş ve cinsiyet faktörüne ilişkin tutumlarda görülen bu farklılığın kadın ve erkek okul psikolojik danışmanlarının tutumlarında görülen farklılığa benzer olması göz önüne alındığında lisans düzeyinde kadın katılımcıların, lisansüstü düzeyde de erkek katılımcıların ağırlıklı olmasının bu tutumlarda bir katkısı olabileceği düşünülebilir.

Çolak ve Çetin (2014) engelli bireylere ilişkin tutumlarda katılımcıların eğitim düzeyleri açısından farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada katılımcıların eğitim düzeyleri açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların Çolak ve Çetin'in araştırmasını desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.1.5. Özel Eğitim Dersi Alan ve Almayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcılar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörler olup yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemlidir.

Hem özel eğitim dersi alan hem de almayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engel türü, engel düzeyi, etnik köken ve cinsiyet faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmektedir. Katılımcıların sadece yaş faktörünün düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından farklılık göstermektedir. Bu anlamda hem özel eğitim dersi alan hem de almayan katılımcıların engellilerle çalışmada engel türü için ortopedik engelli olması, engel düzeyi için hafif olması, cinsiyet için kadın olması ve etnik köken için fark etmemesinden yana daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Özel eğitim dersi almayan katılımcıların engellilerle çalışmada en olumlu baktıkları yaş aralığı 13-17 yaş aralığındaki engelli bireyler olurken özel eğitim dersi alanlar açısından en az olumlu baktıkları yaş aralığı olmaktadır.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların eğitim düzeyleri açısından farklılaştığı (Kargın, 1997; Güven ve Çevik, 2011; Fazlıoğlu ve Doğan, 2013) bulunmuşken bazılarında tutumların farklılaşmadığı

(Sarı ve Bozgeyikli, 2003; Bek, Güven ve Başer, 2009; Özdemir, 2010; Engin, Tösten, Kaya ve Köselioğlu, 2014) görülmektedir. Bu araştırmada katılımcıların eğitim düzeyleri açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.1.6. Farklı Okul Türlerinde Çalışan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre bütün okul türleri için okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte özel eğitim okulunda çalışan katılımcılar için etnik köken faktörü yaş kadar önemli bir faktörken diğer okul türlerindeki katılımcılar için yaş faktörü etnik kökenden daha önemli bir faktördür.

Bütün okul türleri için okul psikolojik danışmanlarının engel türü, engel düzeyi, etnik köken ve cinsiyet faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarında sıralama açısından benzer tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Bütün okul türleri açısından katılımcıların engellilerle çalışmada engel türü için ortopedik engelli olması, engel düzeyi için hafif olması, cinsiyet için kadın olması ve etnik köken için fark etmemesinden yana daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Okul türleri açısından katılımcıların engelli bireylerin yaş düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından farklılık göstermektedir. İlkokulda çalışan katılımcılar için engellilerle çalışmada en olumlu baktıkları yaş 0-6 yaş arası olmaktadır ortaokul, lise ve özel eğitim kurumlarında çalışanlar için en az olumlu baktıkları yaş düzeyi 0-6 yaş arası engelli bireylerdir. Lise ve özel eğitim okulunda çalışanların engelli bireylerle çalışmada yaş düzeylerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmektedir. Lise ve özel eğitim okulunda çalışan okul psikolojik danışmanlarının çalışmaya en olumlu baktıkları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş engelli bireyler olarak görülmekteyken ilkokulda çalışan okul psikolojik danışmanlarının en az olumlu baktıkları yaş düzeyi 18 ve üstü yaş engelli bireylerdir. Ortaya konan bu bulguların desteklediği ya da desteklemediği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5.1.7. Engelli Yakınlarının Olup Olmamasına Göre Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre hem engelli yakını olan hem de olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte engelli yakını olmayan okul psikolojik danışmanları için engel türü engel düzeyinden daha önemli bir faktördür. Hem engelli bir yakını olan hem de olmayan katılımcılar için yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktöründen daha önemli bir faktördür.

Araştırmanın bulgularına göre engelli yakını olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engellilere ait engel türü, engel düzeyi, yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından birbirinin aynısıdır. Bu anlamda hem engelli yakını olan hem de olmayanlar için engellilerde çalışmada engelli kişinin ortopedik engelli olması, hafif düzey engelli olması, 7-12 yaş aralığında olması, kadın olması ve etnik kökeninin fark etmemesinden yana daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların engelli bir yakınlarının olup olmaması açısından farklılaştığı (Alver, Bozgeyikli ve Işıklar, 2011; Çolak ve Çetin, 2014; Yaralı, 2015) bulunmuşken bazılarında tutumların farklılaşmadığı (Sarı ve Bozgeyikli, 2003; Özdemir, 2010; Kayhan, Şengül ve Akmeşe, 2012; Tahsin, 2014) görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların engelli yakınlarının olup olmaması açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarının sıralama açısından benzer olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.1.8. Engelli Bireylerle Çalışma Deneyimi Olan ve Olmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre hem engellilerle çalışma deneyimi olan hem de olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte deneyimi olan ve olmayan katılımcılar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda yaş faktörü cinsiyet ve

etnik köken faktörlerinden daha önemli olup cinsiyet ve etnik köken faktörleri en az öneme sahip faktörlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre engellilerle çalışma deneyimi olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engellilere ait engel türü, engel düzeyi, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmektedir. Bu anlamda hem deneyimi olan hem de olmayanlar için engellilerde çalışmada engelli kişinin ortopedik engelli olması, hafif düzey engelli olması, kadın olması ve etnik kökeninin fark etmemesinden yana daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Engellilerle çalışma deneyimi olan ve olmayan katılımcılar arasında engellilerle çalışmada yaş faktörünün düzeylerine ilişkin tutumlarında sıralama açısından birtakım benzerlik ve farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu anlamda hem deneyimi olan hem de olmayan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engelli bireyin yaşı açısından en olumlu baktıkları yaş 7-12 yaş arası engelli bireylerdir. Bununla birlikte deneyimi olanların 7-12 yaştan sonra 13-17 yaş arası engelli bireyler en olumlu baktıkları yaş düzeyi olmaktadır. Bu anlamda deneyimi olmayanlar için en az olumlu baktıkları yaş düzeyi olmaktadır.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların engellilere ilişkin deneyimleri açısından farklılaştığı (Kargın, 1997; Engin, Tösten, Kaya ve Köselioğlu, 2014; Tahsin, 2014) bulunmuşken Özdemir'in (2010) yaptığı çalışmada tutumların farklılaşmadığı görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların engellilerle ilgili çalışma deneyimlerinin olup olmaması açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.1.9. Daha Önce Engellilere Hizmet Veren Bir Okul Ya da Kurumda Çalışan ve Çalışmayan Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre daha önce engellilerle ilgili bir okul ya da kurumda hem çalışmış olan hem de çalışmamış olan okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte çalışmış ve çalışmamış olan katılımcılar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının

oluşumunda yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden daha önemli olup cinsiyet ve etnik köken faktörleri en az öneme sahip faktörlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre daha önce engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda hem çalışmış hem de çalışmamış okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmada engellilere ait engel türü, engel düzeyi, cinsiyet ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmektedir. Bu anlamda hem çalışmış olan hem de çalışmamış olanlar için engellilerde çalışmada engelli kişinin ortopedik engelli olması, hafif düzey engelli olması, kadın olması ve etnik kökeninin fark etmemesinden yana daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Engellilere yönelik bir okul ya da kurumda çalışmış ve çalışmamış katılımcılar arasında engellilerle çalışmada yaş faktörünün düzeylerine ilişkin tutumlarında sıralama açısından birtakım benzerlik ve farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Buna göre hem çalışmış hem de çalışmamış katılımcılar için engellilerle çalışmada en olumlu baktıkları yaş düzeyi 7-12 yaş arasındaki engelli bireyler olarak bulunmuşken en az olumlu baktıkları yaş düzeyi 0-6 yaş olarak görülmektedir. Bununla birlikte engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda çalışmış olan katılımcılar açısından 7-12 yaş arası engelli bireylerden sonra en olumlu baktıkları yaş düzeyi 13-17 yaş olarak görülmekteyken çalışmamış olan katılımcılar için 18 ve üstü yaştaki engelliler daha olumlu görülmektedir. Ortaya konan bu bulguların desteklediği ya da desteklemediği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5.1.10. Farklı Deneyim Sürelerine Sahip Okul Psikolojik Danışmanlarının Engelli Bireylerle Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Oluşumunda Engel Türü, Engel Düzeyi, Yaş, Cinsiyet Ve Etnik Köken Faktörlerinin Öneme ve Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bulgularına göre deneyim süreleri açısından bütün okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü ve engel düzeyi en önemli faktörlerdir. Bununla birlikte deneyim süreleri açısından bütün okul psikolojik danışmanları için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda yaş faktörü cinsiyet ve etnik köken faktörlerinden daha önemli olup cinsiyet ve etnik köken faktörleri en az öneme sahip olan faktörlerdir.

Araştırmanın bulgularında deneyim sürelerine göre okul psikolojik danışmanlarının engel türü, yaş ve cinsiyet faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumlarında sıralama açısından farklılıklar bulunduğu görülmektedir.

0-5 yıl ve 16 ve üstü yıl deneyime sahip katılımcıların engel türlerine ilişkin tutumlarının sıralama açısından aynı olduğu görülmekle birlikte en olumlu baktıkları engel türü ortopedik engelliler olup ardından sırasıyla görme, işitme ve zihinsel engelliler gelmektedir. 6-15 yıl deneyime sahip katılımcılar için de ortopedik engelliler en olumlu baktıkları engel türü olarak görülmekteyken işitme engellilerin görme engellilere göre daha olumlu algılandıkları bulunmuştur.

6-15 yıl ve 16 ve üstü yıl deneyime sahip olan katılımcıların engelli bireylerin cinsiyetlerine ilişkin tutumlarında erkek engellilerle çalışmaya karşı daha olumlu baktıkları bulunmuşken 0-5 yıl arası katılımcıların kadın engellilerle çalışmaya karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir.

6-15 yıl ve 16 ve üstü yıl deneyime sahip katılımcıların engelli bireylerin yaşlarına ilişkin tutumlarında büyük yaş gruplarındaki (13-17 yaş ve 18 ve üstü yaş) engellilerle çalışmaya karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir. Bununla birlikte 0-5 yıl arası deneyime sahip olan katılımcıların ise daha küçük yaş grupları ile (0-6 yaş ve 7-12 yaş) çalışmaya karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Deneyim süreleri açısından bütün katılımcıların engel düzeyi ve etnik köken faktörlerinin düzeylerine ilişkin tutumları sıralama açısından aynı olmakla birlikte katılımcıların engellilerle çalışmada engelli kişinin hafif düzey engelli olmasına ve etnik kökenin fark etmemesine karşı daha olumlu baktıkları görülmektedir.

Engelli öğrencilere ve onların eğitimine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda engellilere yönelik tutumların katılımcıların deneyim süreleri açısından farklılaştığı (Kargın, 1997; Özdemir, 2010) bulunmuşken Engin, Tösten, Kaya ve Köselioğlu'nun (2014) yaptığı çalışmada tutumların farklılaşmadığı görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların deneyim süreleri açısından engellilerle ilgili faktörlere ilişkin tutumlarında bazı faktörlere sıralama açısından benzer tutumları oldukları görülmekteyken bazılarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna karşın bu araştırma diğer araştırmalardan daha farklı bulgulara sahip olduğundan ortaya konan bu bulguların diğer araştırmaları desteklediği ya da desteklemediği söylenememektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya ilişkin tutumlarının oluşumunda ele alınan faktörlerden en önemlisi engelli bireyin engel türü olup ardından engelli bireyin engel düzeyi ve yaşı gelmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuca göre okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda en az öneme sahip olan faktörler engelli bireyin yaşı ve etnik kökenidir. Okul psikolojik danışmanlarının demografik değişkenleri açısından bu bulgular incelendiğinde ise 26-30 yaş arasında olanlar, kadınlar ve engelli yakını olmayanlar için engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin engel türü engelli bireyin engel düzeyinden daha önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmaya ilişkin tutumlarında en olumlu baktıkları seçenekler engelli bireyin ortopedik engelli olması, hafif düzey olması, 7-12 yaşında olması, kadın olması ve etnik kökeninin fark etmemesidir. Okul psikolojik danışmanlarının demografik değişkenleri açısından bu bulgular incelendiğinde katılımcıların faktör düzeylerine ilişkin sıralamalarda farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Tercih sıralamalarında demografik değişkenler açısından sadece engelli yakını olan ve olmayan okul psikolojik danışmanlarının faktör düzeylerine ilişkin sıralamaları benzerdir.

Okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda ele alınan faktörlerin önemine ve bu faktörlerin sahip olduğu düzeye ilişkin bulgulardan elde edilen sonuçlara göre;

1. Engelli bireyin engel türü okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda en önemli değişkendir.
2. Katılımcıların demografik değişkenleri açısından bakıldığında 26-30 yaşındakiler, kadınlar ve engelli yakını olmayanların engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engel türü en önemli değişkendir.
3. Engellilerle çalışmaya yönelik tutumların oluşumunda engelli bireylere ait engel bazı faktörler demografik faktörlerden daha fazla öneme sahiptir.
4. Engelli bireyin yaşı okul psikolojik danışmanlarının engellilerle çalışmaya yönelik tutumlarının oluşumunda engelli bireyin cinsiyetinden ve etnik kökeninden daha önemli bir faktördür.
5. Hem genel hem de demografik değişkenler açısından incelenen bulgularda bütün okul psikolojik danışmanlarının engelli bireylerle çalışmada en olumlu tutuma sahip

oldukları engel türü ortopedik engelliler olup en az olumlu tutuma sahip oldukları engel türü zihinsel engellilerdir.

6. Hem genel hem de demografik değişkenler açısından incelenen bulgularda okul psikolojik danışmanlarının engel düzeyi faktörüne ilişkin tutumları sıralama açısından aynı olup hafif düzey engellilere orta düzey engellilerden, orta düzeylere ise ağır düzey engellilerden daha olumlu bakılmaktadır.
7. Sadece farklı yaş gruplarında olan ve farklı deneyim sürelerine sahip okul psikolojik danışmanlarının engel türü tercihleri birbirinden farklıdır. Katılımcıların demografik değişkenleri açısından engelli bireylerle çalışmaya yönelik tutumları incelendiğinde genel anlamda tercihlerinde sıralama açısından değişiklik gösteren faktör düzeyleri engelli bireyin demografik değişkenleri olmaktadır. Katılımcıların engelli bireylere ait demografik değişkenlere ilişkin tutumları farklılaşsa da engel türü ve engel düzeyine ilişkin tutumlarının sıralama açısından her zaman sabit olduğu görülmektedir.
8. Okul psikolojik danışmanları engelli bireylerle çalışırken kendileriyle aynı cinsiyetten olan engelli bireylerle çalışmaya karşı daha olumlu bakmaktadır.
9. Okul psikolojik danışmanları engelli bireylerle çalışırken örgün eğitim çağındaki yaş aralıklarında olan engelli bireyler ile çalışmaya karşı daha olumlu bakmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler şu şekildedir;

1. Konjoint analizi genel anlamda pazarlama araştırmalarında kullanılan bir yöntem olmasına karşın tutumların incelenmesinde ve psikolojinin “tercih” ve “seçim” ile ilişkili diğer konularda çok boyutlu, esnek ve farklı bulgulara erişebilmeyi sağlaması açısından yararlı bir yöntemdir. Bu anlamda konjoint analizi ile farklı tutum çalışmaları yapılabileceği gibi tercih ve seçimle ilgili diğer alanlarda (Örneğin eş seçimi, meslek seçimi vb.) kullanılabilir bir yöntemdir. Bunun yanısıra çeşitli makale ve tezlerde sıklıkla kullanılan “Görüşlerin/Görüşlerinin İncelenmesi” temalı araştırmalarda yararlı olabileceği düşünülmektedir.
2. Bu araştırma yalnızca Mersin ve Gaziantep illerinde görev yapan okul psikolojik danışmanları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Gelecekte diğer illerde görev yapan okul psikolojik danışmanlarını da barındıran daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
3. Bu araştırmada ele alınan sosyal bağlam engelli bireylerle çalışma ile ilgilidir. Bu anlamda gelecekte engellilere yönelik tutumların farklı sosyal bağlamlarda ele alındığı çalışmalar yapılabilir.
4. Bu araştırmada engellilerle çalışmaya yönelik tutumlar engel türü, engel düzeyi, yaş, cinsiyet ve etnik köken faktörleri açısından incelenmiştir. Gelecekte konjoint analizi ile

yapılabilecek araştırmalarda engellilerle ilgili olabilecek başka faktörlerin de dahil edilmesi sağlanabilir.

5. Bu çalışmada etnik köken faktörü yalnızca aynı/fark etmez şekilde ele alınmıştır. Gelecekte konjoint analizi ile yapılacak çalışmalarda bu faktörün daha spesifik olarak sunulması sağlanabilir.
6. Bu çalışmada veri toplanan katılımcıların 95 tanesinin tercih sıralamaları geçersiz olarak bulunmuştur. Konjoint analizinde oluşturulan profil sayısı, verilerin toplanma şekli gibi durumlar katılımcıların tercihlerinde sıkılmasına ya da geçersiz değerlendirmeler yapmalarına neden olabilmektedir. Bu anlamda gelecekte yapılan çalışmaların oluşturulan profil sayısına ve katılımcılardan toplanan verilerin birebir görüşme yoluyla toplanmasına dikkat etmeleri önerilmektedir.

Okul psikolojik danışmanlarının engellilere çalışmaya yönelik tutumlarında engelli bireyin bazı özelliklere sahip olması tutumlar açısından daha avantajlı olarak görülse de engelli bireyin engel türü, düzeyi, yaşı, cinsiyeti ve etnik kökeni ne olursa olsun psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinden herkes kadar yararlanma hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte okul psikolojik danışmanlarının "7-12 yaş arasında hafif düzey ortopedik engelli kadınlar" dışında başka engellilerle de çalışacağı unutulmamalıdır. Bununla ilgili olarak tutumların bilgi ve etkileşim aracılığı ile değiştirilebildiği düşünüldüğünde elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda ileride yapılabilecek uygulamalara yönelik öneriler şu şekildedir;

1. Okul psikolojik danışmanlarına farklı tür ve düzeylerdeki engelli bireylerle ilgili tutumlarını değiştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri sağlanabilir.
2. Okul psikolojik danışmanlarına farklı tür ve düzeylerdeki engelli bireylerle nasıl çalışılacağına ilişkin mesleki bilgi ve becerilerinin artırılmasına yönelik eğitim ve uygulama faaliyetleri sağlanabilir.
3. Okul psikolojik danışmanlarının farklı yaş, tür, düzey ve cinsiyetteki engelli bireylerle ilgili çeşitli etkileşimlere katılımlarının sağlanması onların birbirinden farklı engelli bireylere ilişkin tutumlarını daha olumlu hale getirebilir ve sunacakları hizmetlerde bu hizmetlerin kalitesini artırabilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Ajzen, İ. (2005). *Attitudes, personality and behavior*. New York: Open University Press.
- [2]. Alghazo, E. ve Gaad, E., (2004). General education teachers in the United Arab Emirates and their acceptance of the inclusion of students with disabilities. *British Journal of Special Education*, 31 (2), 94-99.
- [3]. Akbuğa, B. ve Gürsel, F. (2007). Bilgilendirme yoluyla beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinin engelli bireye yönelik değişen tutumları. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 5-8.
- [4]. Akbulut, S. (2012). "Gerçekten eşit miyiz? Acı(ma), zayıf gör (me) ve yok say(ma) ekseninde engelli ayrımcılığı." K. Çayır ve M. A. Ceyhan (der.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (149-152). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [5]. Aker, G. (2014). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi hakkındaki tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- [6]. Alptekin, S. ve Batık, M.V. (2013). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına özel eğitim dersinin etkisi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 18-34.
- [7]. Altıntaş, E. ve Şengül, S. (2014). Özel eğitim dersinin kaynaşturmaya yönelik tutumlar ve kazanımlar bakımından değerlendirilmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 1-12.
- [8]. Altıparmak, S. ve Sarı, H. Y. (2012). Manisa ilinde engelli bireylere karşı toplumsal tutum. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(2), 110-116.
- [9]. Alver, B., Bozgeyikli, G. ve Işıklar, A. (2011). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencilerinin Kaynaştırma Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 155-168.
- [10]. Anılan, H. ve Kayacan, G. (2015). Sınıf öğretmenlerinin gözüyle kaynaştırma eğitimi gerçeği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62-73.
- [11]. Arıkan, Ç. (2002). Sosyal model çerçevesinde engelliliğe yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi* 2(1), 12-21.
- [12]. Armstrong, R.A. (2014). When to use the bonferroni correction. *Ophthalmic & Physiological Optics*, 34(5), 502-508.
- [13]. Aronson, E., Wilson, T.D. ve Akert, R.M. (2012). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Kaknüs.
- [14]. Aslan, M. ve Şeker, S. (2011). Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt ili örneği). Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (Ed.), *III. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu bildiriler kitabı içinde* (s. 449-463).
- [15]. ASCA (2013). *The school counselor and students with disabilities*. 18 Şubat 2017 tarihinde https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/PositionStatements/PS_Disabilities.pdf adresinden erişildi.
- [16]. Aslan, H. (2006). *Sağlık sigortaları sektöründe hizmetlerin satın alımında konjoint analizi yaklaşımı*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [17]. Aytun, H. (2009). Hakaret anlamı olmayan kelimelerin hakaret amaçlı kullanımı. *Acta Turcica* 1(2), 1-15.
- [18]. Bafra L. ve Kargın, T. (2009). Sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezi çalışanlarının bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecine ilişkin tutumları ve bu süreçte karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB) Dergisi*, 9(4), 1933-1972.
- [19]. Batık, M.V. (2016). Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarına müfredatın etkisi. Zeynep Hamamcı, Fulya Türk, Fatma Altunkol ve Aykut Kul, (Ed.). *VI. Ulusal PDR Uygulamaları Kongresi bildiriler kitabı içinde* (s. 92-94).
- [20]. Bek, H., Gülveren, H. ve Başer, A. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 160-168.
- [21]. Besiri, A. (2009). Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi. *TBB Dergisi* 83, 353-374.

- [22]. Biesma, R.G., Pavlova, M., Merode G.G. ve Groot, W. (2007). Using conjoint analysis to estimate employers preferences for key competencies of master level Dutch graduates entering the public health field. *Economics of Education Review*, 26(3), 375-386.
- [23]. Bowman, J. T. (1987). Attitudes toward disabled persons: Social distance and work competence, *Journal of Rehabilitation*, , 41-44.
- [24]. Braddock, D.L. ve Parish, S.L. (2011). Sakatlığın kurumsal tarihi. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Ed.). *Sakatlık çalışmaları sosyal bilimlerden bakmak içinde* (s. 101-186).
- [25]. Burcu, E. (2015). *Engellilik Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- [26]. Burcu, E. (2011). Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 37-54.
- [27]. Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik engelli kadınlar: toplumsal cinsiyet çerçevesinde bir çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 25-45.
- [28]. Cankaya, Ö. ve Korkmaz, İ. (2012). İlköğretim I. kademede kaynaştırma eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1-16.
- [29]. Carney, J. ve Cobia, D. C. (1994). Relationship of Characteristics of Counselors in Training to Their Attitudes Toward Persons With Disabilities. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 38 (1), 72-76.
- [30]. Chan, C. C. H., Lee, T. M. C., Yuen, H. K. ve Chan, F. (2002). Attitudes towards people with disabilities between Chinese Rehabilitation and Business Students—An implication for practice. *Rehabilitation Psychology*, 47, 324–338.
- [31]. Chan, F., Livneh, H., Pruett, S. R., Wang, C. C., ve Zheng, L. X. (2009). Societal attitudes toward disability: Concepts, measurements, and interventions. Fong Chan, Elizabeth Da Silva Cardoso, Julie, A. Chronister (Ed.). *Understanding psychosocial adjustment to chronic illness and disability: A handbook for evidence-based practitioners in rehabilitation* içinde (s.333-367). New York: Springer.
- [32]. Choi, G. ve Lam, C.S., (2001). Korean students' differential attitudes toward people with disabilities: an acculturation perspective. *International Journal of Rehabilitation Research*, 24 (1), 79-81.
- [33]. Cimşir, E. ve Carney, J.V. (2016). School counselor training, attitudes, and perceptions of preparedness to provide services to students with disabilities in inclusive schools in Turkey. *European Journal of Special Need Education*, 1-16.
- [34]. Coşkun, D. Y. (2010). School Counselors' Views About Individualized Educational Program Practices. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1629-1633.
- [35]. Çamlıdere, Ö. (2005). *Konjoint analizi ve cep telefonu tercihleri üzerine bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [36]. Çayır, K. Ve Ergün, M. (2013). *Ders kitaplarında engellilik raporu*. İstanbul: SEÇBİR.
- [37]. Çemrek, F. (2001). *Tüketici tercihlerinin belirlenmesinde kullanılan konjoint analizi ve kredi kartı tercihlerine ilişkin bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- [38]. Çifçi, İ. (1997). *Normal çocukları bilgilendirmenin zihinsel engelli yaşlıtlarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- [39]. Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 191-211.
- [40]. Darmon, R.Y. ve Rouzies, D. (1991). Internal validity assessment of conjoint estimated attribute importance weights. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 19(4), 315-322.
- [41]. Darmon, R.Y. ve Rouzies, D. (1994). Reliability and internal validity of conjoint estimated utility functions under error-free versus error-full conditions. *International Journal of Research in Marketing*, 11(5), 465-476.
- [42]. Deniz, E. (2002). *Uyarlamalı Konjoint Analizi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- [43]. Dikici, A. (1990). *Zihinsel engeli olan çocukların annelerine yönelik grup rehberliğinin tutum değişimi açısından etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- [44]. Dinç, Y. (2010). *Konjoint analizi ve otomobil seçim kriterleri üzerine bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [45]. DPI (1993). *Constitution of disabled people's international*. 27 Mart 2017 tarihinde <http://www.dpi.org/document/documents-of-reference/dpi-constitutionen.pdf> adresinden erişildi.
- [46]. Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme. (2009). *T.C. Resmi Gazete*, 27288, 14 Temmuz 2009.
- [47]. Engin, A. O., Tösten, R., Kaya, M. D. ve Köselioğlu, Y. (2014). İlköğretim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasıyla ilgili tutum ve görüşlerinin değerlendirilmesi (Kars ili örneği). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1(13), 27-44.
- [48]. Ergüden, A.D. (2008). *Sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireylerin yaşantılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [49]. Eripek, S. (Ed.) (1998). *Özel Eğitim*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [50]. Erkuş, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin.
- [51]. Fazlıoğlu, Y. ve Doğan, M.K., (2013). Öğretmenlerin kaynaşturmaya ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Trakya University Journal of Social Science*, 15(2), 223-234.
- [52]. Fırat, T., (2014). Farklı eğitim kademelerinde görev yapacak öğretmen adaylarının kaynaşturmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(18), 597-628.
- [53]. Forlin, C. (1995). Educators' beliefs about inclusive practices in Western Australia. *British Journal of Special Education*, 22 (4), 179-185.
- [54]. Forlin, C., Douglas, H. ve Hattie, J., (1996). Inclusive practices: how accepting are teachers? *International Journal of Disability*, 43 (2), 119-133.
- [55]. Furnham, A. ve Pendred, J., (1983). Attitudes towards the mentally and physically disabled. *British Journal of Medical Psychology*, 56, 179-187.
- [56]. Getachew, A.T. (2011). *Attitudes of Ethiopian college students toward people with visible disabilities*. Doktora Tezi, University of Iowa, Iowa.
- [57]. Giavrimis, P. (2012). Trust and greek teachers' attitudes toward individuals an intellectual disability. *Academic Research International*, 2(1), 357-365.
- [58]. Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ankara: Heretik.
- [59]. Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaşturmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77.
- [60]. Grand, S.A., Bernier, J.E. ve Strohmer, D.C. (1982). Attitudes toward disabled persons as a function of social context and specific disability. *Rehabilitation Psychology*, 27(3), 165-174.
- [61]. Green, P.E., Krieger, A.M. ve Wind, Y. (2004). Buyers choice simulators, optimizers, and dynamic models. Yoram Wind ve Paul E. Green (Ed.). *Marketing research and modeling: progress and prospects a tribute to Paul E. Green içinde* (s. 169-199).
- [62]. Green, P.E. ve Shrivasan,, V. (1978). Conjoint analysis in consumer research: issues and Outlook. *Journal of Consumer Research*, 5(2), 103-123.
- [63]. Grover, R. ve Vriens, M. (2006). *The handbook of marketing research: uses, misuses, and future advances*. London: Sage.
- [64]. Gustafsson, A., Herrmann, A. ve Huber, F. (2007). Conjoint analysis as an instrument of market research practice. Gustafsson, Anders, Herrmann, Andreas ve Huber, Frank (Ed.). *Conjoint measurement methods and applications içinde* (s. 3-31). Berlin, Springer.
- [65]. Gül, S.O. (2014). Engellilere yönelik tutumlar. İbrahim H. Diken (Ed.). *Engellilere yönelik tutumlar içinde* (s. 49-84). Ankara: Vize Yayıncılık.

- [66]. Güven, E. ve Çevik, D. B., (2012). Müzik öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma (Balıkesir üniversitesi örneği). *Journal of Educational and Instructional Studies In The World*, 2(1), 160-165.
- [67]. Güven, Y. ve Balat, G. (2006). Kaynaştırma uygulamalarına iliklin rehber öğretmenler ve rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarının görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24(24), 95-108.
- [68]. Haaijer, R. Ve Wedel, M. (2007). Conjoint choice experiments: general characteristics and alternative model specifications. Gustafsson, Anders, Herrmann, Andreas ve Huber, Frank (Ed.). *Conjoint measurement methods and applications içinde* (s. 199-229).
- [69]. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., ve Anderson, R. E. (2014).. *Multivariate Data Analysis* (5th ed). Harlow: Pearson.
- [70]. Hauser, J.R. ve Rao, V.R. (2004). Conjoint analysis, related modeling and applications. Yoram Wind ve Paul E. Green (Ed). *Marketing research and modeling: progress and prospects a tribute to Paul E. Green içinde* (s. 141-168).
- [71]. Hughes, B. ve Paterson, K. (2011). Sakatlık sosyal modeli ve kaybolan beden: bir yeti yitimi sosyolojisine doğru. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Ed.). *Sakatlık çalışmaları sosyal bilimlerden bakmak içinde* (s. 63-80).
- [72]. İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.
- [73]. İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: Elips.
- [74]. İşbir, E. G., Akdoğan, A. A., Beydoğan, B., Parmaksız, P. M., Sabuktay, A. Ve Vural, H.S. (2010). *Özürüllüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesi araştırması*. Ankara: ÖZİDA.
- [75]. Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim.
- [76]. Kaner S., Öğülmüş S., Büyüköztürk Ş. & Dökmen Z. (2009). *Toplum özürüllüğü nasıl anlıyor?* Ankara: Başbakanlık Özürüllüler İdaresi Başkanlığı Yayını.
- [77]. Kargın, T. (1997). *Farklı eğitim özgeçmişlerine sahip öğretmenlerin işitme engeline ilişkin bilgi düzeyleri ile işitme engelli çocuklar ve anne-babalarına yönelik tutumların karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [78]. Kayaoğlu, H. (1999). *Bilgilendirme programının normal sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anlara.
- [79]. Kayhan, N., Şengül, A. ve Akmeşe, P. P., (2012). İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 268-278.
- [80]. Keller, C. ve Siegrist, M. (2010). Psychological resources and attitudes toward people with physical disabilities. *Journal of Applied Social Psychology*, 40(2), 389-401.
- [81]. Kim, H., Lu, J. ve Hernandez, N. (2015). Attitudes toward people with disabilities: The tripartite model, social desirability and other controversial variables. *Journal of Asia Pasific Counseling*, 5(1), 23-37.
- [82]. Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 391-415.
- [83]. Kola, E. (2012). *Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin özyeterlik algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [84]. Küçüker, S. (1997). *Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürülü çocukların kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürülü kardeşlerine yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- [85]. Leight, T.W., David, M.B. ve Summers, O.J. (1984). Reliability and validity of conjoint analysis and self-explicated weights: a comparison. *Journal of Marketing Research* 21(4), 456-462.

- [86]. Lifshitz, H. ve Glaubman, R., (2002). Religious and secular students' sense of self-efficacy and attitudes towards inclusion of pupils with intellectual disability and other types of needs. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (5), 405-418.
- [87]. Livneh, H. (1988). A dimensional perspective on the origin of negative attitudes toward persons with disabilities. Harold E. Yuker (Ed.). *Attitudes toward people with disabilities* içinde (s. 35-46). New York: Springer.
- [88]. Mahadevia, P.J., Shah, S., Leibman, C., Kleinman, L. ve Dowd, L. (2004). Patient preferences for sensory attributes of intranasal corticosteroids and willingness to adhere to prescribed therapy for allergic rhinitis: a conjoint analysis. *Annals of Allergy, Asthma and Immunology*, 93(4), 345-350.
- [89]. M.E.B. (2016). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim*. Ankara: Resmi İstatistik Programı.
- [90]. M.E.B. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26184, 31 Mayıs 2006.
- [91]. M.E.B. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 27807, 6 Ocak 2011.
- [92]. M.E.B. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 24376, 14 Nisan 2011.
- [93]. Melekoğlu, M.A. (2013). Özel gereksinimli öğrencilerle yürütülen etkileşim projesinin genel eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik olumlu tutum ve farkındalık geliştirmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamalarla Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1053-1077.
- [94]. Milletler Arası Sözleşme (2009). *T.C. Resmi Gazete*, 27288, 14 Temmuz 2009.
- [95]. Milsom, Amy S. (2002). Students With Disabilities : School Counselor Involvement and Preparation. *Professional School Counselling*, 5 (5), 331-338.
- [96]. Myers, H.N. (2005). How Elementary School Counselors Can Meet the Needs of Students with Disabilities. *Professional School Counseling*, 8 (5), 442-450.
- [97]. Okur, N. Ve Erdugan, F.N. (2010). Sosyal haklar ve engelliler: Engellilik modelleri bağlamında tarihsel bir değerlendirme. M. Gülmez, N. Öztepe, N. Mütevellioğlu, O. Karadeniz, H. Kumaş (Ed.), *II.Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 245-263).
- [98]. Onur, M. (2009). *Rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Kağıthane ilçesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [99]. Orme, B. (2010). *Getting started with conjoint analyses: strategies for product design and pricing research second edition*. Madison: Research Publishers LLC
- [100]. Otistik öğrenci okulda dışlandı iddiası (2016, 29 Kasım). *Hürriyet Gazetesi*, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/otistik-ogrenci-okulda-dislandi-iddiasi-40291879> adresinden erişildi.
- [101]. Otizmli çocuğu okuldan attılar (Şubat, 2017). *Sözcü Gazetesi*, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.sozcu.com.tr/2017/egitim/otizmli-cocugu-okuldan-attilar-1657184/> adresinden erişildi.
- [102]. Owens, D., Thomas, D., Strong, L.A. (2011). School Counselors Asisting Students With Disabilities. *Education*, 132 (2), 235-240.
- [103]. Özbaba, N. (2000). *Okul öncesi eğitimcilerin ve ailelerin özel eğitime muhtaç çocuklar ile normal çocukların entegrasyonuna (kaynaştırılmasına) karşı tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [104]. Öğretmenin sınıfta istemediği engelli, şimdi 3'üncü üniversiteye hazırlanıyor (Şubat, 2017). *Milliyet Gazetesi*, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/ogretmenin-sinifta-istemedigi-gundem-2389888/> adresinden erişildi.
- [105]. Özdemir, H., (2010). *Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- [106]. Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997). *T.C. Resmi Gazete*, 23011, 6 Haziran 1997.
- [107]. Özel okulda engelli öğrenci tartışması (Ekim, 2014). *Milliyet Gazetesi*, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/ozel-okulda-engelli-ogrenci-tartismasi-antalya-yerelhaber-434692/> adresinden erişildi.
- [108]. Özen, M.B. (b.t.). *Medyanın engellilere bakışı*. 27 Ocak 2017 tarihinde <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/medyaninbakisi.asp> adresinden erişildi.
- [109]. Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler kanununun sosyal model açısından incelenmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.
- [110]. Özgökçeler, S. ve Bıçkı, D. (2010). Özürlülerin sosyal dışlanma boyutları: Bursa ve Çanakkale örneklerinden yansıyanlar. M. Gülmez, N. Öztepe, N. Mütevellioğlu, O. Karadeniz, H. Kumaş (Ed.), *II.Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 217-243).
- [111]. ÖZİDA ve DİE (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- [112]. Öztürk, H., Balloğlu, G. ve Şen, G. (2014). Öğretmen adaylarının özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Muğla Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- [113]. Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD.
- [114]. Öztürk, T. ve Yıkılmış, A. (2013). *Ana sınıflarına devam eden normal çocukları bilgilendirmenin zihin engelli yaşlıtlarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- [115]. Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997). *T.C. Resmi Gazete*, 23004, 30 Mayıs 1997.
- [116]. Özyürek, M. (2013). *Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi*. Ankara: Kök.
- [117]. Parashar, D., Chan, F. ve Leirer, S. (2008). Factors influencing asian indian graduate students’ attitudes toward people with disabilities. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 51(4), 229-239.
- [118]. Phillips, K. A., Maddala, T., ve Johnson, F. R. (2002). Measuring preferences for health care interventions using conjoint analysis: an application to HIV testing. *Health services research*, 37(6), 1681-1705.
- [119]. Polat, Ç. S., (2010). Engelliliğin Türk atasözü ve deyimlere yansımalarının sosyolojik analizi. *Özveri Dergisi*, 7(1).
- [120]. Polat, Ç.S. (2011). *Engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamaların başka dilde aşk filmi üzerinden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [121]. Polat, F. (2001). Changing Attitudes of School Psychologists Towards Pupils With Special Educational Needs In Turkey. *Eur. J. of Special Needs Education*, 16 (1), 55-64
- [122]. Rosenthal, D. A. ve Berven, N. L. (1999). Effects of client race on clinical judgment. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 42, 243-265.
- [123]. Rosenthal, D.A., Chan, F. ve Livneh, H. (2006). Rehabilitation students’ attitudes toward persons with disabilities in high- and low- stakes social contexts: A conjoint analysis. *Disability and Rehabilitation*, 28(24), 1517-1527.
- [124]. Sachs, R. (2003). *Integrating disability studies into existing curriculum*. 2 Mart 2017 tarihinde <https://cms.montgomerycollege.edu/EDU/Plain.aspx?id=27413> adresinden erişildi.
- [125]. Sakız, H., Woods, C., Sart, H., Erşahin, Z., Aftab, R., Koç, N. ve Sarıçam, H. (2015). The route to inclusive counseling’: counselors’ perceptions of disability inclusion in Turkey. *International Journal of Inclusive Education*, 19(3), 250-269.
- [126]. Sarı, H. ve Bozgeyikli, H., (2003). Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: karşılaştırmalı bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 183-203.

- [127]. Seçer, F. (2011). *Sınıf retmenlerinin kişiler arası zyeterlik inançları ile kaynaştırmaya yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [128]. Sezer, F. (2012). Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; deneysel bir uygulama. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(1), 16-26.
- [129]. Shakespeare, T. (2011). Sakatlık sosyal modeli. Dikmen Bezmez, Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk (Ed.). *Sakatlık alışmaları sosyal bilimlerden bakmak içinde* (s. 51-62).
- [130]. Shamir, M. ve Shamir, J. (1995). Competing values in public opinion: A conjoint analysis. *Political Behavior*, 17(1), 107-133.
- [131]. Sönmez, .F., Karatekin, K. Ve Merey, Z. (2013). Ulusal televizyon kanallarında engelli hakları. *Turkish Studies*, 8(8), 2073-2095.
- [132]. Su, G. (2016). *Köyde yaşayan engelli bireyler üzerine nitel bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [133]. Şahin, F. ve Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.
- [134]. Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık Ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 14(32), 57-85.
- [135]. Tano, K., Kamuanga, M., Faminow, M.D. ve Swallow, B. (2003). Using conjoint analysis to estimate farmer's preferences for cattle traits in West Africa. *Ecological Economics*, 45(3), 393-407.
- [136]. Tavail, Y. Z. ve zyrek, M. (2009). Gerçekçi bilgilendirme ve etkileşimde bulunmanın özel eğitim retmen adaylarının engelli kişilere yönelik tutumlarının değişmesine etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 13(39), 265-276.
- [137]. T.C. Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 17863, 9 Kasım 1982.
- [138]. TDK. (2016). *Güncel Türkçe Sözlük*. 16 Aralık 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58fda3825cd4a9.96207616 adresinden erişildi.
- [139]. Temel, F.Z. (2000). Okul ncesi eğitmcilerin engellilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 138-155.
- [140]. Thomas, M. C., Curtis, R. S. ve Shippen, M. E. (2011). Counselors, Rehabilitation Providers and Teachers Perceptions of Mental and Physical Disabilities. *Journal of Counseling ve Development*, 89, 182-189.
- [141]. Tsang, H. W. H., Chan, F. ve Chan, C. C. H. (2004). Factors influencing attitudes of occupational therapy students toward people with disabilities. *American Journal of Occupational Therapy*, 58(4), 426-434.
- [142]. TÜİK (2010). *zrllerin Sorun Ve Beklentileri Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- [143]. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. (2011). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında alışanlar için Etik Kurallar*. Ankara.
- [144]. nal, A. (2010). *Türk ocuk edebiyatında engellilerin temsili (1969-2009)*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [145]. nl, S. (Ed.) (2011). *Sosyal Psikoloji – I*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [146]. Vatandaş, C. (2002). Dilenciler ve dilencilik (sosyolojik bir araştırma). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4(1), 170-183.
- [147]. Vatandaş, C.(2003). Toplumsal bir değer olarak "yardımlaşma" ve dilenciler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 149-150.
- [148]. Wang, M. H., Thomas, K., Chan, F. ve Cheing, G. (2003). A conjoint analysis of factors influencing American and Taiwanese college students' preferences for people with disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 48, 195-201.

- [149]. WHO. (1980). *International classification of impairments, disabilities and handicaps*. Geneva: World Health Organisation.
- [150]. Wong, D. W., Chan, F., Cardoso, E. S., Lam, C. S. ve Miller, S.S. (2004). Rehabilitation Counseling Students' Attitudes Toward People with Disabilities in Three Social Contexts: A Conjoint Analysis. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 47(4), 194-204.
- [151]. Wright, B. A. (1988). Attitudes and the fundamental negative bias: Conditions and corrections. Harold E. Yuker (Ed.). *Attitudes toward people with disabilities* içinde(s. 3-21). New York: Springer.
- [152]. Yaralı, D., (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 431-456.
- [153]. Yaralılar, T. (2010). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin psiko-sosyal sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- [154]. Yardımcı, S. (2015). Sakatlığın tarihsel inşası. Kenan Çayır, Melisa Soran, Melike Ergün (Ed.). *Engellilik ve ayrımcılık: eğitimciler için temel metinler ve örnek dersler* içinde (s. 7-17). İstanbul: Karekök.
- [155]. Yavuz, F. (2016). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin karşılaştıkları sosyal dışlanma sorunsalı üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- [156]. Yiğit, A. (2008). *Konjoint analizi ve ofis mobilyası tüketicilerinin tercihleri üzerine bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- [157]. Yue, C., Hall, C.R., Behe, B.K., Campbell, B.L., Dennis, J.H. ve Lopez, R.G. (2010). Are consumers willing to pay more for biodegradable containers than for plastic ones? Evidence from hypothetical conjoint analysis and nonhypothetical experimental auctions. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 42(4), 757-772.
- [158]. Yüksel, K., Diken, İ. H., Aksoy, V. ve Karaaslan, Ö. (2012). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz-yeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 137-148.
- [159]. 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve K.H.K. Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25868, 7 Temmuz 2005.

Ek.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu		
Cinsiyetiniz	<input type="checkbox"/> Kadın	<input type="checkbox"/> Erkek
Yaşınız	
Eğitim Düzeyi	<input type="checkbox"/> Lisans	<input type="checkbox"/> Yüksek Lisans <input type="checkbox"/> Doktora
Daha önce özel eğitim ile ilgili bir ders aldınız mı?	<input type="checkbox"/> Aldım	<input type="checkbox"/> Almadım
Şu an çalıştığınız okul türü	<input type="checkbox"/> İlkokul	<input type="checkbox"/> Ortaokul
	<input type="checkbox"/> Lise	<input type="checkbox"/> Diğer (Açıklayınız)
	<input type="checkbox"/> Özel Eğitim Okulu	
Meslekteki Deneyim Süresi	
Engelli bir yakınınız var mı?	<input type="checkbox"/> Evet	<input type="checkbox"/> Hayır
Daha önce engelli bir bireye herhangi bir Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmeti (Psikolojik Danışma, Yönlendirme, Bilgi verme, aile ile psikolojik danışma vb.) verdiniz mi?	<input type="checkbox"/> Evet	<input type="checkbox"/> Hayır
Daha önce Özel Eğitim ile ilgili hizmet veren herhangi bir yerde çalıştınız mı?	<input type="checkbox"/> M.E.B Özel Eğitim Okulları	<input type="checkbox"/> M.E.B Okul Bünyesinde Özel Alt Sınıf
	<input type="checkbox"/> M.E.B Okul Bünyesinde Kaynaştırma Öğrencileri	<input type="checkbox"/> Özel Rehabilitasyon Merkezleri
	<input type="checkbox"/> Daha önce Özel Eğitim ile ilgili Hizmet veren bir kurumda çalışmadım	<input type="checkbox"/> Diğer (Açıklayınız)

Ek.2 Profil Kartları

Engellilere yönelik hizmet veren bir okul ya da kurumda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri vermek üzere göreve başladınız ve yöneticileriniz sizden hangi bireylerle çalışmak istediğinizi belirlemenizi istiyorlar. Size verilen her bir kartı birer “engelli birey” olarak değerlendiriniz ve bu kartları en çok çalışmak istediğiniz engelli bireyden en az çalışmak istediğiniz engelli bireye doğru ve en çok istediğiniz profil en üste gelecek şekilde sıraya diziniz.

Profil 1

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Zihinsel Engelli	Ağır	0-6 Yaşları Arasında	Kadın	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 2

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
İşitme Engelli	Ağır	13-17 Yaşları Arasında	Kadın	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 3

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Ortopedik Engelli	Hafif	0-6 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 4

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
İşitme Engelli	Hafif	0-6 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 5

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Orta	0-6 Yaşları Arasında	Kadın	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 6

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Ağır	7 - 12 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 7

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
İşitme Engelli	Orta	7 - 12 Yaşları Arasında	Kadın	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 8

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Hafif	7 - 12 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 9

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Zihinsel Engelli	Orta	13-17 Yaşları Arasında	Erkek	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 10

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Orta	18 ve Üstü Yaşlarda	Kadın	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 11

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Ağır	0-6 Yaşları Arasında	Kadın	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 12

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Ortopedik Engelli	Hafif	7 - 12 Yaşları Arasında	Kadın	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 13

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
İşitme Engelli	Orta	0-6 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 14

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Ortopedik Engelli	Ağır	13-17 Yaşları Arasında	Kadın	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 15

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Ortopedik Engelli	Orta	0-6 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 16

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Ortopedik Engelli	Ağır	18 ve Üstü Yaşlarda	Erkek	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 17

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Zihinsel Engelli	Hafif	18 ve Üstü Yaşlarda	Kadın	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 18

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Görme Engelli	Hafif	13-17 Yaşları Arasında	Erkek	Aynı Etnik Kökene Sahip

Profil 19

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
Zihinsel Engelli	Ağır	7 - 12 Yaşları Arasında	Erkek	Etnik Kökeni Fark Etmez

Profil 20

Engel Türü	Engel Düzeyi	Yaşı	Cinsiyeti	Etnik Kökeni
İşitme Engelli	Ağır	18 ve Üstü Yaşlarda	Erkek	Aynı Etnik Kökene Sahip

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini Mersin’de tamamladı. Lisans eğitimini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde 2014 yılında tamamladı. Yüksek lisans eğitimini Mersin Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında 2017 yılında tamamladı. 2014 yılından beri MEB’de çalışmaktadır.

İletişim: dengizguney@gmail.com

